Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk



Et Hundredaarsminde om Treaarskrigen

1848-49-50

Et Hundredaarsminde om Treaarskrigen

1848-49-50



BERLINGSKE FORLAG - KØBENHAVN
1948

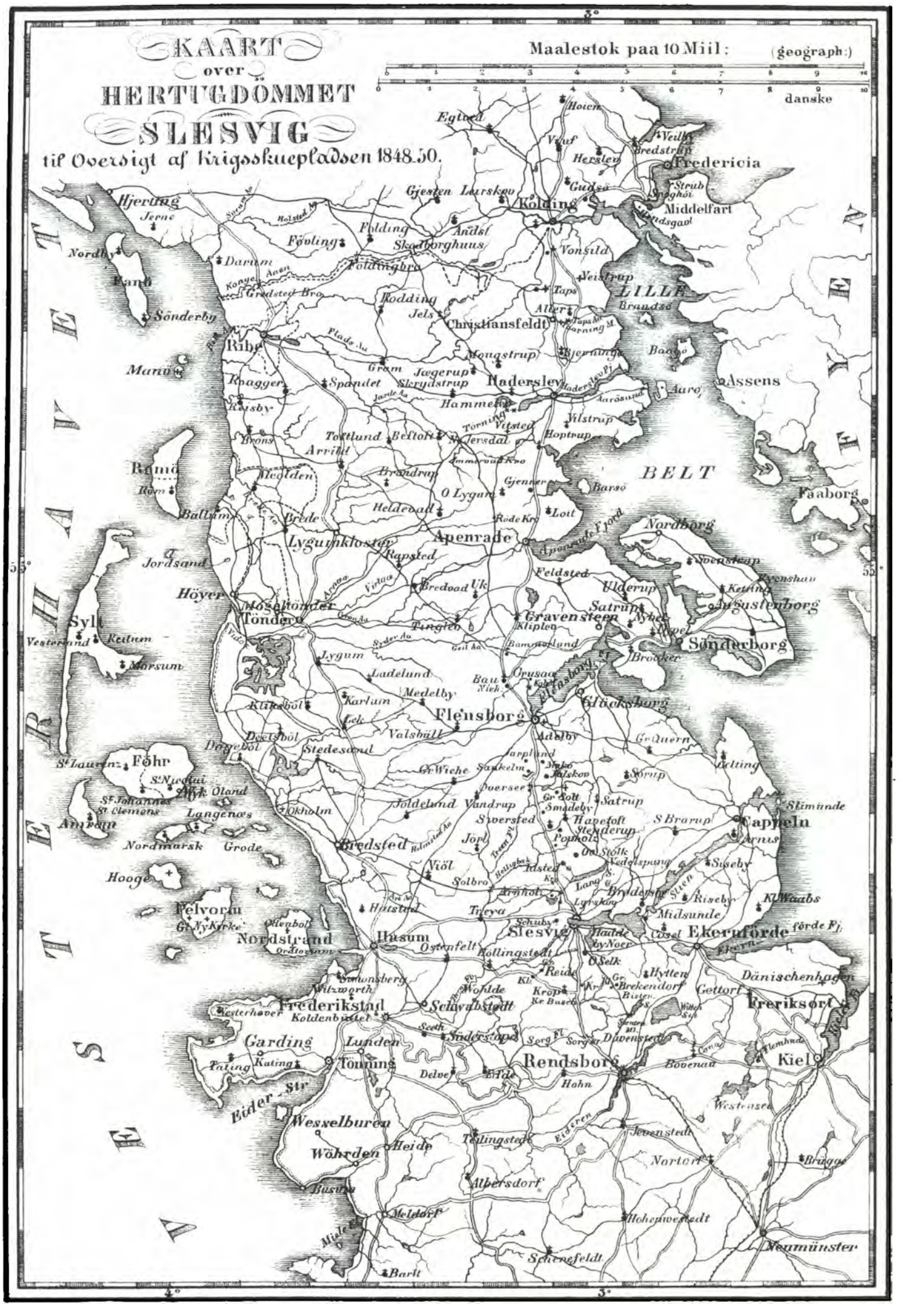

Generalstabens Kort over Hertugdømmerne med Oversigt over Krigsskuepladsen i 1848—50.

TREAARSKRIGEN
1848-49-50

Af Oberstløjtnant Jens Johansen



Den 27. Marts 1848 forlod de første Tropper København. Paa Rosenborg Eksercerplads tog Kong Frederik VII Afsked med sine Soldater. „Drag bort med Gud, vi ses snart igen paa Kampladsen!" var hans sidste Ord, inden han red bort.

Hundredaaret for 1848 er Levendegørelse af Mindet om en Tid, der staar som et af Lyspunkterne i vort Folks Historie. Mindet om en Tid, hvor dansk Fædrelandskærlighed brød frem i en varm Bølge af Offervilje og Samdrægtighed. Da Fædrelandet var i Fare og det slesvig-holstenske Oprør truede med at løsrive vort ældgamle Grænseland, Slesvig, og bringe det under tysk Herredømme, stod hele det danske Folk sammen uden Hensyn til Rang og Stand eller til politiske Modsætninger for at kæmpe mod tysk Vold. Friheds-bevægelsen, som i de foregaaende Aar havde slaaet Rod i Folket, gik op i den fælles Forsvarsvilje, den styrkede og kastede sit Lys over den; men den var ikke dens Kilde. „Aanden fra 1848", som den er blevet kaldt, var ikke et Resultat af politisk Propaganda, men et spontant Udslag af Folkets inderste Følelse. Den var hele Folkets Eje.

Den 18. Marts afholdtes i Rendsborg et Møde, hvori Oprøret mod Danmark proklameredes sammen med Oprettelse af en slesvig-holstensk Stat som et Led af det tyske Rige. Den danske Regering havde troet, at de politiske Forhold i Europa vilde hindre Udbruddet af det Oprør, som man vidste havde ulmet længe. Den overraskedes derfor ved Efterretningerne fra Rendsborg og gav nu i sidste Øjeblik Ordre til Mobilisering af Hæren og Fremskyndelse af Flaadens Udrustning. Store Dele af Folket nærede dog Mistillid til Regeringen, og paa et Møde i Casino den 22. Marts vedtoges en Henvendelse til Kongen med Bøn om at vælge et nyt Ministerium, der kunde give Regeringen Kraft og Nationen Tillid til Værnet for det dansk-slesvigske Riges Opretholdelse. Frederik den VII gav villigt efter for dette Folkets Ønske og dets politiske Frihedskrav, og i samme Øjeblik tændtes en Glød, som gav sig Udslag i den Begejstring, hvormed alle, personligt eller paa anden Maade, søgte at yde deres Bidrag til Styrkelse af Rigets Værn. Der var skabt den Stemning, som Kongen kort efter udtrykte i sit Svar paa den tyske Krigserklæring: „Den danske Stat vil med alle til Raadighed værende Midler værne om sin Ret!" Det var om Slesvig, Kampen stod. Oprørerne var grebne af den Frihedsrus, der i en Strøm af Revolutioner havde bredt sig over Tyskland, og som med sig førte den Opfattelse af Tysklands Verdensmission, som vi jo nu har lært saa godt at kende. Naar Oprørerne krævede Slesvigs Løsrivelse fra Moderlandet, var det et Udslag af tysk Voldspolitik uden Hensyn til, at den slesvigske Befolkning var af dansk Nationalitet og for langt den største Dels Vedkommende ogsaa dansk af Sind.

Men det danske Folk vilde værne sine Landsmænd mod tysk Undertrykkelse og hindre Fædrelandets Sønderlemmelse. At vi snart kom til at staa ikke alene over for Oprørerne, men over for det

overmægtige Preussen og hele det tyske Rige, svækkede ikke vor Kampvilje. Denne gennemsyrede ogsaa vore Soldater baade i Hær og Flaade. Fra alle Tider lige op til den sidste store Krig har Feltherrerne atter og atter hævdet, at Soldaternes Moral var langt den vigtigste Betingelse for Sejr. Selv de bedste Vaaben og den bedste Ledelse maatte komme til kort, hvis Soldaterne ikke havde Tillid til sig selv og deres Førere, Tro paa deres Sags Retfærdighed og fast Vilje til at bryde Fjendens Modstand. Vore Soldaters Kampmoral, der havde sin Rod i det danske Folk, blev ogsaa under hele Treaarskrigen netop den Impuls, som i Forening med Førernes Dygtighed Gang paa Gang førte til Sejr. Aanden i Hæren fik fra første Færd et Fæste ved Sejren over Oprørshæren ved Bov den 9. April 1848. Den gav sig kort efter ved Slesvig den 23. April et smukt Udtryk under Kampen mod den store tyske Overmagt. Under General Hedemann's og hans Stabschef, Kaptajn Læssøe's initiativrige og dygtige Føring standsedes Fjenden en hel Dag, og om end Kampen — som iøvrigt forud planlagt — endte med et Tilbagetog, havde den med den Tapperhed, hvormed den var gennemført, styrket Hærens Selvtillid.

Med Omhu sørgede vor Overkommando for at bevare denne Aand i Hæren. Da General Hedemann den 28. Maj satte sig ud over Krigsministerens Forbud mod at angribe, var Aarsagen hertil, at han ved at opgive den Kamp, som Tropperne imødesaa med Tillidsfuldhed og Sejrsforvisning, vilde svække Hærens Moral og dermed dens Kampkraft. Sejren ved Nybøl den 28. Maj og kort efter ved Dybbøl den 5. Juni var straalende Beviser for, hvad denne betød.

Indledningen til Felttoget 1849 bragte Skuffelser. Den heldigt indledede Offensiv fra Als mod Oprørshæren blev standset ved Krigsministerens egenraadige Beslutning, og den 23. April bragte den uafgjorte Kamp ved Kolding. Disse Begivenheder frembragte en trykket Stemning i Folket, men nu blev det vore Soldater, som ved deres straalende Sejr over Oprørerne ved Fredericia den 6. Juli atter hævede Mod og Tillidsfuldhed i Folket, som med Begejstring hyldede „den tapre Landsoldat". Da der i 1850 var sluttet Fred med Preussen og det tyske Rige, fik vi Mulighed for at foretage en fuldstændig Afregning med Oprørerne. I Slaget ved Isted den 24.—25. Juli magtede vor Overkommando vel ikke ganske sin Opgave, men det blev Dygtigheden hos vore Underførere og den Tapperhed, som prægede alle, der bragte Sejren hjem. Efter at Hæren havde besat Danevirke og genoprettet vort Herredømme over hele Slesvig, blev Oprørshærens Angreb paa Mysunde afvist den 12. September, og i Krigens sidste større Kamp brød det fjendtlige Stormangreb paa Frederiksstad sammen over for Oberst Helgesens Jernvilje og hans faatallige Soldaters glimrende Modstand. Under hele Krigen havde Danmarks Skæbne været en Brik i Stormagternes politiske Spil. Rusland havde stedse forsøgt at kue den tyske Frihedsbevægelse og bevare sin Indflydelse i Tyskland, hvorved det i det hele stillede sig paa Danmarks Side i Kampen. Det blev ogsaa Rusland, der gennemtvang Krigens Afslutning og den slesvig-holstenske Hærs Opløsning. Men den Hjælp, vi fik, var dog kun en Hjælp til Selvhjælp, og den Indsats, vor Hær og Flaade gjorde i Forbindelse med det danske Folks faste Vilje til at modsætte sig enhver Voldshandling mod vort Fædreland, blev afgørende for det Maal, vi naaede, Bevarelsen af Slesvig. Dette Resultat svækkedes imidlertid ved Stormagternes Forlangende om, at Slesvig ikke maatte indgaa som en Provins i Kongeriget, men at dette og de tre Hertugdømmer skulde være ligestillede Led i en dansk Helstat. Løsningen af denne Opgave viste sig i det følgende at overstige den danske Regerings Evne og tilintetgjordes i 1864 ved det hensynsløse preussiske Magtbegær.



Da Tropperne i Begyndelsen af 1851 vendte hjem, var der overalt i Byerne rejst Æresporte og foranstaltet Festligheder for Soldaterne. I København forestod Arkitekten Nebelong Opførelsen af Æresporten paa Gammeltorv. Konstantin Hansen prydede den med Billeder, og Digteren, Professor H. P. Holst forfattede Inskriptionerne.

Oprøret bryder ud 1848



Udsigt over Kielerfjord til Kiel, med den gamle Nikolai Kirkes høje Taarn.

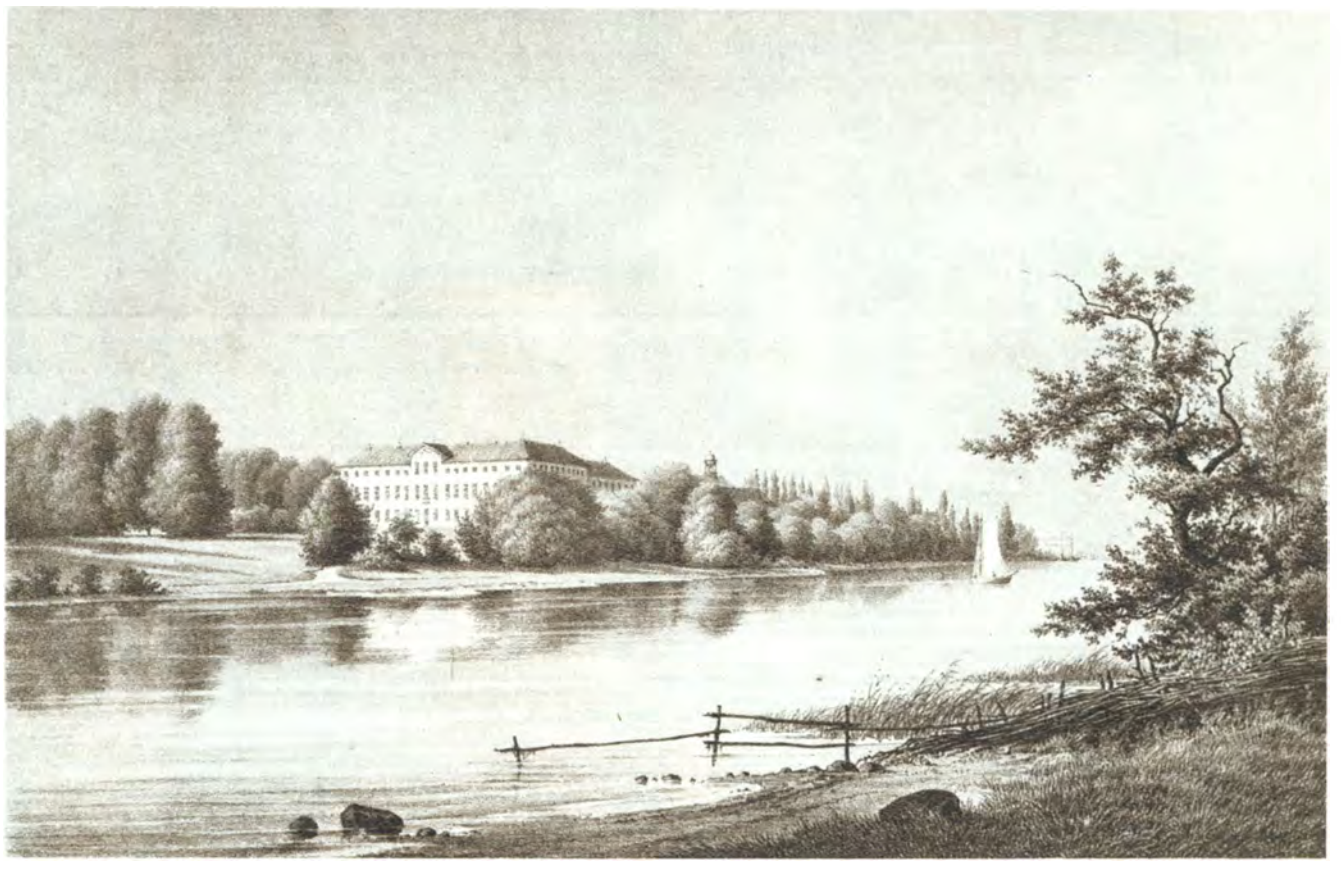

Augustenborg Slot paa Als var Hertugen af Augustenborgs Residens. Bygningerne var opført i 1770'erne og brugtes i 1848—50 som Lazaret.



Prinsen af Nør, en Broder til Christian VIII's Dronning Caroline Amalie, havde faaet sin Officersuddannelse i Danmark og suppleret den ved Studier i Udlandet. I 1842 blev han udnævnt til kommanderende General og Statholder over Hertugdømmerne. Efter Nedlæggelsen af sine Embeder indtraadte han i 1848 i den provisoriske Regering, og var den 24. Marts Lederen af Rendsborgs Overrumpling. Den intelligente og impulsive Mand, der var præget af junkeragtigt Overmod og Kaadmundethed, døde senere i Landflygtighed.



Om Morgenen den 22. Marts var Dampskibet Skirner kommet ind fra Kiel med en slesvigholstensk Deputation om Bord. Denne havde et personligt Brev til Kongen fra Prinsen af Nør, som meddelte, at han havde sat sig i Spidsen for Bevægelsen i Hertugdømmerne. Deputationen var taget ind paa Angleterre. Da dette rygtedes, samledes en ophidset Folkemængde paa Kgs. Nytorv. Ledsaget af en Beskyttelsesvagt af Studenter, der fungerede som Politi, maatte Deputationen derfor af Sikkerhedshensyn føres bort til Konsul Hages Privatbolig i Kronprinsessegade.

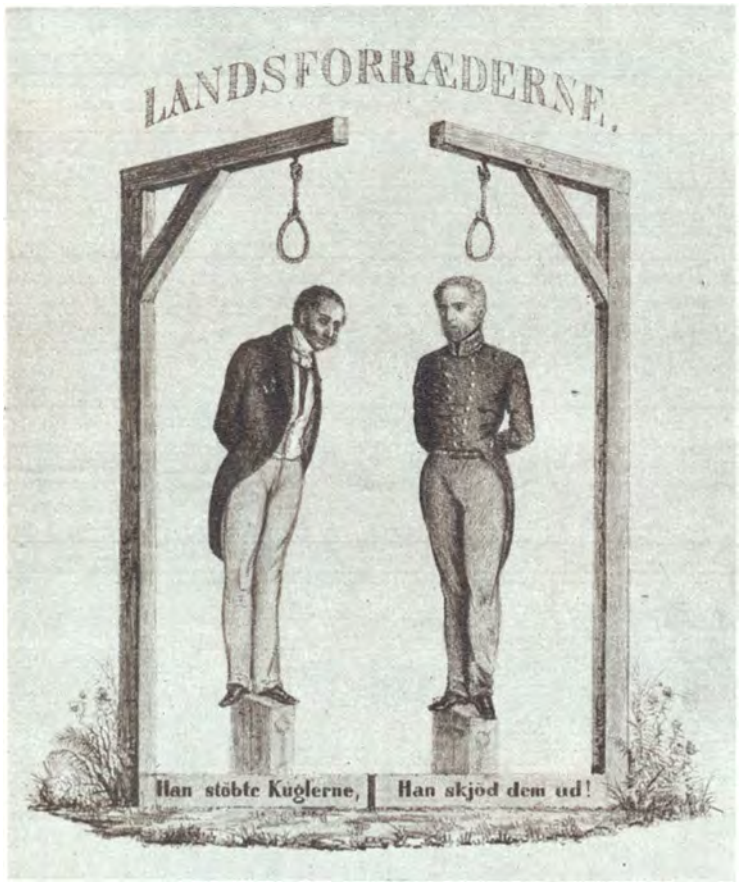

Blandt de mange Skillingstryk, som fremkom i Krigsaarene, var ogsaa en Del Karikaturer af Fjenden og de fjendtlige Ledere. Baade Prinsen af Nør og Hertugen af Augustenborg saa man gerne dingle i Galgen.

Hertugen af Augustenborg havde ligesom sin Broder, Prinsen af Nør, faaet en kosmopolitisk Opdragelse. Den strengt aristokratiske og højkonservative Mand var imod Oprøret og Broderens Overgang til Oprørerne, men sluttede sig alligevel til dem. Spørgsmaalet om Arvefølge i Hertugdømmerne havde tidligt ført ham til et Brud med Kongehuset og med Danskheden. Allerede Christian VIII havde i 1846 betonet over for ham, at det var hans Ulykke, at han satte Slægtens Interesser over Rigets.





Frederik VII var 39 Aar gammel, da Faderen døde den 20. Januar 1848. Det blev ham, der skulde bryde den gamle Enevælde og give Danmark en fri Forfatning. Hans Svar paa Folketoget til Christiansborg den 21. Marts blev et nyt Ministerium med Grev A. W. Moltke, Bregentved, i Spidsen. (J. V. Gertner, Rosenborg).

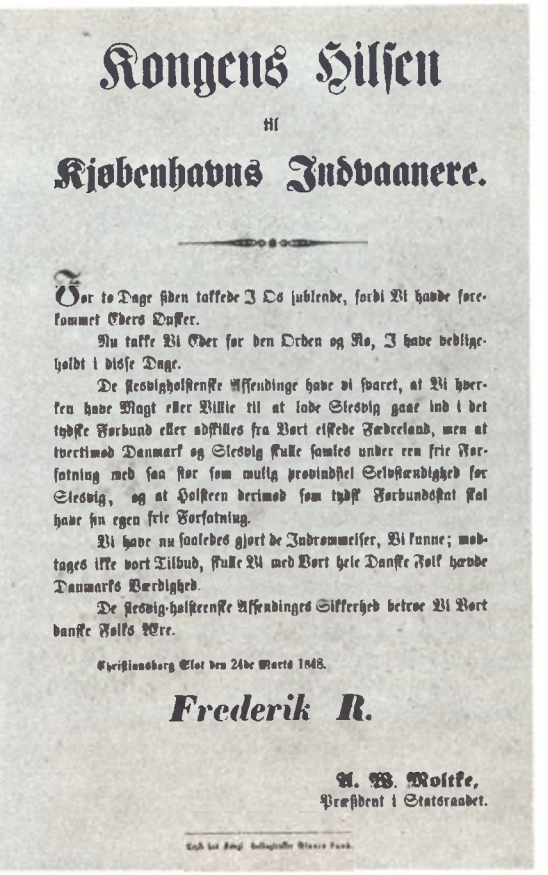

Kongens Hilsen

til

Kjøbenhavns Indvaanere.

For to Dage siden takkede I Os jublende, fordi Vi havde forekommet Eders Ønsker.

Nu takke Vi Eder for den Orden og Ro, I have bevidneholdt i disse Dage.

De slesvigholstenske Afsendinge have vi svaret, at Vi hverken have Magt eller Villie til at lade Slesvig gaae ind i det tydske Forbund eller adskilles fra Vort eldgede Fædreland, men at tvertimod Danmark og Slesvig skulle samles under een frie Forfatning med saa stor som mulig provindstel Selvstændighed for Slesvig, og at Holsteen derimod som tydsk Forbundsstat skal have sin egen frie Forfatning.

Vi have nu saaledes gjort de Indrømmelser, Vi kunne; modtages ikke vort Tilbud, skulle Vi med Vort hele Danske Folk hævde Danmarks Værdighed.

De slesvig-holstenske Afsendinges Sikkerhed betroe Vi Vort danske Folks Ære.

Christiansborg Slot den 24de Marts 1848.

Frederik R.

A. W. Moltke,
Præsident i Statsraadet.

Kongens Hilsen til Kjøbenhavns Indbyggere, efter at Svaret var afgivet til Slesvig-Holstenernes Deputation.



Grev A. W. Moltke tilhørte den gamle Regering, men gik ind paa at danne et nyt Ministerium af nationalliberal Farve. „Martsministeriet" udnævntes den 22. Marts, og dets første Handling blev Svaret til den slesvig-holstenske Deputation. „Danmark til Ejderen" kom til at staa skarpt over for Oprørernes „Slesvig-Holsten til Kongeaaen". (Tegn. af J. V. Gertner, Frederiksborg).



Den provisoriske Regering dannedes den 23. Marts i Kiel. Dagen efter udsendte den en Proklamation til Hertugdømmernes Indbyggere. Medlemmerne af den provisoriske Regering: Fra venstre til højre: Bremer, M. T. Schmidt, W. H. Beseler, Friedrich, Prins til Slesvig-Holsten, Th. Olshausen, F. Grev Reventlow.

Den 31. Marts udsendte den provisoriske Regering et Opraab til det danske Folk.

Til det danske Folk!

Danske Mænd!

Fredet i Kjøbenhavn har tvunget Eders Konge, vores Herre, til at udtale Hertugdømmet Slesvigs Incorporation i Kongeriget Danmark, og at erklære dette til en Provinds af Danmark. Allerede rakte danske Tropper ud i Hertugdømmet Slesvig, for at sætte dette Magtsprog igjennem ved Vaabenmagt.

Den provisoriske Regering for Hertugdømmerne Slesvig-Holsten har taget den Beslutning, at føre Hertugdømmernes og vor Hertugs Ret mod fremmed Indfindelse, og den føler sig stærk ved Bevidstheden af den gode Ret, den har at forsvare, og ved det brave tydske Folks Bistand!

Danske Mænd! Hertugdømmet Slesvigs Selvstændighed beroer paa saadan Forholdsregler! Disse bruges alleroe, naar Hertugdømmet med Magt sammenbindes til en Provinds af Danmark!

Hertugdømmernes Rettigheder have alle i Aarevis Dage staaet Eder til fuld tro Forbundne! I begaae en dobbelt Uretfærdighed, naar I nu søger at krænke og tilintetgjøre vore Rettigheder. De have ingen anden Hensigt, end at forsvare vor Nationalitet og agte ikke at angribe nogen fremmed Nationalitet! Det nordlige Slesvig maa derfor ansees som en Erobring, som det staaer at sammenligne i den danske Stat som Provinds, eller som det vil følge det tydske Forbundsland — vi agte ingenlunde at paalægge denne Egnd Indvaanerne nogensomhelst Byrde.

De tilbøde Eder at undgaae et ærligt Forbund og have Fortsat Personalforbund med Eder saa længe Mandskabsmagten hersker i Danmark, men vi ville ikke underkaste os et uretfærdommeligt Overherredømme!

Danske Mænd! betænker, hvad I foretage Eder! Alt, hvad Retfærdighedens fordrer, hvad der tjener Eder til sand Nytte — Alt dette byde vi Eder fremdeles! Mere kan I ikke forlange, mere vil kan I tåle Alt, naar I nødtvinge os gaae frem med Magt, det danske Riges Erobring vil da staae i Fare!

Hvad I endogsaa forøge i Kampen, — og dertil vil ikke det saa længe tydske Hjerter slaae — hvad kunde kunde I da vinde end et ødelagt, flumbig knækket Land, en standsiet Gaardsgang og en alleroe nedbrudt Handel og Næringsdrift.

Sæt derimod vi, hvad vi da kunde os i at stille saadanne Betingelser, der kunde give os tilstrækkelig Sikkerhed for Fremtiden mod alle Overgreb.

Endnu er det Tid! endnu staaer Herren høj over Ilmanden, endnu har Kampen, hvis Udstrækkelse ikke begrandse, endnu byder vi Eder Freden uden Kamp.

Rendsborg, den 60de Marts 1848.

Den provisoriske Regjering.
Beseler. Frederik, Prinds til Slesvig-Holsten.
F. Reventlou. M. T. Schmidt. J. Bremer.
Th. Olshausen.

Den 24. Marts Kl. 9 rullede Toget fra Kiel ind paa Rendsborgs Banegaard med Prinsen af Nør og hans Folk, som ubemærket kom ind i Fæstningen. Rendsborgs Borgere sluttede sig væbnede til Prinsen, og Garnisonens Soldater samledes paa deres Alarmpladser. Foran Hovedvagten oplæste Prinsen, iført dansk Generalsuniform, den provisoriske Regerings Bekendtgørelse, og kort efter blev Oprørsflaget hejst paa selve Hovedvagten. Ved List var Holstens vigtigste Fæstning med sit Krigsmateriel og sin Pengekasse faldet i Oprørernes Hænder uden Blodsudgydelse. I Baggrunden Toget fra Kiel (samtidigt Billede).





Gammelt Billede af Rendsborg. (Udført i 1836 i Flensborg).



Medens den kommanderende General Lützau, en loyal, men affældig og svag Mand, nedlagde sin Post, oplæste Prinsen sin falske Beretning om Tilstandene i København for de forsamlede Soldater.



Gammelt Kort over Rendsborgs Fæstning. I 1852 begyndte den danske Regering at sløjfe de historisk berømte Fæstningsværker. (Kgl. Bibliotek).



„Der Preusse in Dänemark", et tysk Litografi, giver et tydeligt Indtryk af Tyskernes Foragt for Danmark, der kun kæmpede for sin Ret. „Schleswig-Holstein stammverwandt, jag' die Dänen aus dem Land." (Kgl. Bibl.).





Saavel i disse Dage som under selve Krigen fremkom en Mængde overlegne og hovne tyske Karikaturer af Danskerne og især af Kongen. Typisk tyske var de i deres Udtryksmaade, som Regel grove og blottet for Humor. Den danske Flaades Blokade af de tyske Havne under selve Krigen kom til at gaa ud over Kongen, der bl. a. fremstilledes som Gadesælger med Kurvene fyldt med Appelsiner fra de tyske Skibe, der var opbragt af Danskerne, eller som Fiskerkone med de Fisk, Tyskerne skulde have haft.



A. F. Tscherning var blevet Krigsminister i det nye Ministerium. Den forhenværende Artillerikaptajn forstod at sammensætte et handlekraftigt Krigsministerium, og i Løbet af Foraaret og Sommeren 1848 søgte han at bringe Hærens Udrustning i Orden. Paa kort Tid skaffede han en lille Felthær paa 10,000 Mand, som kunde rykke ind i Sønderjylland, saa snart Krigen var en Kendsgerning.



Fra alle Egne af Landet strømmede i de sidste Dage af Marts de indkaldte Soldater og de frivillige sammen, der havde meldt sig til Krigstjenesten. Kostede Afskeden med Hjemmet Taarer, formede Rejsen til Garnisonsstedet sig som en Fest. Overalt beværtedes Soldaterne med Mad og Drikke og mødtes med Jubel. „Tag, hvad du vil have, men knus Forræderne!" lød det.

I Slutningen af Marts stod det klart, at Krigen var uundgaaelig. Den 27. udsendte Kongen et Opraab til sine Soldater, og flere lignende Opraab fulgte.

Fra København afrejste Soldaterne med den nyaabnede Jernbane, der kun gik til Roskilde. Resten af Vejen skulde tilbagelægges til Fods. Ved Byernes Grænser holdt imidlertid Bønderne med deres Vogne for at køre Soldaterne til deres næste Kvarter. Ofte kom Kongen til Stede og opmuntrede sine Soldater ved Afrejsen.

Soldater!

Hele det Danske Folks Øie er henvendt paa Eder! Et skjønt Hverv er Eder overdraget: at kjæmpe for den retfærdige Sag.

Eders Konge er overbeviist om, at denne Folelse beseler Eder Alle.

Saa antager da Eders Konges Løsen:

Med Gud! for Konge og Fædeland!

og Kongens og Folkets Velsignelse følger Eder!

Christiansborg Slot, den 27de Marts 1848.

Frederik R.



En Indkvartering livede op paa Gaarden. Samlede omkring Bordet i Bondens Stue slugte man med Interesse Soldaternes Beretninger og Historier, samtidig med at Uniformerne fik en nødvendig Reparation. (H. J. Hammer, 1854).

Paa Landevejene mødte Bønderkonerne op med Forfriskninger til de bortdragende Soldater. (N. Habbe, Frederiksborg)



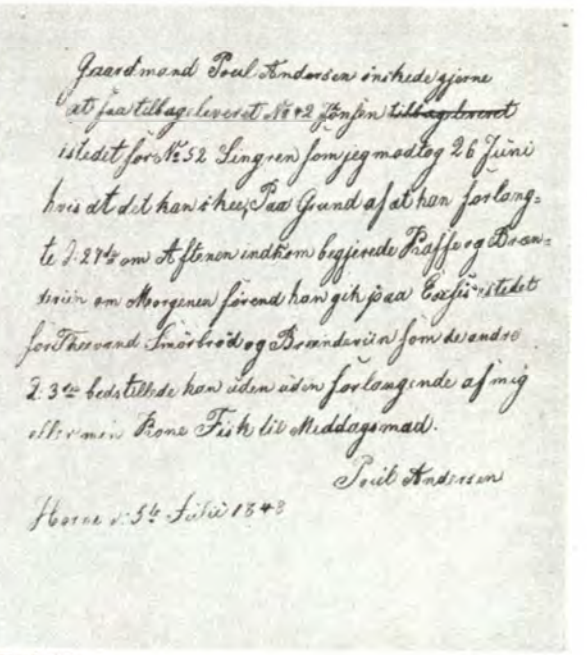

Gaardmand Poul Andersen inviterer gjerne
at faa tilbage leveret № 2 Tønden tilbagebragt
istedet for № 52 Singren som jeg modtog 26 Juni
hvis det ikke kan ihjemsendes. Paa Grund af at den forlang-
te 2 Pd 27½ om Aftenen indkom begjærede Kaffe og Brød
igjen om Morgenen førend han gik paa Exercitiestedet
for Thevand Smørbrød og Brændevin som derunder
2 Pd 3½ bedstilte han uden at den forlangende af mig
allerminste Bone Fisk til Middagsmad.

Poul Andersen

Horne d. 3die Juli 1843

De indkvarterede Soldater blev modtaget og plejet paa bedste Maade rundt om paa Gaardene. I det store og hele var Forholdet mellem Vært og Soldat godt. At der af og til ogsaa kunde være Misfornøjelse, naar en Soldat stillede for store Fordringer, viser ovenstaaende Brev. (Armémuseet, Stockholm).



Komponisten C. F. E. Hornemann.



Peter Faber. (Lith. efter Fot.).

„Dengang jeg drog af Sted!", Sangen om den tapre Landsoldat var blevet til omkring den 1. April. Hornemanns frejdige March og Peter Fabers Vers blev straks Folkets og Soldaternes Sang. Den 10. April udkom den lille beskedne Tryksag, der i sit Udstyr lignede Samtidens Gadeviser. 20,000 Sange blev uddelt til Soldaterne, Resten solgtes. Indtægten gik til de Bortdragnes efterladte Familier. „De har glædet mine Soldater, derfor vil jeg ogsaa glæde Dem!" var Kongens Ord, da han i Juni hæftede Dannebrogsordenens Ridderkors paa Fabers og Hornemanns Bryst.

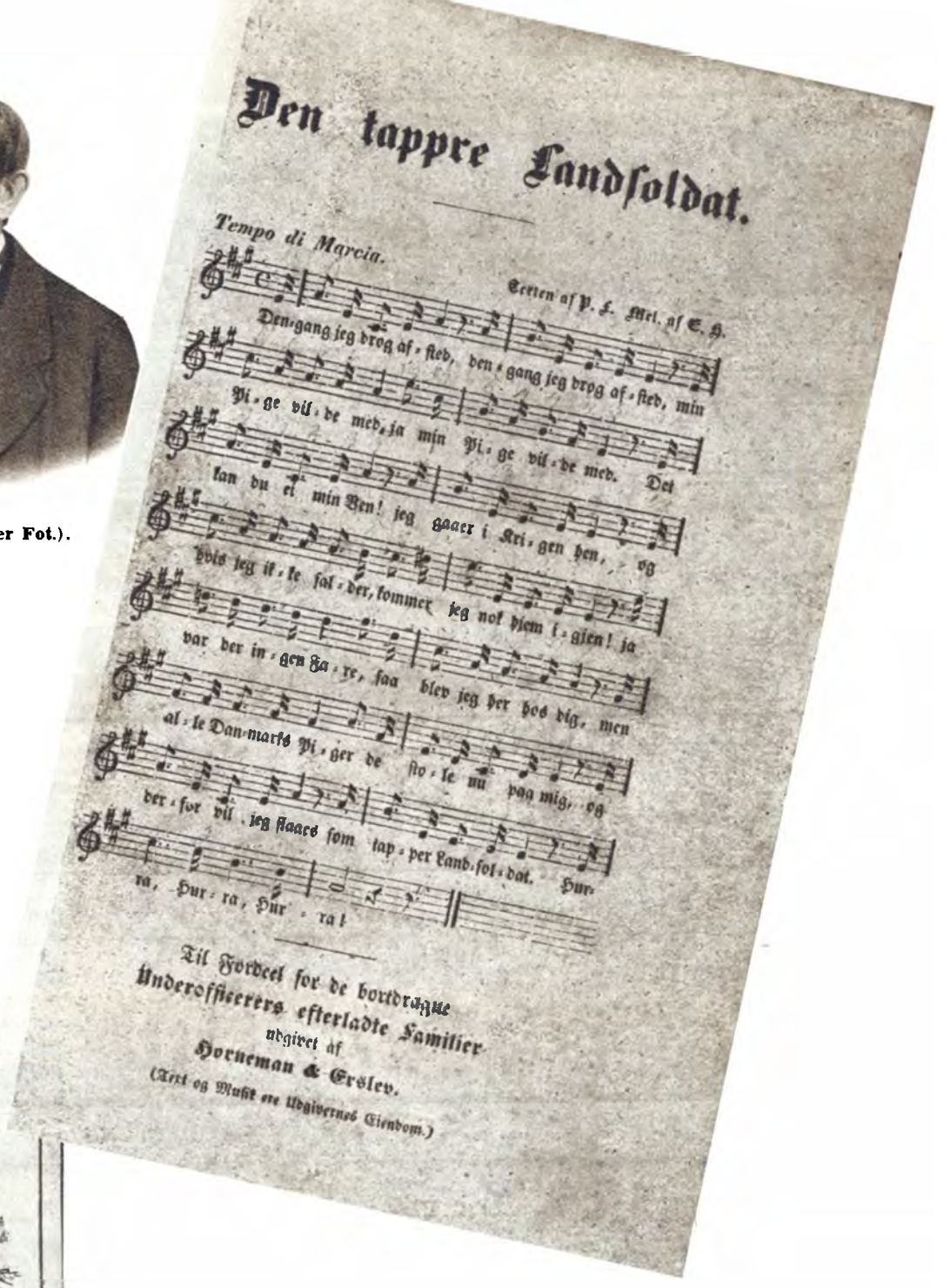



Illustreret Skillingsblad af „Den tapre Landsoldat".



Mindetørklæde med Tekst og Noder. (Koldinghus).

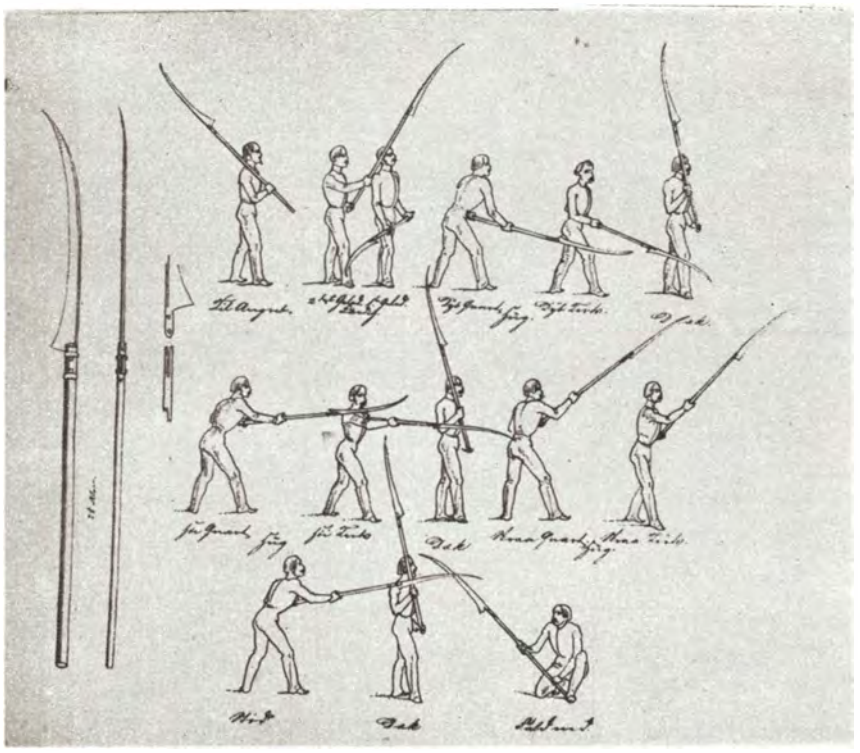

Berlingske Tidende bragte d. 13. April 1848 en Annonce angaaende Forfærdigelse og Anskaffelse af Stridsleer. Samtidig søgte man en kyndig „Militair" til at udforme en Brugsanvisning.

Oprørsregeringen havde saadanne Vaaben i Brug i sin Landstorm. Om de har været brugt paa irregulær Vis af de danske, er uvist. Et illustreret Reglement udfærdigedes af Kaptajn la Cour og Købmand Ørnstrup.

Paa uforklarlig Vis var i Slutningen af Marts et ugrundet Rygte opstaaet, som med Lynets Hast bredte sig over hele den jydske Halvø. Det forlød, at Oprørerne havde lukket Fangerne „Slaverne" i Rendsborgs Tugthus ua af Fængslet, og at disse drog hærgende og plyndrende op gennem Jylland. Bønderne grebes af panisk Skræk. De unge var i Hæren, og brugbare Vaaben fandtes næsten ikke paa Gaardene.

Overalt fik Landsbysmedene travlt med at lave gamle Høleer om til farlige Stridsleer, smede primitive Spyd, reparere og smøre de gamle Geværlaase, som de vel havde Held til at skille, men ikke altid formaaede at samle igen. Paa Kirkegaardene holdt man Øvelser, medens man spejdede efter „Fjenden". Efterhaanden gik det dog op for Befolkningen, at det hele kun var tomme Rygter, og Bondehærene opløstes. (Akvarel af Hans Smidth). Høleer sat paa Stage har været brugt langt tilbage i Tiden, især i Østeuropa. En Polak ved Navn Zastrzevsky foreslog Krigsministeriet at oprette et Folkeværn, bevæbnet med Stridsleer. Han lod en Mængde Leer fremstille, bl. a. hos Købmand Ørnstrup i Odense; men skønt hans Opvisning i Brugen vakte Beundring, afslog man hans Tilbud.

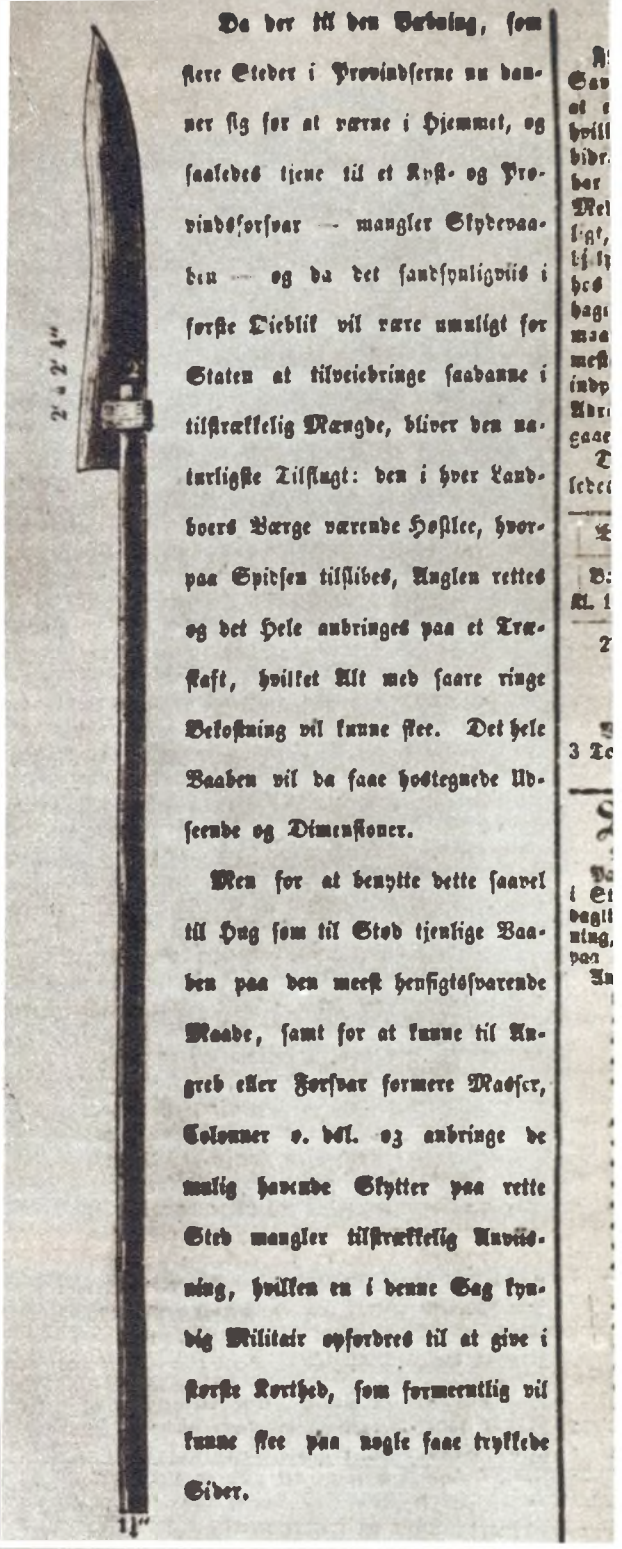

Da der til den Bevæbning, som flere Steder i Provindserne nu danner sig for at værne i Hjemmet, og saaledes tjene til et Kyst- og Provindsforsvar — mangler Skydevaaben — og da det sandsynligvis i første Tidsrum vil være umuligt for Staten at tilveiebringe saadanne i tilstrækkelig Mængde, bliver den naturligste Tilflugt: den i hver Landboers Borge værende Høstlee, hvorpaa Spidsen tilslibes, Anglen rettes og det Hele anbringes paa et Træskaft, hvilket Alt med saare ringe Bekostning vil kunne ske. Det hele Vaaben vil da faae hosstegnede Udseende og Dimensioner.

Men for at benytte dette saavel til Hug som til Stød tjenlige Vaaben paa den mest hensigtsvarende Maade, samt for at kunne til Angreb eller Forsvar formere Masser, Colonner o. dsl. og anbringe de mulig havende Skytter paa rette Sted mangler tilstrækkelig Anvisning, hvilken en i denne Sag kyndig Militair opfordres til at give i første Korthed, som formentlig vil kunne ske paa nogle faae trykkede Sider.





Afsked med Hjemmet. Kun Bønderne var værnepligtige.



Ridende Herregaardsskytter dannede et frivilligt Korps.



De første Dragoner, der faldt.



En Forpostfægtning.

Talrige Skillingstryk fremkom i denne Tid med Billeder af Soldaternes Liv i Felten og af selve Krigen. Mange af dem var kolorerede.



Selv om alle var grebet af Forsvarsiver og med Begejstring meldte sig til Krigstjenesten, var der alligevel mange Steder Sorg ved Afskeden, især hos de paarørende. Tanken om maaske aldrig mere at se den bortdragende Soldat kaldte Taarerne frem hos de fleste, men trods Situationens Alvor ønskede dog ingen at blive hjemme. (Vermehren, Reservesoldatens Afsked, Frederiksborg).



Mellem de mange Frivillige, der meldte sig til Krigstjenesten, var ogsaa nogle af Tidens unge Malere, som ved deres Skildringer paa Lærred og Papir i rigt Maal har illustreret Krigstildragelserne og Livet i Felten. Den betydeligste var Jørgen Sonne, den flittigste Niels Simonsen. Den unge Thomas Lundbye blev dræbt ved et Vaadeskud den 25. April og har kun efterladt nogle faa Tegninger af Soldatertyper. Blandt de andre maa især Carlo Dalgas og Fr. Chr. Lund nævnes.

Soldater ved en Landevej. (C. Dalgas, Akvarel).

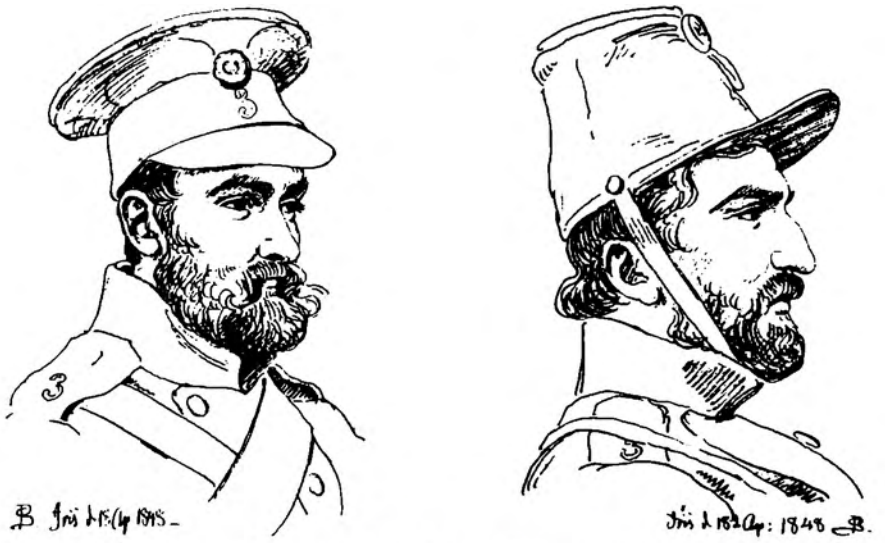

Tegning 18. April. Lundbye og Dalgas som Frivillige.





Underofficer af Jægerkorpset. (F. C. Lund, Kobberstiksamlingen).

Læsende Officer. (C. Dalgas, Kobberstiksaml.).



Ordonnans. (Niels Simonsen).

Vedetternes Opgave var at iagttage Terrænet og give Meldinger om Fjendens Bevægelser og de Farer, der nærmede sig. (Niels Simonsen).

Mange Steder opstod i Byerne frivillige Korps, som dog ikke kom til at spille nogen større Rolle i Krigen. Kun eet af dem fik Betydning. Det var Herregaardsskytternes, der egentlig bestod af to Korps: det beredne Jægerkorps fra Øerne, og det jydske Skarpskyttekorps. Betingelsen for at blive optaget var Dygtighed i Riffelskydning og i Ridning. Til Sikrings- og Patruljetjeneste blev de to Korps ofte brugt, og nogle Gange deltog de ogsaa i Kamphandlinger. I Efteraaret 1848 opløstes de, og Mandskabet sluttede sig senere som Frivillige til den regulære Hær. (Niels Simonsen).







Forskellige Meldinger til det danske Efterretningsvæsen i Foraaret 1848 angaaende Oprørerne, Insurgenterne, beretter om disses Uniformering. Nogle bar de danske lyseblaa Klædestrøjer, andre Jægerkorpsenes grønne Uniformer, andre igen bar de danske Infanteristers røde Kjoler, som var farvet graa, medens en Del var iført preussiske Uniformer. (Tegning efter samtidige Kilder, Preben Kannik).

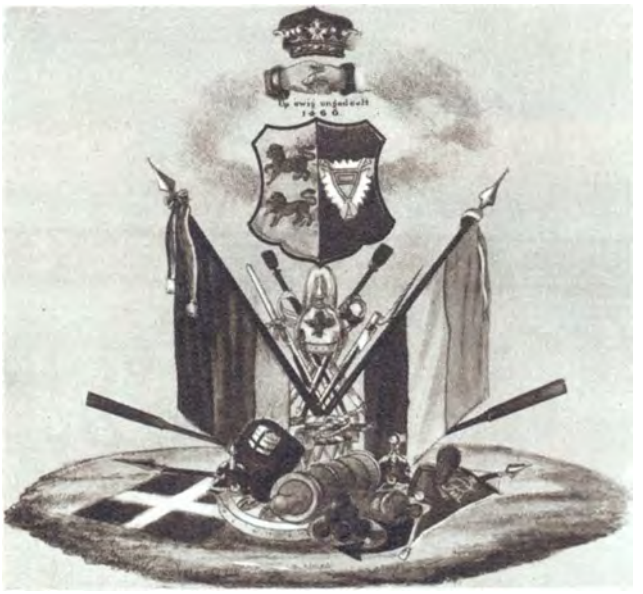

Det slesvig-holstenske Vaaben med Slesvigs Løver til venstre og det holstenske Nældeblad til højre. Udenom ses det tyske Forbunds og Slesvig-Holstens Faner. De tyske Slesvig-Holstenere kæmpede under den blaa-hvid-røde Dug.



En preussisk Infanterist, saaledes som han saa ud i 1843 med den nye Vaabenfrakke og den karakteristiske Pikkelhue. Krydsbandoleret blev dog ikke baaret i 1848.



Medens Hæren mobiliseredes, blev ogsaa Flaaden gjort klar til Krig. Kun en Del af den blev dog udrustet, bl. a. 6 større Skibe, 4 Dampskibe og nogle Kanonbaade. Fjenden havde ved Begyndelsen af Krigen ingen Flaade, men skabte sig i Løbet af Krigsaarene en. Den danske Flaade bevarede dog under hele Krigen Herredømmet til Søs.



To danske Matroser.

Den første danske Sømand, Kvartermester Niels Børgesen, faldt i Fægtningen ved Holdnæs den 7. April. Han blev begravet ved Vejen til Lyksborg.



Danske Marineuniformer fra Krigens Tid. (Tegn. efter samtidige Kilder, Aage Wulff).



Krigen begynder

I Begyndelsen af April — ikke to Uger efter at Oprøret var brudt ud — stod den danske Hær rede til at møde Fjenden. Hæren samledes Nord for Flensborg, og nogle af Flaadens Skibe mødtes i Flensborg Fjord. Øst for Holdnæs laa „Najaden", „Hekla" og et Par Kanonbaade. Da Fjenden den 7. April fra Land aabnede Ild mod dem, bragte „Hekla" dem til Tavshed, men den første danske Kriger, Kvartermesteren paa „Hekla", faldt. (*Se foregaaende Side.*)

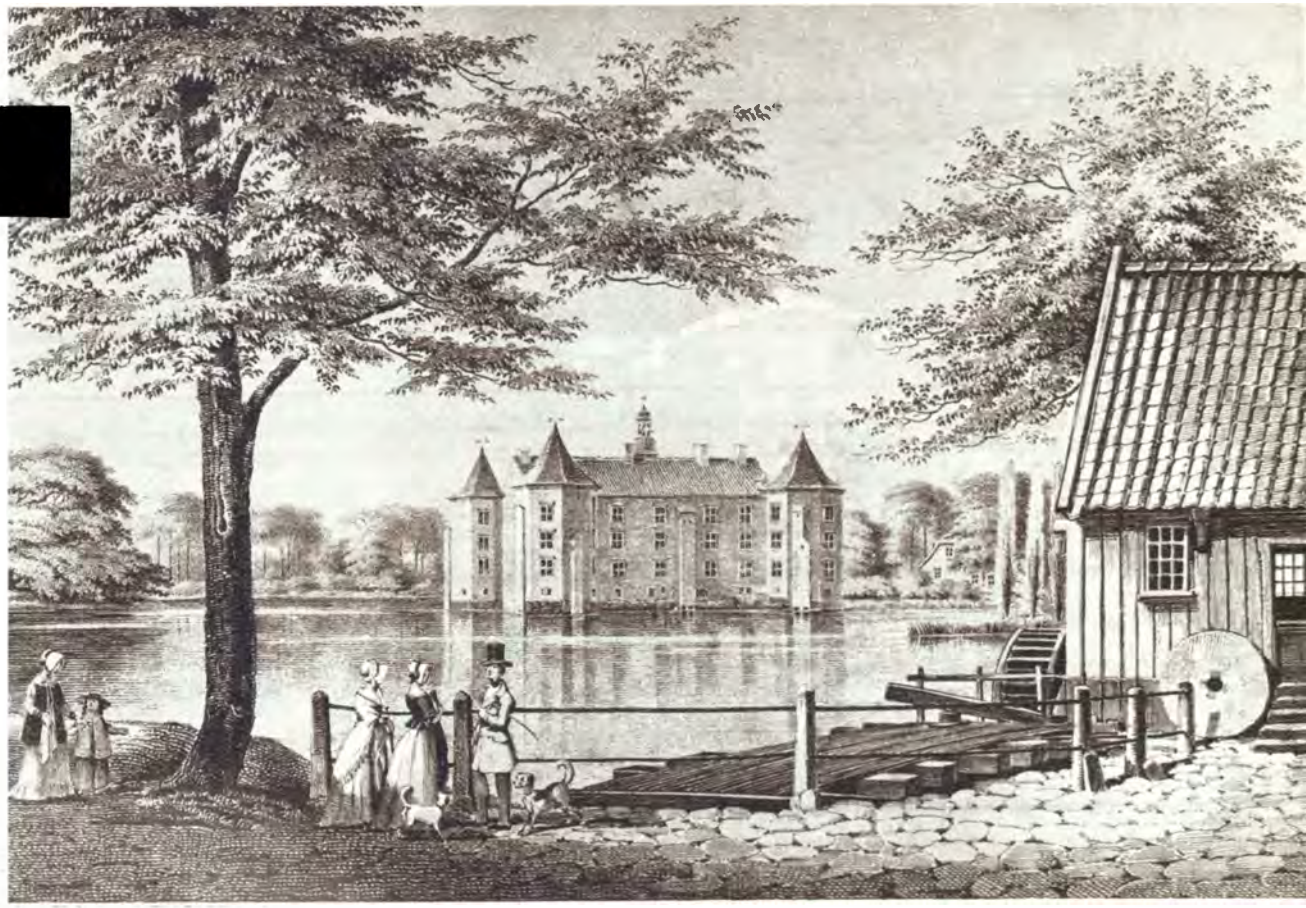

Lyksborg Slot set fra Søen. Til højre den gamle Vandmølle.

Omkring Lyksborg laa imidlertid en fjendtlig Styrke. For at skaffe Underretning om den, og for at uddele Kongens Proklamationer til Sønderjyderne, blev to Matroser fra „Najaden" landsat den 8. April. Alsingeren Jensen og Flensborgeren Schrøder havde begge meldt sig frivilligt.

Den første Dag var de heldige og kom om Bord med Efterretninger om Fjenden, men den næste Dag gik det galt. De blev grebet og under Bevogtning af fjendtlige Jægersoldater transporteret paa en Bondevogn ad Flensborg til for at dømmes som Spioner. Marstrand har i et Billede skildret de to Matroser, der føres bort af Fjenden.

Undervejs forsøgte de at besnakke deres Vogtere til at lade dem løbe, men da det ikke lykkedes, kastede Jensen sig over Soldaterne, medens Schrøder holdt dem op med et af deres egne Geværer. Efter en kort, men hidsig Kamp lykkedes det dem at slaa Vogterne ned og komme fri. — Ganske vist ikke uden Saar. — Da Egnen vrimlede med Fjender, maatte de drage en lang Omvej Vest om Flensborg, men naaede hen paa Eftermiddagen den flagsmykkede By, der jublede over Sejren ved Bov, hvor Kampen havde staaet samme Dag.



Jensen var oprindelig Dragon, men havde meldt sig til Flaaden, da han ikke kunde finde sin Eskadron. (Privateje).







Som Stabschef valgtes den kun 36-aarige W. H. F. A. Læssøe, der paa det Tidspunkt havde været Kaptajn i godt 5 Aar. Han stod de nationalliberale Førere nær og var i øvrigt kendt for sine fremragende Evner og store Arbejdskraft.



General H. C. G. F. Hedemann var Officerssøn fra Flensborg. I 1808 var han blevet Officer, og i 1847 udnævntes han til Oberst. I Marts 1848 fik han Generalmajors Karakter og blev valgt til Overgeneral.

Ved Bov fik Hæren sin Ildaab den 9. April 1848. For at komme os i Forkøbet ved Besættelsen af Slesvig var Oprørshæren med sine endnu løst organiserede 6—7000 Mand allerede den 26/3 marcheret mod Nord og havde indtaget en Forsvarsstilling Nord for Flensborg fra Fjorden ved Krusaa over Bov og Harreslev. Vor Overkommando følte sig med Hærens ca. 10,000 Mand den fjendtlige Hær absolut overlegen og vilde med eet Slag tilintetgøre den ved en fuldstændig Indeslutning. Saaledes som vist paa Skitsen, førtes Hovedangrebet frem fra Vest, og efter at have gennembrudt Fjendens forreste Modstandslinie trængte det frem mod Flensborgs Nordkant, idet dog enkelte Afdelinger rykkede ind i Byen, hvor de tog Front mod Nord for at spærre Fjendens Tilbagegang. Med tilsvarende Opgave skulde vor Rytterbrigade allerede tidligt om Morgenen være marcheret Syd om Flensborg, men den lod sig standse undervejs og naaede først for sent frem. Da Prinsen af Nør ved Middagstid ankom til Flensborg, gav han straks Ordre til Tilbagegang, og derved lykkedes det en større Del af hans Tropper at slippe bort, inden den fandt Vejen spærret, medens Resten maatte overgive sig efter en haard Kamp tæt Nord for Flensborg. Nogle af Oprørshærens Afdelinger undgik Nederlaget, fordi de var blevet sendt ud mod Lyksborg som Følge af, at der var landsat en dansk Bataillon paa Holdnæs. — Under Tilbagegangen opløstes Oprørshæren mere og mere, indtil den samledes bag Eiderkanalen, dækket af de preussiske Regimenter, som var ankommet til Holsten. Den sejrrige danske Hær fortsatte den 11. til Slesvig.

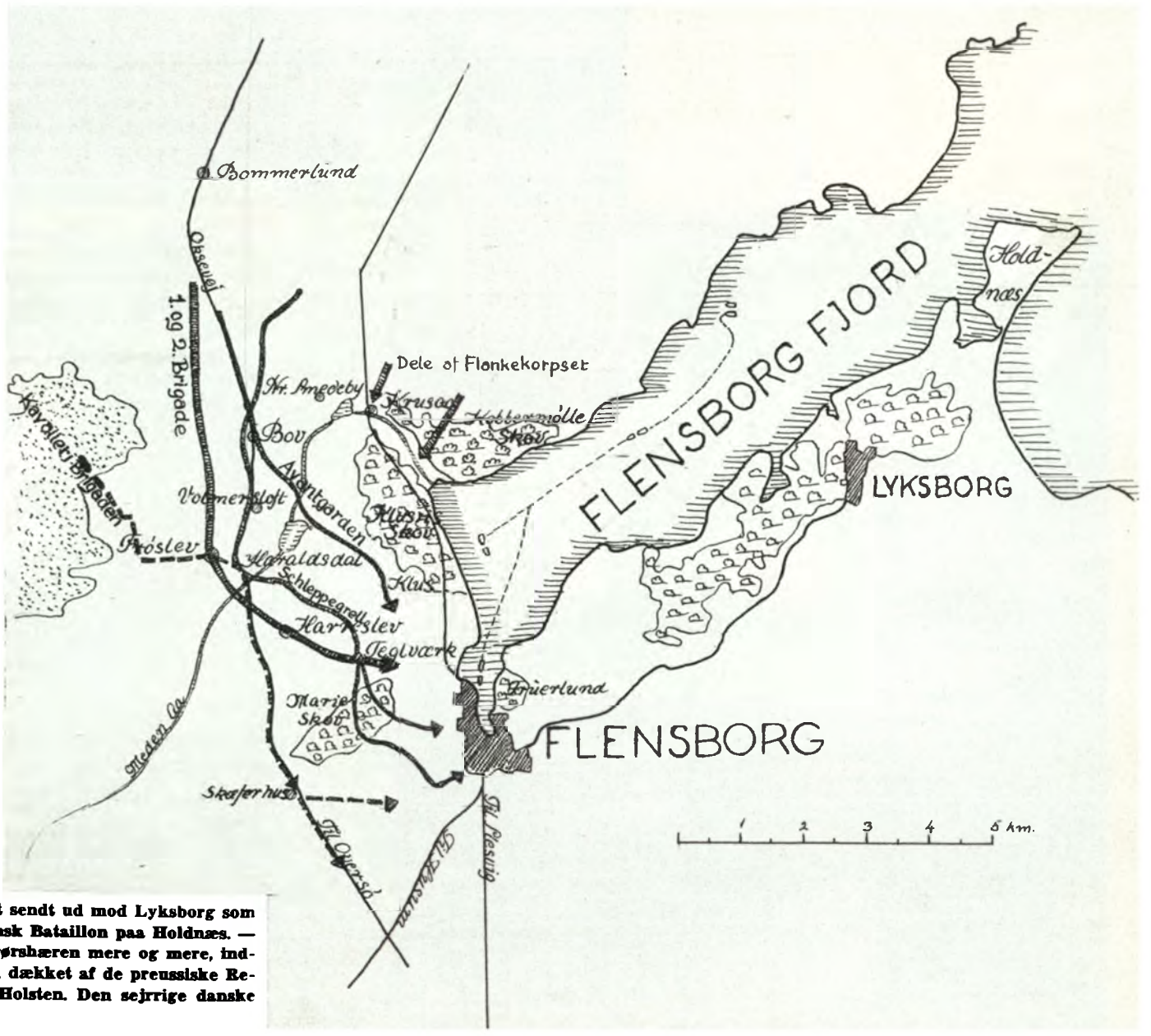



Ved Bov lidt Nord for Flensborg kom den første Kamp med de slesvig-holstenske Oprørere, Insurgenterne, til at staa. Udsigt fra Bov mod Flensborg. Da Hæren drog i Krigen, bar Fodfolket endnu de gamle røde Livkjoler og lyseblaa Bukser. Den høje Chakot afløstes først Aaret efter af Huen. Et fortræffeligt Maal for Fjendens Kugler var det hvide Krydsbandolér.





Oksevejen, den brede, sandede Vej, gaar gennem Bommerlund, hvor Hærens Øverstbefalende, General Hedemann, den 8. April havde samlet Hærens øverste Chefer for at gøre dem bekendt med den næste Dags Slagplan. Fra Bommerlund fortsætter Vejen gennem selve Bov og gaar Vest om Flensborg, indtil den Syd for Byen forener sig med den gamle Kongevej, der fører til Slesvig.

Broen over Geilaa ved Bov.



Kaptajn A. W. Dinesen.



Ved selve Bov stod Insurgenternes Hær. Den danske stod ved Bommerlund Nord for Kidskelund og Hønsnap. Ved Medelby var Rytteriet klar til Fremrykning.
Kaptajn Dinesen deltog under Oberst Schleppegrell med et halvt Batteri paa Højderne Øst for Byen. Nogle af sine Kanoner maatte han i Løbet af Dagen afgive til Rytteribrigaden. (Simonsen).

Skillingstryk fra Kampene ved Bov. I Forgrunden saarede, der forbindes.





Allerede ved Begyndelsen af Kampen havde 3. Jægerkorps mistet en af sine dygtigste og mest afholdte Officerer, Kaptajn Hegermann-Lindencrone, der var blevet dødeligt saaret af en fjendtlig Kugle. „Jeg har faaet Forfald!" var hans Ord til sine Soldater.



Mod Kampens Slutning forfulgte Danskerne Oprørerne gennem Skoven ved Kobbermøllen, men Fremrykningen tog Tid paa Grund af de mange forsprængte Grupper, der først maatte uskadeliggøres. (Dalgas).



Bag Broen ved Krusaa Mølle og ved Kobbermøllen stod Fjendens højre Fløj med sine Reserver. Herfra lykkedes det efter 3 Timers Kamp Kaptajn Wörishöffer med Hjælp af vore Skibe paa Fjorden at fordrive Fjenden under Kaptajn Michelsen.



Karikatur af Prinsen af Nør, der ilede fra Flensborg „for at standse de flygtende". (Kgl. Bibl.).



Ritmester Sauerbrey, som udmærkede sig i Kampene ved Møllebakkerne og ved Jernstøberiet.



Særlig haard var Kampen omkring Jernstøberiet i Forstaden Neustadt, hvor til sidst 260 Mand af Oprørerne maatte overgive sig. Mellem Fangerne var Insurgenternes Kaptajn Michelsen, der Dagen efter døde af sine Saar paa et af vore Lazaretter. Med Kampene ved Møllebakkerne og Jernstøberiet var Kampene ved Bov forbi.



Møllebakkerne var paa et vist Tidspunkt besat af Insurgenterne. Bülows Styrker, der imidlertid var blevet forøgede med Eskadronen Sauerbrey og Batteriet Jessen, brød, hjulpet af nogle Kanonbaade fra Fjorden, Fjendens Modstand, og snart efter søgte Skarer af flygtende Oprørere fra Møllebakkerne ind mod Forstaden. Forvirringen i Forstaden var stor; men efter en heftig Kamp lykkedes det Bülow at rykke ind fra den ene Side, medens Rye trængte ind fra en anden Side. Hus for Hus maatte erobres. (Niels Simonsen).

Kampene stod heftigt om de enkelte Huse, som Insurgenterne søgte at forsvare med Fortvivlelsens Mod. (Niels Simonsen).



Arbejdet med Transporten af Dagens mange Krigsfanger var stort. (Tegn. Kgl. Bibl.).



I vild Flugt styrtede de slagne Slesvig-Holstenere gennem Flensborg, forfulgt af Danskerne. Under Flugten søgte mange at gemme sig i Brønde og Skure, medens andre skød paa Forfølgerne fra Hustagene. (Kgl. Bibl.).

I Flensborg var Jublen over Sejren og over de danske Soldaters Ankomst stor. Snart var alle Huse smykkede med Dannebrogsflag, og Folk trængtes om Soldaterne, der hurtigt blev beværtede paa bedste Maade. (F. C. Lund).



Udsigt over Flensborg med Havnen. (Efter samtidigt Litografi).



Kong Frederik VII drog om Eftermiddagen den 10. April i Spidsen for Livgarden til Fods ind i Byen, hyldet af Befolkningen.

Snart brød imidlertid Hæren op fra Flensborg for at drage sydpaa efter Fjenden og kom til Slesvig. Tropperne blev mødt med Kølighed af Befolkningen. Fra Danmark sendtes talrige Pakker med Tøj, Mad og Tobak til Soldaterne, og her naaede Peter Fabers og Hornemans Sang dem. Officererne fandt i Madam Esselbachs Hotel et byggeligt Samlingssted. Den 13. April gæstede Kongen Byen og holdt Revue over Tropperne, men snart efter vendte han tilbage til Flensborg.

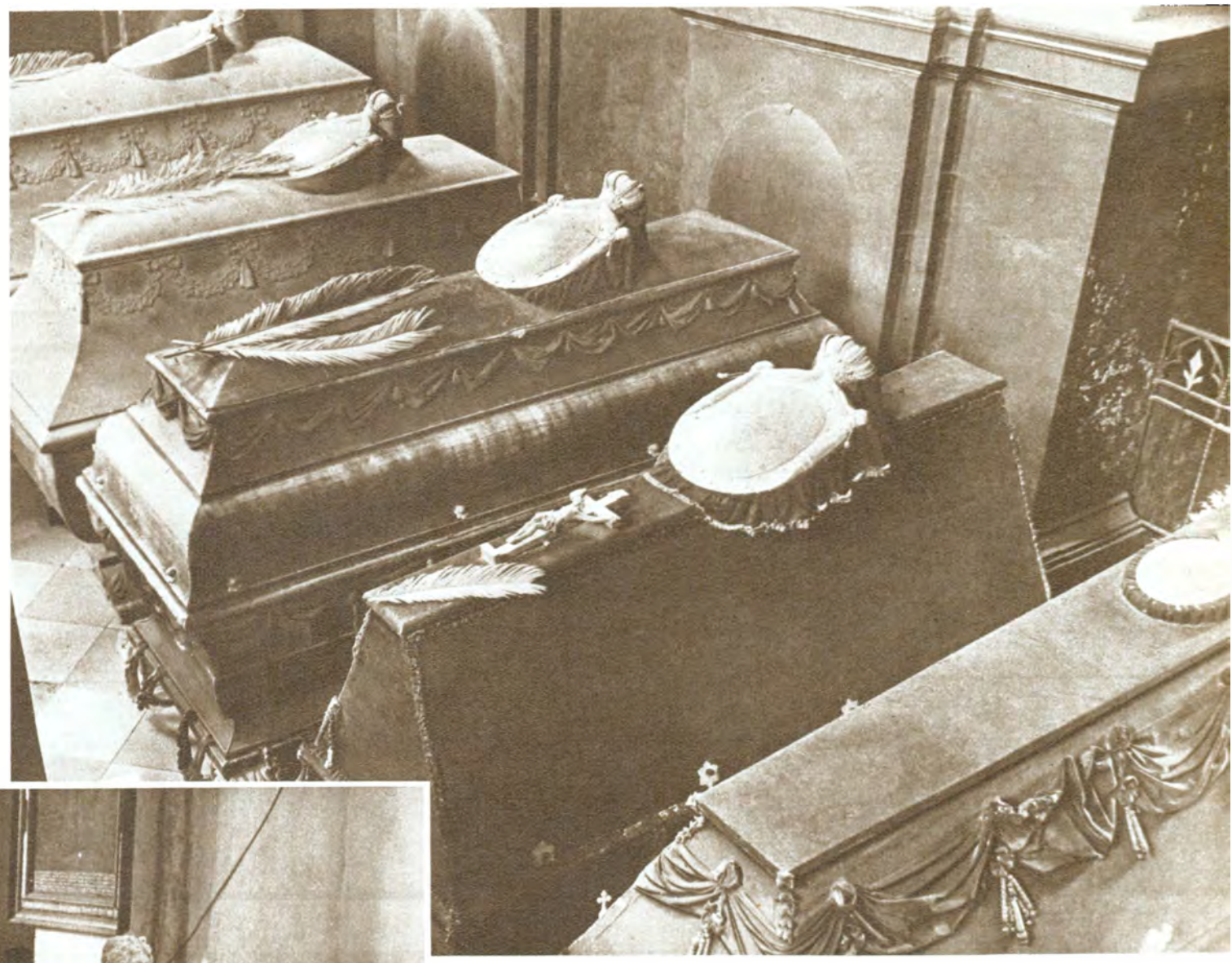

Frederik I hviler i Slesvigs Domkirke i en Sarkofag udført i 1555 af en Kunstner fra Antwerpen.



Bag svære Smedejernsgitre hviler Kong Christian IX's Forældre Frederik Vilhelm Povl Leopold, der døde paa Gottorp i 1831, og Hertuginde Louise Caroline, der døde i 1867. De to andre Kister indeholder Christian IX's Mormoder, en Datter af Frederik V, og hans Broder.



Domkirken i Slesvig set fra Syd, før Tyskerne efter 1864 foretog en kraftig Ombygning og bl. a. forsynede den med et højt Taarn. Paaskedags Morgen den 23. April var en Del af den danske Hær forsamlet her til Gudstjeneste, da en Ordonnans kom ind og meldte, at den preussiske Overmagt rykkede frem.

Gottorp Slot paa Treaarskrigens Tid. Under Krigen brugtes det som Lazaret og Depot. I 1851—55 omdannedes det til Kaserne.



Gottorp Slot, hvor Christian IX fødtes den 8. April 1818, var oprindelig en Bispeborg. Den nuværende Bygning er opført under Hertug Frederik IV omkring 1700. Efter den sidste Krig var polske og lettiske Flygtninge indkvarteret her.



Raadhuset i Slesvigs gamle Bydel. Her var det, at Peter Hiort-Lorenzen „talte Dansk og vedblev at tale Dansk". I det gamle Graabrødre Kloster ved Siden af er der efter den sidste Krig indrettet en græsk-ortodoks Kirke for Flygtninge.



Størstedelen af Kovirke er jævnet med Jorden, og mange Steder ligger Voldene nu kun i spredte Grupper. Deres Højde formindskes Aar for Aar. Ved Gravningen af de moderne Pansergrave er imidlertid Dele af den gamle Valdemarsmur blevet blottet, som ikke tidligere har været frilagt.

Hæren stod nu ved Danevirke, vort gamle Værn mod Syd. De ældste Volde gaar tilbage til Tiden kort efter 800, da Kong Godfred anlagde en Befæstning fra Øst til Vest som et Værn mod Kejser Karl den Store. Med adskillige Udvidelser og Omdannelser har disse Volde i Tidens Løb været knyttet til afgørende Begivenheder i Danmarks Historie. Til de gamle Anlæg hører Thyras Vold og Kovirke. Valdemar den Store styrkede en Del af Voldene med en Teglstensmur, Valdemarsmuren, som Kongen ved sin Død i 1182 efterlod ufuldendt. En anden Del af Voldene benævnes endnu Margrethevolden efter Margrethe Sprænghest. I Aarhundredernes Løb har pietetsløse og ublide Hænder ødelagt store Dele af de gamle Befæstningsanlæg. Jord er spredt ud over Engene for at gøre dem til Agerland, store Huller er brudt i Voldene, for at Bønderne lettere kunde køre til deres Marker; Sten fra Valdemarsmuren er brugt til Bygninger, bl. a. til Gottorp Slot og til den gamle Bispegaard i Slesvig. Under og efter den sidste Krig er endog talrige Svinehuse ved Bøndergaardene opført af de gamle Teglsten. Tankfælder blev under Krigen bygget foran Volden af de slesvigholstenske Nazister, og efter Krigen har Flygtningebarakker rejst sig i og ved Volden, medens Beboerne har gravet deres Affald ned i store Gruber i de gamle Værker. I Treaarskrigen anlagdes Feltbefæstninger. Store Dele af Voldene blev gennembrudt og omdannedes ved Skanseanlæggene før 1864. Nyanlæggene blev senere fjernet, Hovedpartiet, Thyras Vold og Valdemarsmuren, bærer endnu Præg af de senere Anlæg. Nu er en Fredningsaktion sat i Gang.





Kort over Danevirke med de gamle Voldanlæg.

Forbundet med Danevirke er Halvkredsvolden uden om Resterne af den gamle Vikingestad Hadeby ved Hadeby Nor. Voldens Længde er 1330 Meter og Buens Ender er 600 Meter fra hinanden. Flere Runesten vidner om Stedets Betydning.





Sønderjyden General Frederik Rubeck Henrik von Bülow.



Den norskfødte General Olaf Rye, som faldt ved Fredericia 6. Juli 1849.



Oberst Frederik Adolph Schleppegrell, ligeledes norsk. Han faldt ved Øvre Stolk i 1850.

Medens Prinsen af Nør paa Sydsiden af Ejderen havde samlet Resterne af den slagne Insurgenthær og suppleret den ved nyindkaldt Mandskab samt med preussiske Officerer, havde Hertugen af Augustenborg allerede i Marts søgt Støtte hos Kongen af Preussen, Frederik Wilhelm IV, i hvis Politik en Krig mod Danmark netop paa det Tidspunkt passede særdeles godt. Allerede den 24. Marts udstedte han en Proklamation, hvori han lovede at beskytte Hertugdømmernes Rettigheder og Slesvig-Holstenernes Program. Vanskeligere var det at faa Forbundsstaterne med.



General Wrangel skuer med sin Stab ud over Slagpladsen ved Slesvig den 23. April. (Samtidigt tysk Billede).



Den preussiske General Wrangel, der var Øverstbefalende over den Hær, som kæmpede mod Danmark. I sine unge Dage havde han deltaget i Krigene mod Napoleon.



Preussens Konge Frederik Wilhelm IV.



Hannoveraneren General Halkett var Chef for Forbundsdivisionerne. „Hjemme er Hanen dristigst" var hans Valgsprog.

Efter Hærens Ankomst til Slesvig den 11/4 gik den i Kvarter i og om Byen, rede til over for Indland og Udland at vise vor faste Vilje til at forsvare vort gamle Grænseland, selv om den Modstander, vi nu vilde komme til at staa over for, var vore 12,000 Mand langt overlegen.

Paaskemorgen den 23/4 rykkede den tyske Overgeneral Wrangel frem med sit Korps paa 21,000 Mand i to Kolonner, nemlig en højre Kolonne — en preussisk Brigade — ad Vejen over Over Selk og en venstre Kolonne — en preussisk Brigade, efterfulgt af Oprørshæren — ad Rendsborg Landevej til Jagel og derfra over Reide for at foretage en stor omgaaende Bevægelse mod vor højre Flanke.

Den højre Kolonne angreb vor Avantgarde, som havde besat de høje Bakker tæt Nord for Bustrup, men Angrebet standsedes ved vore Jægeres sikre Skud. Endskønt vor Overkommandos Hensigt var først at optage Hovedkampen Nord for det Sø- og Engdrag, som fra Gottorp strækker sig mod Vest, greb den nu resolut den Chance, der frembød sig, da den saa, at Fjendens venstre Flanke var svækket. Oberst Bülow med 1. Brigade (1. og 11. Batl.) blev sendt frem over den dybe Slugt Syd for Bustrup Dam, angreb paa begge Sider af Danevirkevold og trængte Fjenden tilbage mod Øst (se Skitsen). Wrangel ansaa Situationen for saa kritisk, at han sendte Bud efter hele sin venstre Kolonne. Da de forreste Led af denne ankom, blev vel vor 1. Brigade nødt til at gaa tilbage, men General Hedemann havde ved sit dristige Initiativ opnaaet, at Planen om den for os saa farlige omgaaende Bevægelse var kuldkastet.

Vor Avantgarde blev efter 4 Timers haardnakket Modstand beordret tilbage over Gottorp, og Wrangel besluttede nu at opsætte den videre Kamp til næste Dag. Men da et af hans Regimenter paa egen Haand angreb Gaarden Annettenhöhe, indtraadte det andet Afsnit i Slaget, som er fremstillet til venstre for den paa Skitsen indtegnede Skillelinie. Det tyske Angreb paa Annettenhöhe afvistes under forbitret Kamp, og da Fjendens venstre Flanke nu atter syntes blottet, greb vor Overkommando til og beordrede 2. Brigade, der stod ved Ziegelei, frem til Modangreb. Men pludselig ændredes hele Billedet.

Wrangels Ordre til venstre Kolonne om at marchere mod Bustrup var ikke naaet frem til Kolonneføreren, General Bonin, og den forreste Del af hans preussiske Brigade. Da han forgæves havde ventet ved Kurborg paa at faa sine Tropper tilbage, besluttede han sig om Eftermiddagen til at fortsætte mod Hysby med de 3000 Mand, han havde til Raadighed. Vor Rytterbrigade ved Hysby veg ud, Bonin kunde uhindret rykke videre og vilde derved umuliggøre vor 2. Brigades Angreb Syd for Annettenhöhe. Under disse Omstændigheder opgav General Hedemann Kampen. Han havde standset Fjenden en hel Dag og førte nu henad Aften Hæren tilbage til en Stilling ved Taterkro, hvorfra den lidt senere fortsatte til en Bivuak ved Arnholt Sø. Næste Dag lod han Hæren marchere til Flensborg for at genoptage Kampen i en Stilling ved Bov.

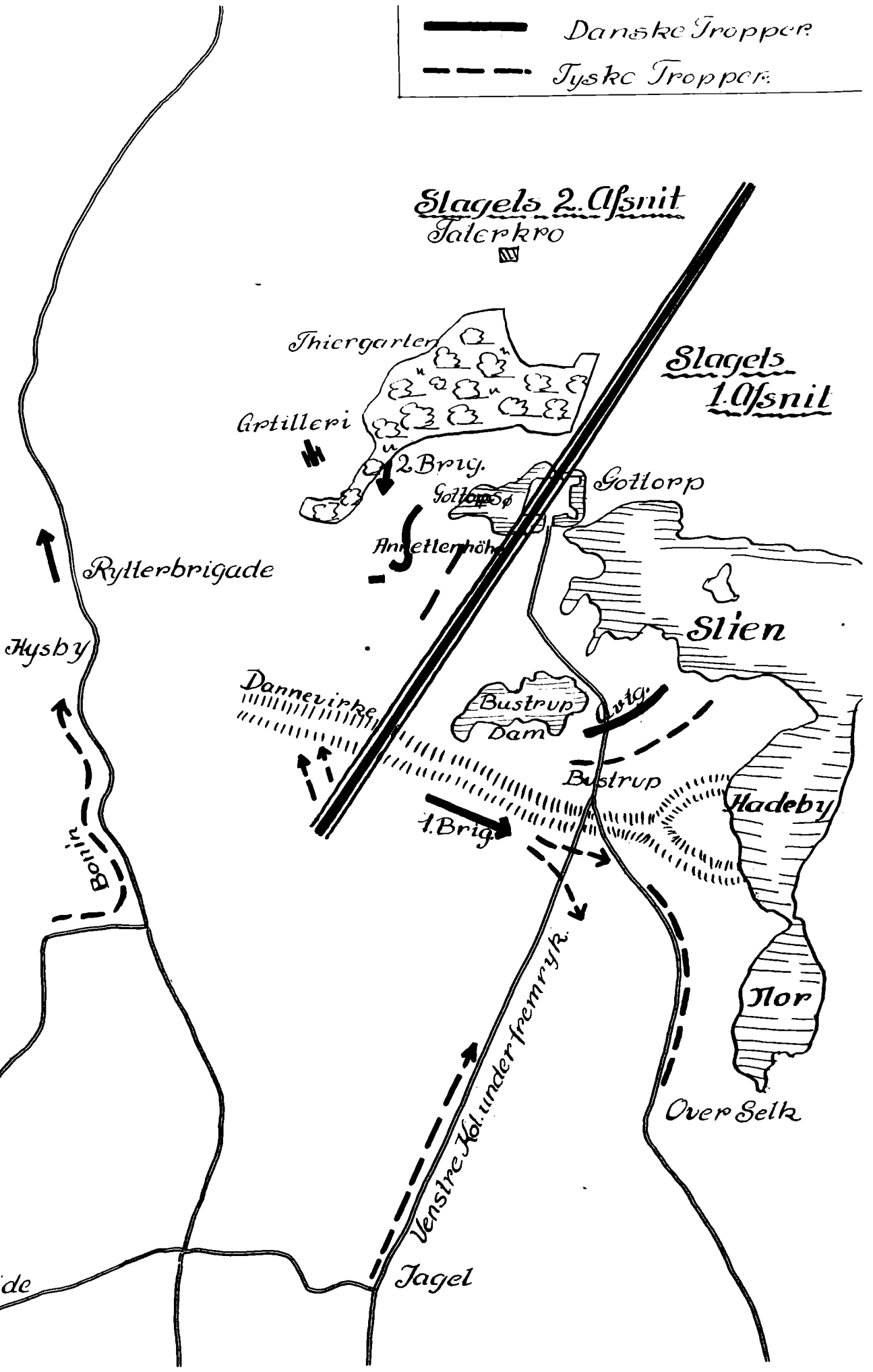



Den 15. April foretoges paa Fehmern det skændige Overfald paa Kaptajnløjtnant Dirckinck-Holmfeld. Med Korvetten „Najaden" og Kutteren „Løvenørn" var han kommet til Øen med Brevskaber til Byens Øvrighed og Ordre til at udforske Stemningen blandt Beboerne. Disse tog tilsyneladende med Venlighed mod de kommende, men da Dirckinck-Holmfeld efter lang Tids Venten paa Amtmanden var gaaet om Bord i sin Baad for at lade sig ro ud til Skibet, blev han kaldt tilbage af en Person, som han ansaa for Amtmanden, og blev, da han naaede Strandbredden, taget til Fange og mishandlet, medens en af hans Matroser blev dræbt. Senere førtes han til Rendsborg.

Samtidig med, at Kampene ved Bov udkæmpedes, fandt der i Berlin Underhandlinger Sted med Orla Lehmann; men Tysklands Stilling til Danmark førte til et Brud, og dermed var Krigen erklæret mellem Danmark og Tyskland.

Skønt der i Dagene efter Slaget ved Bov og indtil Krigserklæringen kom, herskede en Slags uofficiel Vaabenstilstand, kunde Fjenden ikke holde sig i Skindet. Flere Gange fandt Sammenstød Sted.



I Eckernförde fandtes en lille dansk Besætning, som spærrede Vejen over Slien for Tyskerne, som derfor ønskede at tage Byen. Kommandanten, Kaptajn Wørishøffer bad den 21. April Major Schepelern om Hjælp mod de tyske Friskarer, som trængte frem i Dänisch-Woldh Syd for Byen. Det lykkedes kun delvis at rense Landskabet for Tyskere, og et Angreb paa Wørishøffers to Kompagnier, som stod ved Sandkrug, sloges tilbage. Men Friskarerne forblev dog i Dänisch-Woldh parat til at rykke frem mod Slien, naar Hovedslaget skulde kæmpes.



Kaptajn J. A. Ph. F. Wørishøffer.

En af denne Tids mange Forpostfægtninger. (Niels Simonsen).





Den 23. April, Paaskedags Morgen, rykkede den tyske Hær ud fra Rendsborg — ialt ca. 30,000 Mand med 68 Kanoner. Ved Bustrup stod en af Dagens første og haardeste Kampe. Her udmærkede Løjtnant Glud sig særlig med sine Kanoner. Hans egen Stilling var meget udsat, men han morede sig under hele Kampen med at sige til sig selv: „Adieu, Løjtnant von Glud!" Efter tyve Aars Tjeneste som Underofficer var han nemlig netop blevet udnævnt til Officer. (Niels Simonsen).

Hovedkampen stod paa Hasselholmen. To Bygninger paa Østsiden, Pulvermühle og Gaarden Annettenhöhe, blev udsat for Fjendens Hovedangreb. — Schleppegrell blev sendt til Hjælp, men trods en heftig Modstand, fravristede Fjenden os begge disse Bygninger. Kampene om Annettenhöhe gik frem og tilbage, men til sidst maatte Tyskerne opgive videre Fremrykning her. Da var Klokken halv fire. Imidlertid rykkede Fjenden frem mod Hysby med stærke Kolonner.



Jægerne under Kaptajn Michaelsen stormer et Hus i Skoven ved „Pulvermühle".



Avantgardens Fører, Oberstløjtnant von Magius.



En Alarmplads Nord for Hysby. (F. C. Lund).



Ved Hysby kom Preusserne i Berøring med de vigende Danske og beredte sig paa at angribe Byen. Løjtnant Gøtzsche, der med to af sine Kanoner, som han skulde trække tilbage, var kommet i en farlig Situation, maatte for at redde dem, sende Bud til Rytteribrigaden efter Hjælp. Den kom i Skikkelse af Ritmester von Würtzen og hans fynske Dragoner, under Raabet, „Fremad, Børn!" Preusserne glemte Kanonerne, som derved blev reddede.



Ritmester Würtzen.

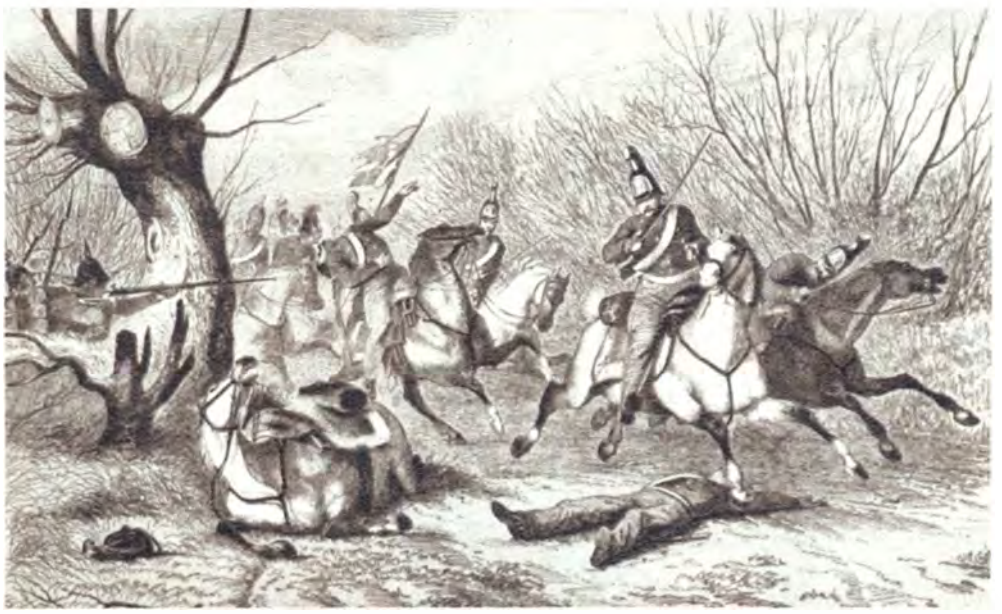

Würtzens Hest snublede, og han selv faldt til Jorden. Hans Vagtmester fik ham dog i Sadlen igen. Samme Vagtmester forsøgte ogsaa at redde Eskadronens Estandart, som laa paa Jorden ved Siden af den faldne Estandartfører, — men forgæves. Den førtes til Tyskland som Krigstrofæ. Senere skænkede en Kreds af Odense-Damer Eskadronen en ny Fane, som endnu er bevaret. (C. Dalgas).

Imidlertid spærrede Preusserne med deres Haubitzere Tilbagevejen for Würtzen og hans Dragoner. Efter en heftig Kamp, hvori mange fandt Døden, lykkedes det dem dog at hugge sig igennem Fjendens tætte Kugleregn. (Niels Simonsen, Frederiksborg).



Kl. seks forkyndte Bonins Kanoner, at han nu var parat til at gribe ind. Sammen med Slesvig-Holstenerne rykkede han frem. De danske var udmattede efter en ti Timers Kamp og trak sig tilbage til Taterkro, efterfulgt af Fjenden, som glædede sig over endelig at komme i Besiddelse af Annettenhöhe igen. Ved Nordsiden af Thiergarten ophørte Fjenden at forfølge, efter at der havde staaet voldsomme Kampe her. Garden var den sidste, der forlod Gottorp Slot og Dyrehaven. (Tysk Billede).

Ud paa Aftenen var hele den danske Hær samlet og lagde sig nu i Bivouak for Natten, der var kold og regnfuld. (Niels Simonsen).

I det Krigsraad, som om Natten holdtes i Isted Kro, blev man enig om, at man ikke kunde angribe en saa overlegen Fjende, men hellere maatte rykke tilbage til Flensborg hurtigst muligt.



Om Morgenen den 24. brød man op. Bagtroppen bestod af 2. Jægerkorps under Oberst Stürup, som ved Snarraadighed og heltemodig Kamp frelste hele den danske Hær fra den forfølgende Fjende. Wrangels mecklenborgske Dragoner maatte vende om midt ude i Mosen. (Niels Simonsen).

Staaende paa en Tue midt i Tyskernes Kugleregn vedblev han at lede Kampen, indtil han faldt. Hans Jægere kæmpede videre, og først hen mod Aften maatte den lille Styrke — knap 240 Mand — overgive sig. (Carlo Dalgas).

Havde Tyskerne sejret ved Slesvig, var Danskerne til Gengæld Herrer paa Søen og var i Stand til helt at blokere de tyske Havne. Tyskernes eneste Trøst herfor var en Række Karikaturbilleder, især af Kongen, saaledes som de paa S. 10 viste Billeder af Kongen som Appelsinsælger, Fiskerkone etc. Her spejder han efter russisk Hjælp. „Der grosse Monarch des Jahrhunderts" kaldte Tyskerne ham spottende.



Fra Flensborg blev Hæren ufortøvet ført videre til Als, og hertil ankom Kongen den 25. April for personlig at opmuntre sine Soldater. Forskansning paa Als med Udsigt til Dybbøl Mølle under Fr. VII Ophold. (Samtidigt Litografi).

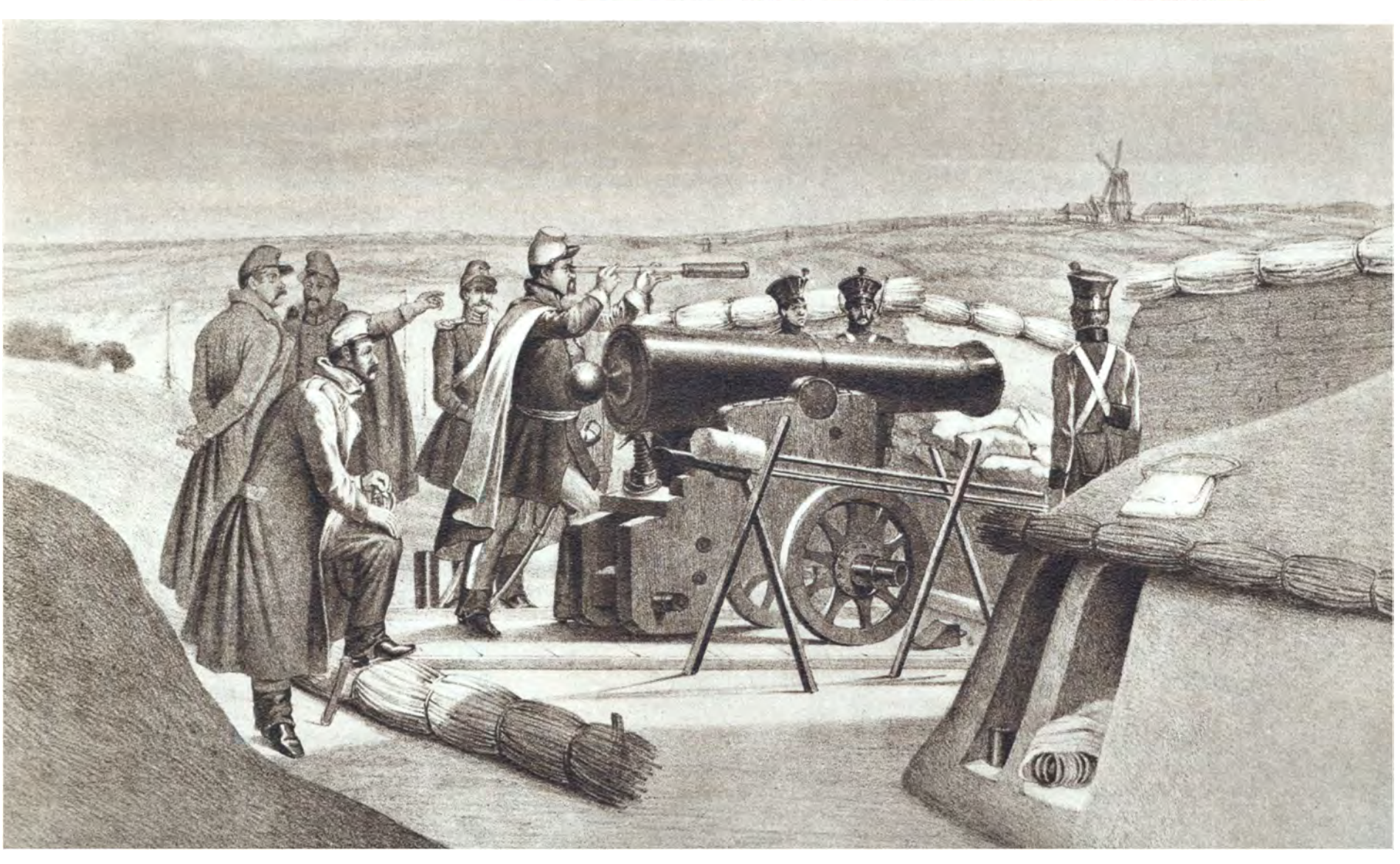

Til

Jyllands Indvaanere!

En tydsk seierrig Hær vil morgen overskride Eders LandsGrændse; ikke i fjendtlig Hensigt kommer den til Eder, derfor tilraaber jeg Eder: bliver i Eders fredelige Boliger, flyer ikke med Kone og Børn fra det Eder saa kjære Arnestad. Jeg, den Høistcommanderende ved Armeen, indskaaer Eder for, at Eders Person skal være os hellig, og at Eders Eiendom og Eders Nationalfarver skulle blive beskyttede imod hver vilkaarlig Behandling, saa længe Hæren opholder sig indenfor Eders Lands Grændser; men jeg kan ikke fritage Eder for, at tilveiebringe Hærens Fornødenheder, og hertil behøver jeg i Eders egen Interesse Eders lovmæssige Øvrigheds Medvirkning. Derfor opfordres herved alvorligen alle kongel. danske Civiløvrigheder, at blive paa deres Post og at fremture i at efterkomme deres Pligter og Forbindtligheder. Ligeledes opfordrer jeg Geistligheden til at blive i deres Sogne og at anvende hele deres Indflydelse til deres Menigheders Beroligelse. Skulde de kongel. danske Øvrigheder ikke efterkomme denne Forskrift, saa ere de værste Fogter uundgaaelige for Eder, fordi mine Tropper da nødsages til selv at indkvartere sig og selv at tage sig alle til deres Livsophold henhørende Midler efter eget Tykke, hvorved der med den bedste Villie ikke altid kan sættes Skranker for vilkaarlige og uordentlige Gjerninger. Men al den Ulykke, som deraf kunde følge, vilde udelukkende tilskrives Eders Øvrighed, der forlader Eder i Trængselens Øieblik.

Jyllændere! modtager gjæstfri mine Tropper; I saavel som Eders Kone og Børn vilde da være ligesaa trygge midt iblandt de ædle tydske Krigsfolk, jeg er saa lykkelig at anføre, som iblandt Eders egne Brødre.

Hovedqvarteer Christiansfeldt den 1. Mai 1848.

Overbefalingsmanden over Armeen

Wrangel.

kongelig Preussisk General over Kavalleriet



Forpostfægtning i Nærheden af Vejle. (Niels Simonsen).

Wrangel rykkede med sine Preussere op gennem Sønderjylland, medens han lod Forbundstropperne blive i Sundeved.

Hvor langt han vilde gaa, fik Jyderne snart at se af ovenstaaende Opraab, som han den 1. Maj udsendte. I Vejle forlangte Slesvig-Holstenerne den 15. Maj alle Indbyggernes Vaaben udleveret. Fra Kolding, hvor Wrangel selv laa, og fra Fredericia og Vejle sendtes Strejftog helt op til Aarhus for at skaffe Levnedsmidler. Men trods det tyske Opraab blev der her vist Fjenden en kold Skulder.

Maatte Vaabnene ligge stille til Lands, hvilede til Gengæld Flaaden ikke, men gjorde de jydske Kyster usikre for Fjenden. Den 8. Maj aabnede „Hekla" under Kaptajn Steen Bille Ild mod Fredericia; men Tyskerne hævnede sig ved at skyde Færgegaarden ved Strib i Brand og bombardere Middelfart. (Tysk Lit.).



Ved Alssund arbejdedes der i denne Tid flittigt med at udbygge Befæstningsværker, den 20. Maj var de færdige, og den 27. var Forbindelsen mellem Als og Sundeved sikret. Den 28. forsøgtes et større Angreb i Sundeved for at faa Wrangel til at trække sig tilbage fra Nørrejylland. Ved Nybøl, hvor Hovedkampen kom til at staa, udmærkede Kaptajn Jessen sig med sit Batteri og holdt længe ud, men Kampens sejrrige Udfald skyldtes Schleppegrells Flankeangreb mod Nybøl. Som et spontant Udtryk for Anerkendelse heraf overrakte en Soldat ham en Sabel med Ordene: „For Generalen har dog gjort sig saa megen Umage for os i Dag". (Batteriet Jessen ved Nybøl. Maleri af Niels Simonsen, Frederiksborg Museet).



Kaptajn Tycho Jessen.

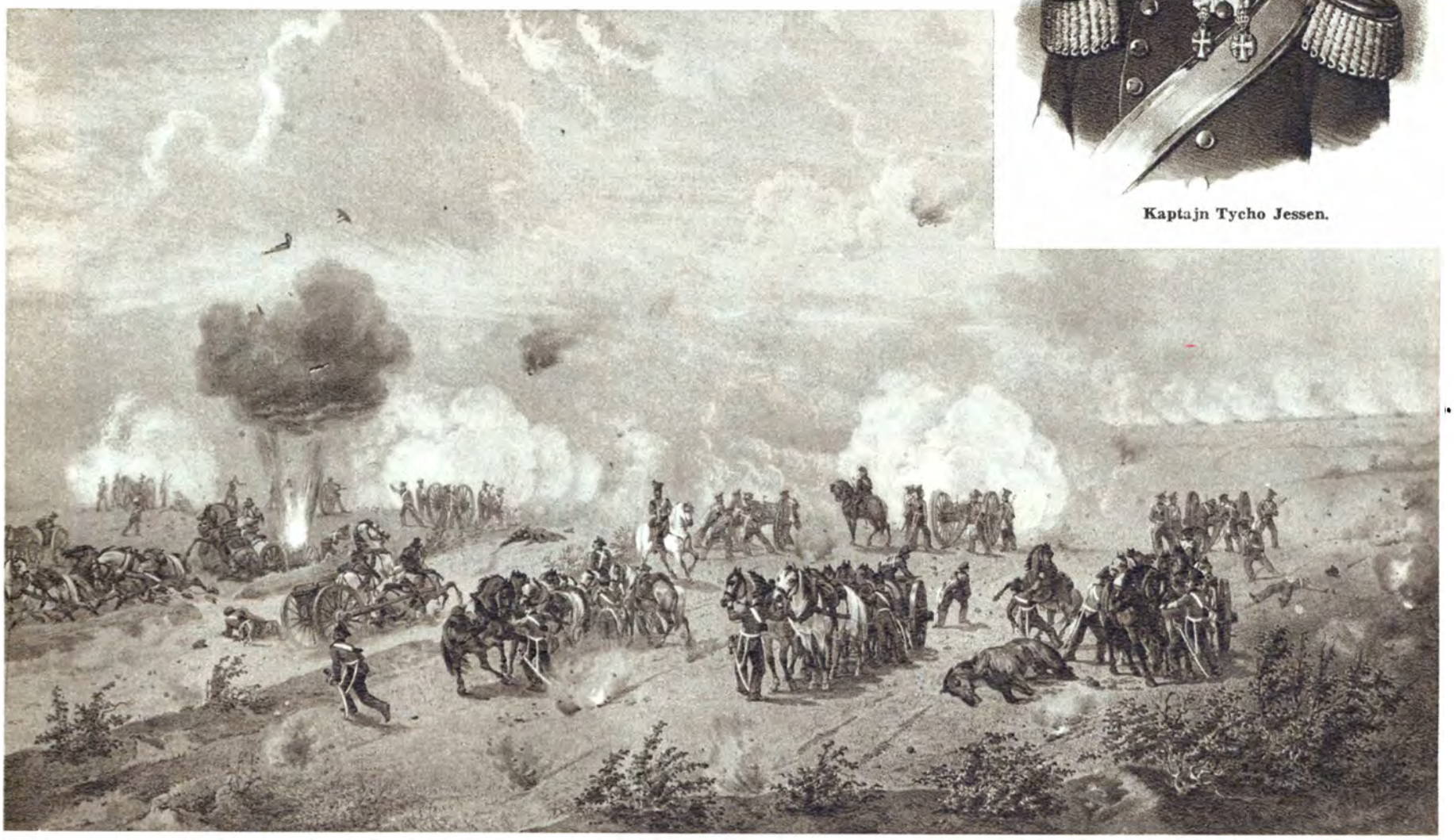

Efter Angrebet paa vore Tropper ved Oversø den 24. April og den deraf følgende natlige Alarmering i Flensborg havde vor Overkommando fundet det rettest ikke at optage den planlagte Kamp ved Bov. Hæren gik derfor tilbage til Als, hvorfra atter en Del overførtes til Fyn for at faa afbødet de Mangler, som var en Følge af Afdelingernes Udrykning, inden Mobiliseringen var fuldført. Wrangel var imidlertid rykket op i Nørrejylland, hvor han udskrev en haard Krigsskat som Erstatning for den Skade, vor Flaades Blokade havde forvoldt den tyske Handel. I Sundeved havde han kun efterladt Forbundsdivisionen, og General Hedemann besluttede da at angribe og slaa denne for derved at tvinge Wrangel til at rømme Nørrejylland. Den 18. Maj var Hæren samlet paa Als med 14,000 Mand. Den førtes ved Middagstid over Alssund, og Fjendens forenede Styrker kastedes tilbage til hans Hovedstilling ved Nybøl Mølle. Ryes og Bülows Brigader fortsatte frem over Stenderup, men gik i Staa over for Fjendens overlegne Artilleriild, som Batteriet Jessen forgæves forsøgte at nedkæmpe. Schleppegrells Brigader naaede derimod Syd om Stenderup Skov frem til Nybøl By, satte sit Batteri ind til flankerende Beskydning af den fjendtlige Artilleristilling, og over for Fodfolkets Angreb opgav Fjenden Kampen og trak sig tilbage.

Paa Grund af Ruslands Trusler havde Preussen maattet beordre Wrangel tilbage fra Nørrejylland og opgive Krigsskatten. Den 5. Juni angreb han i Sundeved. Vore Forposter trak sig tilbage for Overmagten, og Hæren indtog en Forsvarsstilling paa Dybbøl Banker. Forgæves søgte Wrangel at drive os ud af Stillingen. Hans Angrebskraft svandt. I samme Øjeblik vor Overkommando erkendte dette, gik den over til Modangreb, og Fjendens Tilbagegang kom til at foregaa adskilligt hurtigere, end han havde tænkt sig. Krigen ebbede i den følgende Tid ud, og den 26. August afsluttedes Vaabenstilstanden i Malmø.

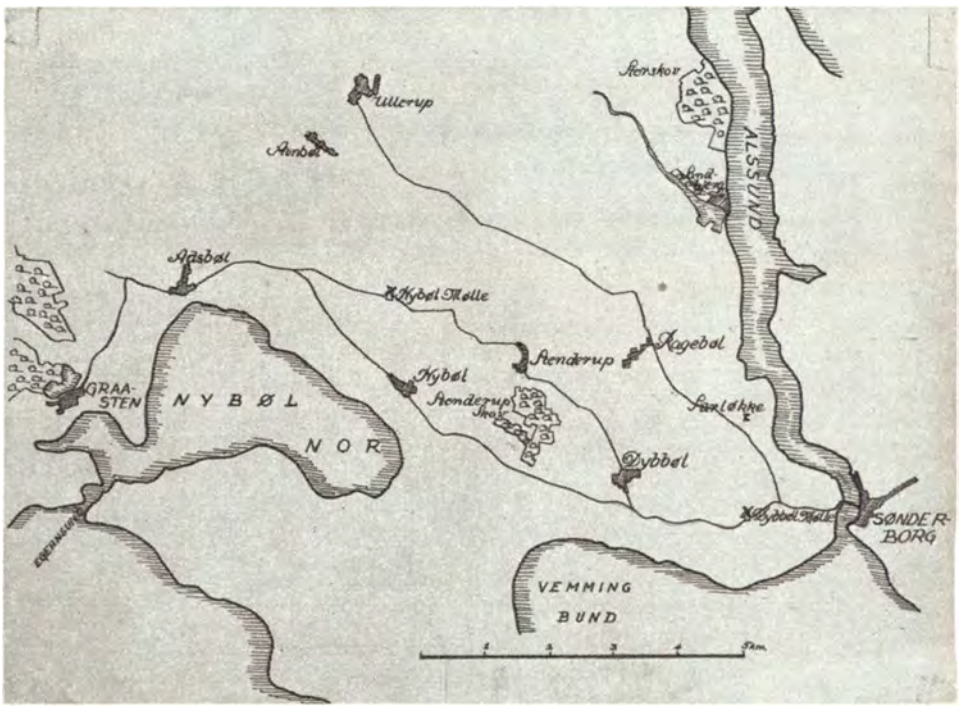



Angrebet fra Dybbøl Bjerg den 5. Juni. (J. V. Sonne, Frederiksborg Museet).



Den 5. Juni vilde Tyskerne fejre Kongen af Hannovers Fødselsdag ved en Parade, som skulde bestaa i et Angreb paa de Danske. Vore Soldater var i Færd med Middagsmaden, da Vedetter udsendte Alarmskud. (N. Simonsen).



Episode fra Slaget ved Dybbøl den 5. Juni 1848. (N. Simonsen).



Kaptajn J. H. Kirchhoff, Livgardens Fører i Kampen.



Under Kampene den Dag faldt den norske Frivillige, Løjtnant Løvenskiold, nær Stenderup.



Om Aftenen stod de danske Forposter igen ved Nybøl, hvor Dagens Kamp begyndte. Her faldt den svenske Frivillige, Løjtnant Lejonhuvud.

Et tysk Øjenvidne skildrede Danskerne som en blodrød Sky, der væltede ned ad Dybbølbankerne. Paa venstre Fløj var Livgarden til Fods under Kaptajn Kirchhoff for første Gang med i Kampen. De høje Bjørneskindshuer saa frygtindgydende ud. Fjendens sidste Støttepunkt var Byens Kirkegaard, men ogsaa den maatte de opgive. Kl. lidt over 10 om Aftenen faldt det sidste Skud, og de danske Soldater kunde med Stolthed ved Vagtbaalene se tilbage paa en sejrrig Dag.

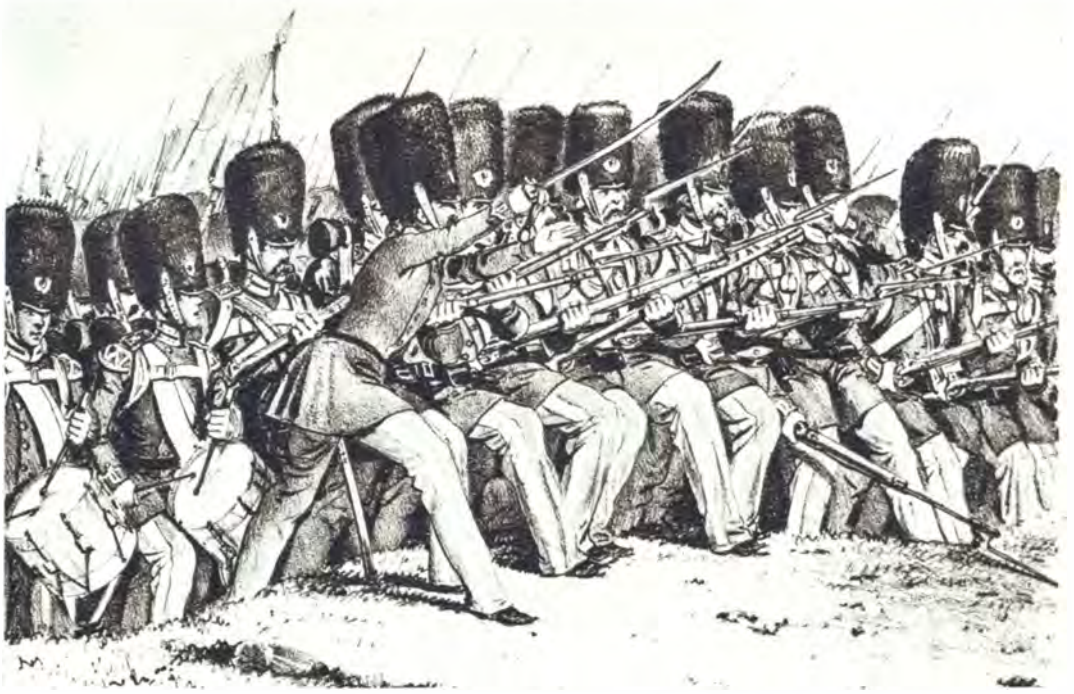

Feltvagt ved Hammelev tidlig Morgen nær Haderslev. (J. V. Sonne, Hirschsprungs Museum).





Resten af Juni Maaned forløb, uden at nogen større Begivenhed indtraf. Et mindre Sammenstød fandt Sted ved Neder-Jersdal Kro, hvor nogle danske Dragoner under Løjtnant Jagd uventet traf paa den velkendte tyske Spion, Kaptajn Reichenbach. Skønt Spionen i god Tid flygtede, lykkedes det en menig Dragon, Andkjær, at indhente ham og efter en heftig Tvekamp overmande og tilfangetage ham.

Aarets sidste Krigsbegivenhed fandt Sted i August. En af Bülows Brigade udsendt Afdeling under Ritmester Marcher red den 8. August til Steppinge, hvor den — takket være de ridende jydske Herregaardsskytter under von Holstein-Rathlou — i Gaarden Toggerup tog en Afdeling tyske Kyrasserer til Fange. Denne Begivenhed fremkaldte en svensk Note til os om i Fremtiden at undgaa den Slags „Overfald" af Hensyn til en eventuel „skadelig Indflydelse paa Ruslands og Englands Sindelag". (K. Hansen Reistrup).

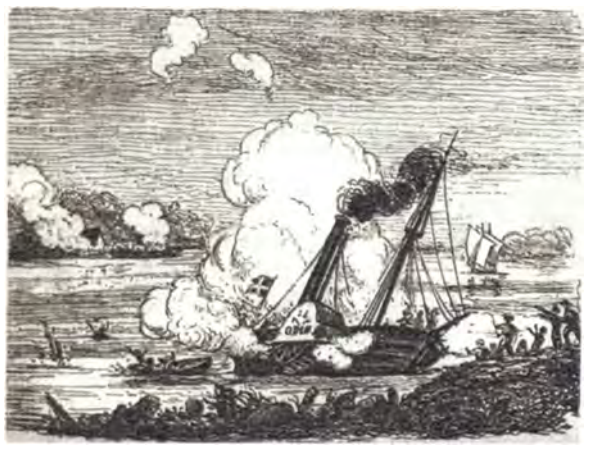

Ved Aarøsund beskød nogle fjendtlige Friskarer den 28. Juli Postdamperen „Odin", som de ødelagde.



Det sidste Skud faldt ved Holdnæs, hvor „Najaden" og to Kanonbaade den 17. August fordrev et fjendtligt Batteri, der fra Strandbredden vilde skyde Skibene i Brand med glødende Kugler.

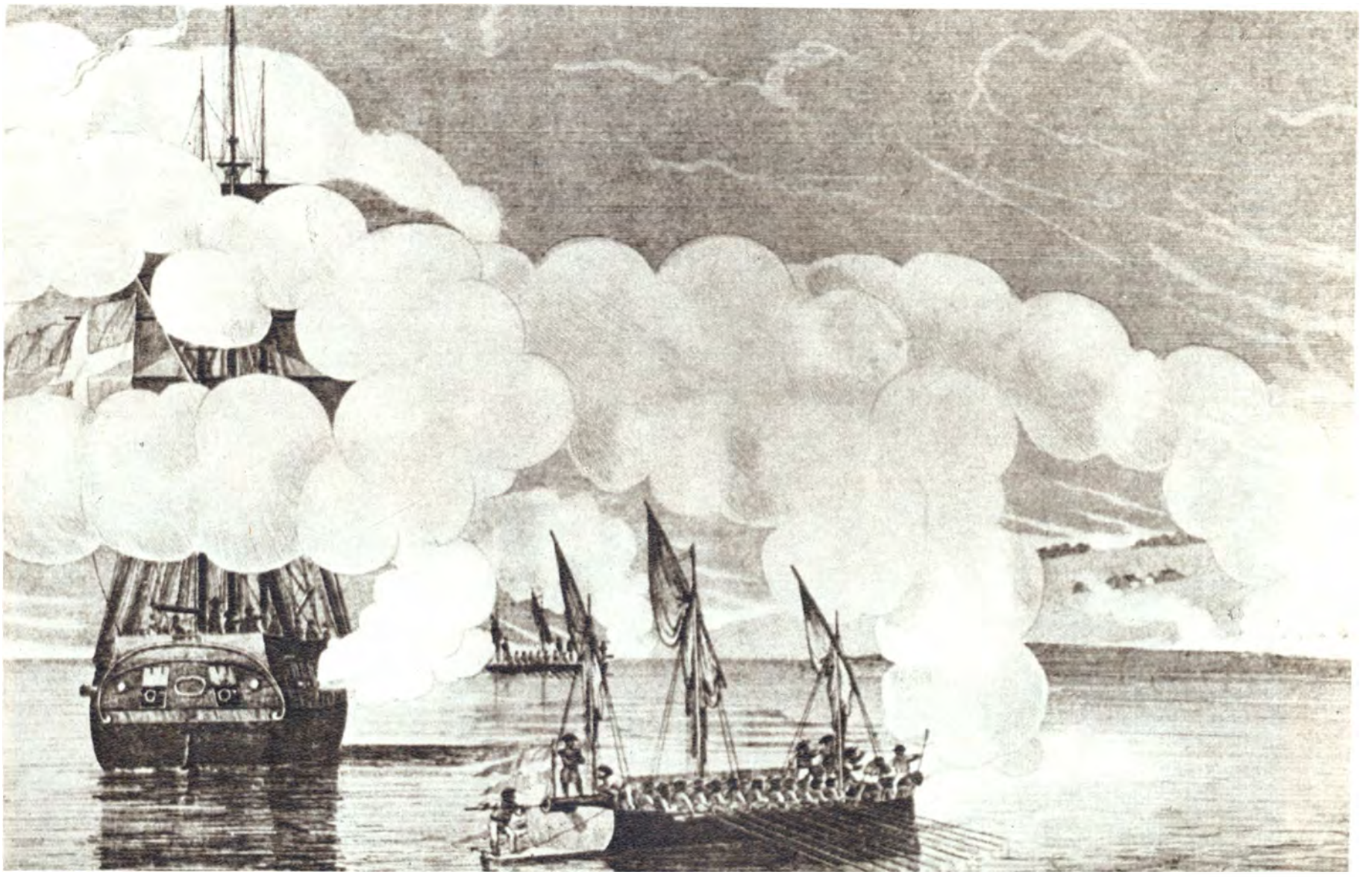





Samtidige tyske Karikaturer af Frederik VII og Frederik Wilhelm IV af Preussen, efter Vaabenstilstanden. Den danske Konge var en yndet Skive for Tyskernes hovne Spot.



Under Vaabenstilstanden blev der i Hertugdømmerne indsat en Regering af fem maadeholdne Slesvig-Holstenere, medens Danmark lod en Kommission paa tre Medlemmer styre Als og Ærø. Slesvig-Holstenerne inddrev store Skatter paa en haandfast Maade, som samtidige danske Karikaturer viser. Da mange nægtede at betale, lod man Soldaterne optræde som Skatteopkrævere.



Til den Session, som Oprørernes „Regering" lod udskrive, meldte sig kun Folk med saa svære Legemsfejl, at de var sikre paa at blive kasserede. En Række samtidige Karikaturer skildrer Søsessionerne.



Norsk-svensk-dansk Fostbroderskab. (Niels Simonsen).



Allerede ved Begyndelsen af Krigen havde Frivillige fra Norge og Sverige meldt sig til den danske Hær. Den norske Statholder, Baron Leopold Løvenskiolds Søn, var en af de første. Med stor Tapperhed deltog han i Slaget ved Slesvig den 23. April, og faldt ved Dybbøl den 5. Juni. Fra svensk Side deltog bl. a. den unge Baron Lejonhuvud, som ligeledes faldt ved Dybbøl. Fra venstre: Gustaf Sommelius, Baron Lejonhufvud, Greve S. Løwen og Baron Løvenskiold.

Den 12. Juni modtoges paa Torvet i Odense et Kontingent svenske Hjælpetropper, der var paa Vej mod deres Kantonnement i Middelfart, Faaborg og Assens. Ialt var der ca. 4500 Mand. De kom dog ikke til at deltage i nogen Kamp. (Lith. efter Berentz' Maleri til Kongen).

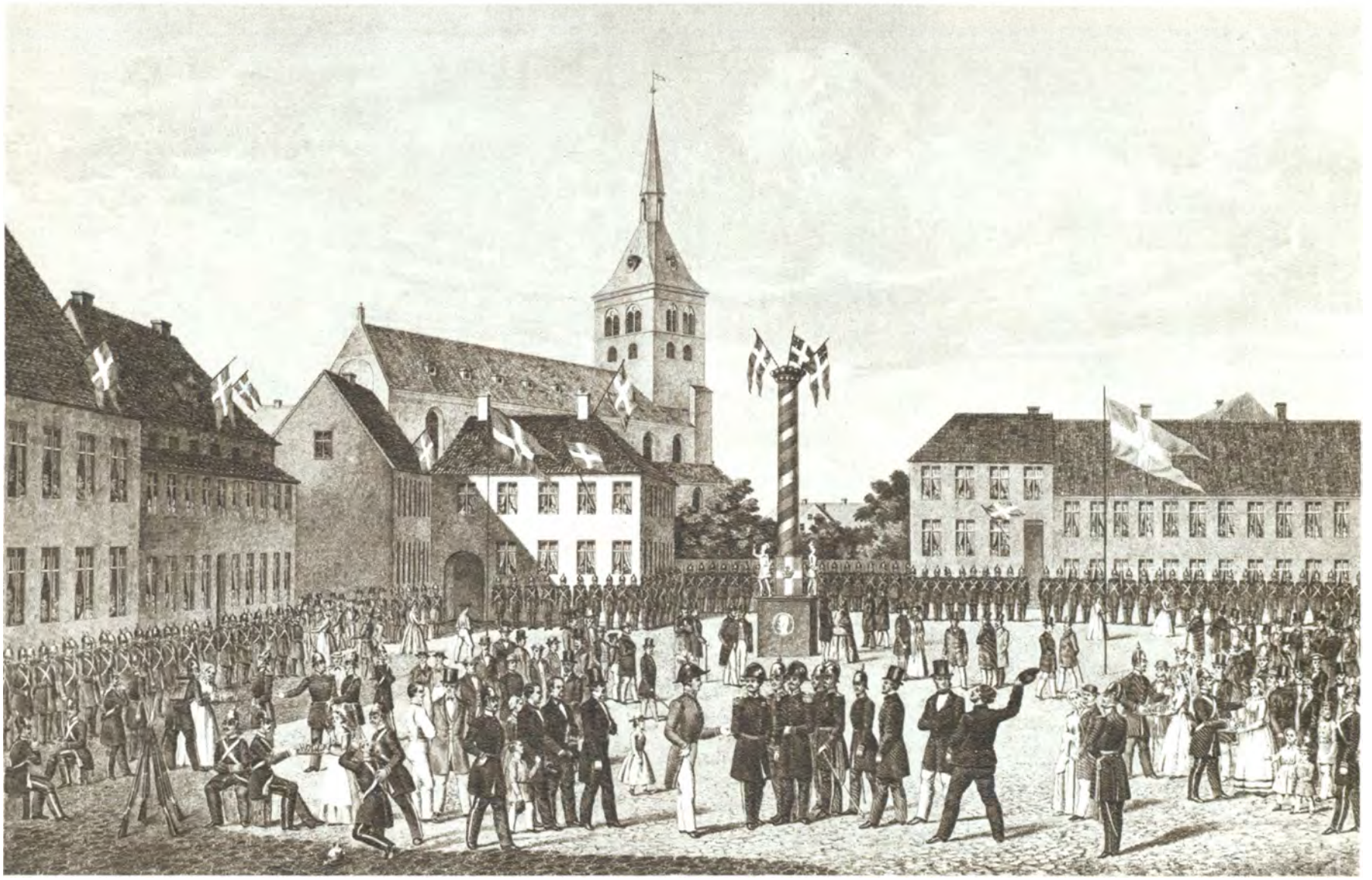



Kong Frederik den Syvendes Revue over Hæren ved Veile

den 18de September 1848.

Vel mødt igjen, Kong Frederik! ved Hæren.
Til Kamp beredt den venter kun Dit Bud.
Hvor Stormen blodigst var, vi frejdig Vagt
Lad os da trofast fægte Striden ud!
Giv Jutet bort, thi vist, for Du skal miste
En Fodfred Jord af Dine Fædres Land,
For vil vi Alle kæmpe til det Sidste,
For vil vi Alle falde som en Mand!

Og hvis Dit Blik i disse tatte Rader,
Har søgt forgjæves mangen Kammerat,
Beklag dem ei! Var sødt af dem som Fader,
Og huld, for Dig dem bede som Soldat.
I Dødens Stund og skilt fra sin Kjære
Hans sidste Suk gjaldt Fædrelandets Ret,
Hans sidste Tanke var Din Krones Ære —
I Kamp for den vil Ingen blive træt.

See her er Nok, der vil udfolde Pladsen!
See her er Nok, der kæmpe vil som han,
Men ikke Een der er i hele Massen,
Som vil see derfra sit skjønne Fædreland!
„Det skal ei ske!" det Løfte bar Du givet,
„Det skal ei ske!" fra Folket lød igjen!
Og, Kongen tro i Døden som i Livet,
„Det skal ei ske!" vi svarge her som Mand!

H. P. Holst.

Den 13. September holdt Kong Frederik Revue over Tropperne paa Als, og den 18. fandt det berømte Hærskue Sted paa Lerbækgaards Marker ved Vejle, hvor Kongen, efter at H. P. Holsts Sang „Vel mødt igen, Kong Frederik, ved Hæren!" var sunget, bevæget gentog den sidste Verslinie: „Det skal ej ske!"

Den 26. August blev Vaabenstilstandsbetingelserne underskrevet. Kampen kom nu til Ophør i syv Maaneder. Holsten og Sønderjylland skulde rømmes af de danske og tyske Tropper. Preusserne og Danskerne sagde dermed Farvel til hinanden for det Aar. (Niels Simonsen).



De mange Krigsfanger, som under Krigen toges, anbragtes paa Linieskibene Dronning Marie og Valdemar, som laa i Flaadens Leje. Københavnerne valfartede i store Skarer ud for at se paa Skibene.

Dækket paa Dronning Marie, der ligesom de andre Fangeskibe var forsynet med Tag.

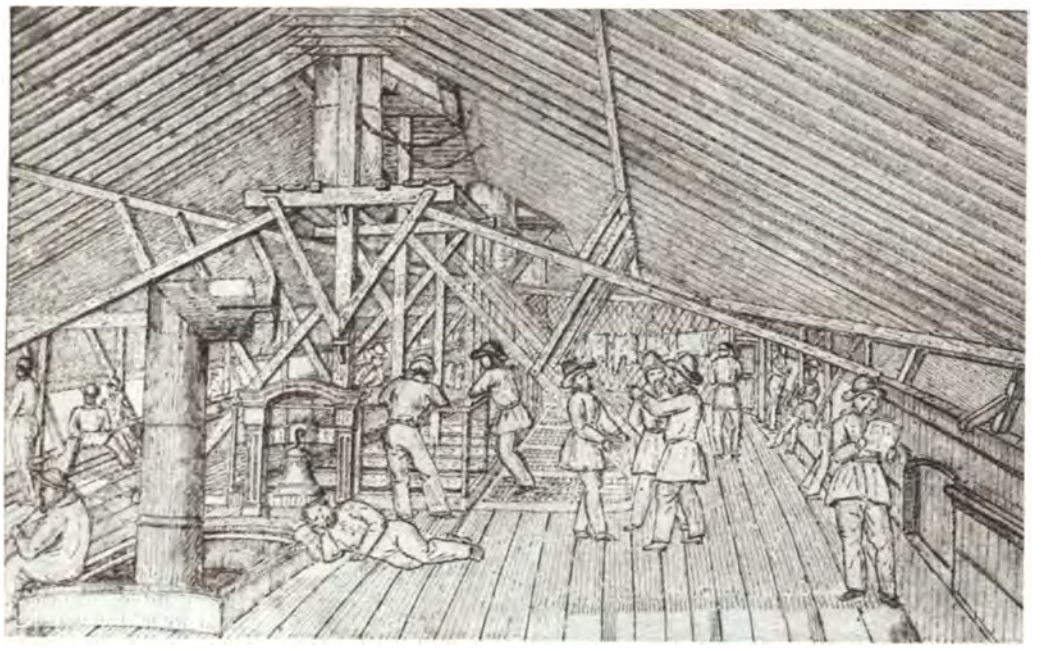

Skillingsvise om de slesvig-holstenske Fanger, som nu var blevet „meerumschlungen".

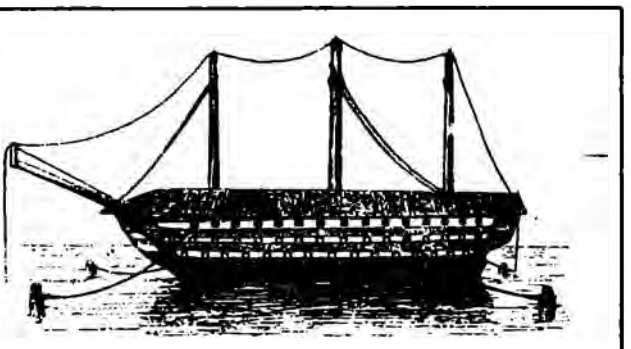

Mel. Kommer hun ikke snart ikke.

Her I Sø-Castellet see,
Hvor man sikkert gjemmer
Næsten Otte Hundrede
Schleswig-Holsteins-Lemmer.
„Meerumschlungen" er de nu,
Dertil stod jo deres Hu,
Kan de ønske mere?

Her de baade skjændt og slaaes,
Lad dem kun sig more!
Vi kan byde flere Trods,
Baade Smaa og Store.
Er der flere „Stammverwandt"
Skal vi putte dem galant
I den sorte Gryde.

Pris: 4 Sk.

Trykt hos C. C. Andersen, Store Kjøbmagergade Nr. 9.

Krigen genopstaar 1849

Forholdene i Hertugdømmerne førte til, at Danmark den 26. Februar opsagde Vaabenstilstanden med den foreskrevne Maaneds Varsel. Man besluttede at genoptage Fjendtlighederne den 2. April, skønt Tidspunktet var os alt andet end gunstigt. Hærens Styrke var blevet forøget i Løbet af Vinteren, den almindelige Værnepligt indført i Februar 1849, og Forsvarsværkerne, ikke mindst ved Fredericia, var blevet sat i Stand.



Mellem de Frivillige fra Krigens Aar var Folk fra alle Klasser, Studenter og Haandværkere stod Side om Side i Kampen.



General Krogh var Øverstbefalende med Læssøe som Stabschef.

General C. F. Hansen havde afløst Tscherning som Krigsminister. Han havde en uheldig Trang til at blande sig i Krigsførelsen og vilde helst være en Slags Overgeneral. (Fritz Jürgensen, Frederiksborg).



Kommandørkaptajn Garde var Øverstbefalende over Eskadren i Østersøen.



Kommandørkaptajn Steen Bille havde Ledelsen over Vesterhavseskadren.



De Meza havde i det første Krigsaar været Øverstkommanderende for Artilleriet. I 1849 udnævntes han til Oberst og Chef for en Infanteribrigade.



Dybbøl Mølle, set fra Markerne mod Vejen.



Overkommandoen over de rigstyske Tropper var overdraget Chefen for det preussiske Gardeinfanteri, General Prittwitz.





Udsigt over Sønderborg fra Dybbøl Mølle. (Samtidigt Litografi).

Befalingen over den slesvig-holstenske Hær og de tyske Befæstningstropper i Sønderjylland var i Hænderne paa Preusseren General Bonin.

Hele Efteraaret og Vinteren igennem var Forholdene i Sønderjylland urolige, og Oprørerne gjorde alt for at genere den dansksindede Befolkning. Deres undertiden krybende, oftest hovne og pralende Væsen, kommer til Udtryk i et Billede fra Februar 1849, af slesvig-holstenske Fanger, som forhøres. (Kgl. Bibl.).



Vaabenstilstanden var udløbet den 26. Marts, men den danske Regering havde forpligtet sig til ikke at begynde Fjendtlighederne før den 3. April. Skønt Troppebevægelser ikke maatte finde Sted før den nævnte Dato, stod den rigstyske Hær den 3. April i Slesvig og Holsten. Da General Rye samme Dags Morgen rykkede over Grænsen med tre Kolonner, mødte den ene ved Haderslev alvorlig Modstand. Voldsomme Gadekampe stod inde i Byen i Nærheden af Sønderbro. Om Aftenen var Byen dog i de danskes Hænder. (Kgl. Bibl.).



Nord for Graasten stod samme Dag 1. slesvig-holstenske Brigade, medens et Jægerkorps var paa Forpost ved Adsbøl. Her slog de Mezas Brigade fuldstændig Slesvig-Holstenerne. (Fægtningen gengivet efter et tysk Billede).

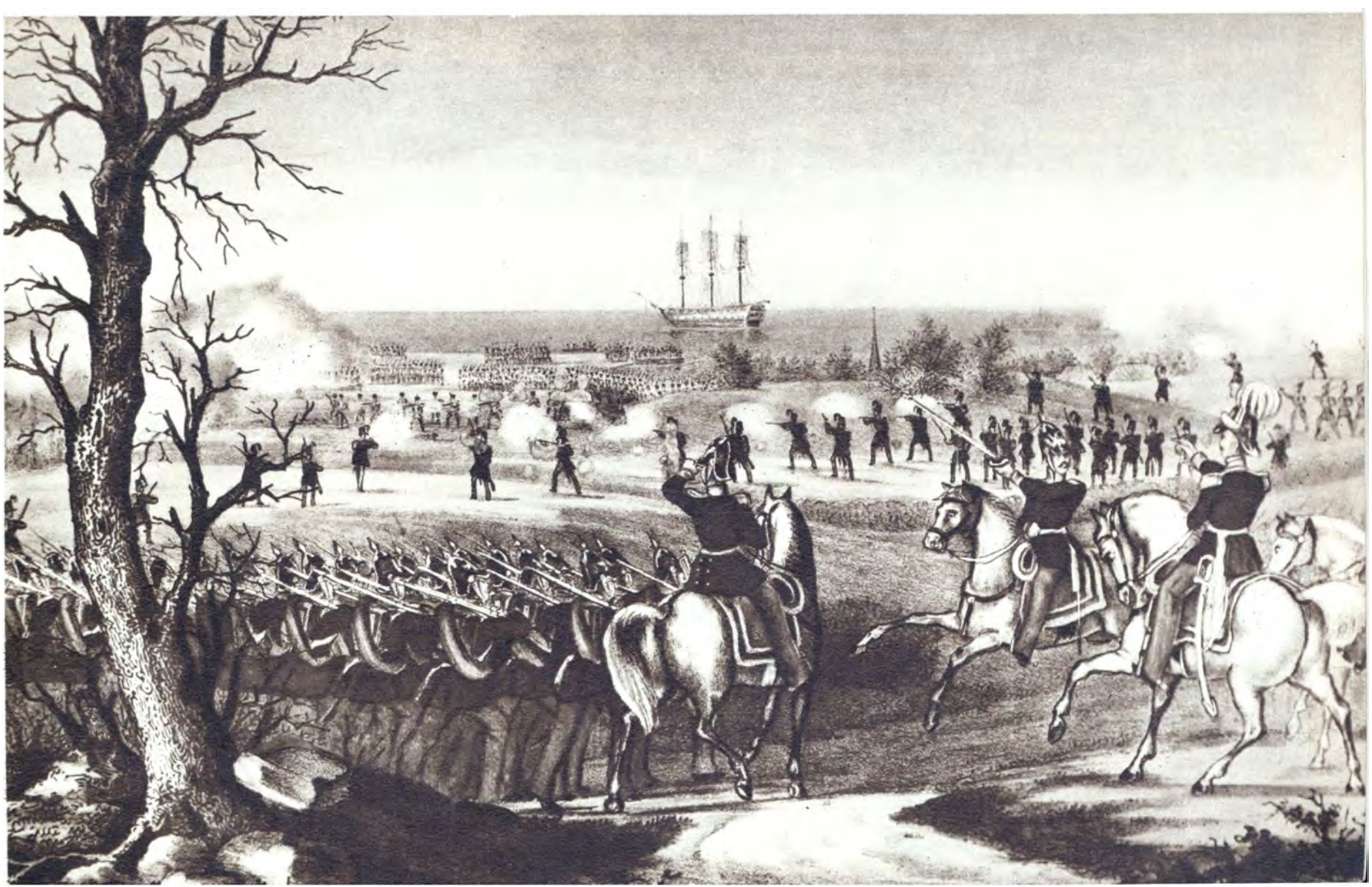

Udsigt over Eckernförde ved Fjorden.

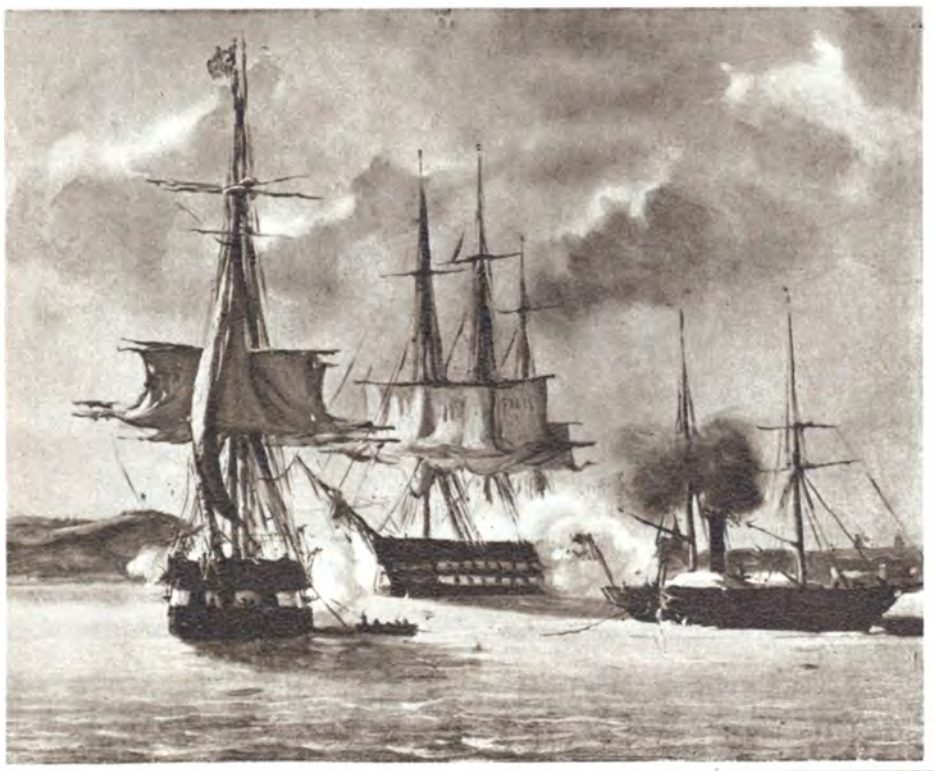

Den 5. April foretoges et Skinangreb paa Eckernförde fra Søsiden, for at vildlede Fjenden med Hensyn til det egentlige Hovedangrebspunkt. Kommandørkaptajn F. A. Paludan, Chefen for Linieskibet „Chr. VIII", fik overdraget Ledelsen. Skibet, der havde 84 Kanoner, laa da til Ankers paa Østkysten af Als. Fregatten „Gefion" og Dampskibene „Hekla" og „Geiser" skulde følge det. De fjendtlige Batterier i Land, der havde fulgt Eskadren opmærksomt, var forsynede med Ovne til at gløde Kugler i, for lettere at kunne antænde Skibenes Sejl og Tovværk. (Bille, Fredefiksborg).

Fjendens Nordbatteri og det nassauske Batteri blev ret hurtigt bragt til Tavshed, men Kampen kom til at staa med Sydbatteriet. „Gefion" led stor Skade og havde mange dræbte og saarede. Sent paa Eftermiddagen maatte „Gefion" overgive sig. Kommandørkaptajn Paludan forsøgte at redde „Chr. VIII". Kl. 6 om Eftermiddagen faldt imidlertid Flaget, til Tyskernes store Jubel. Paludan overdrog Befalingen til sin Næstkommanderende og gik i Land for at overgive sig. Det raske Mandskab roedes i Land, og de Saarede bragtes paa Dækket. Kl. 7,30 slikkede Flammerne Skibssider og Tovværk, og kort efter lød et øredøvende Brag. Det var Linieskibet, der sprang i Luften, muligvis ved en Foranstaltning af dets Officerer. Tilskuerne paa Stranden blev grebet af Panik, da dets ladte Kanoner affyrede sig selv, og Kuglerne regnede ned mellem Folkemængden.

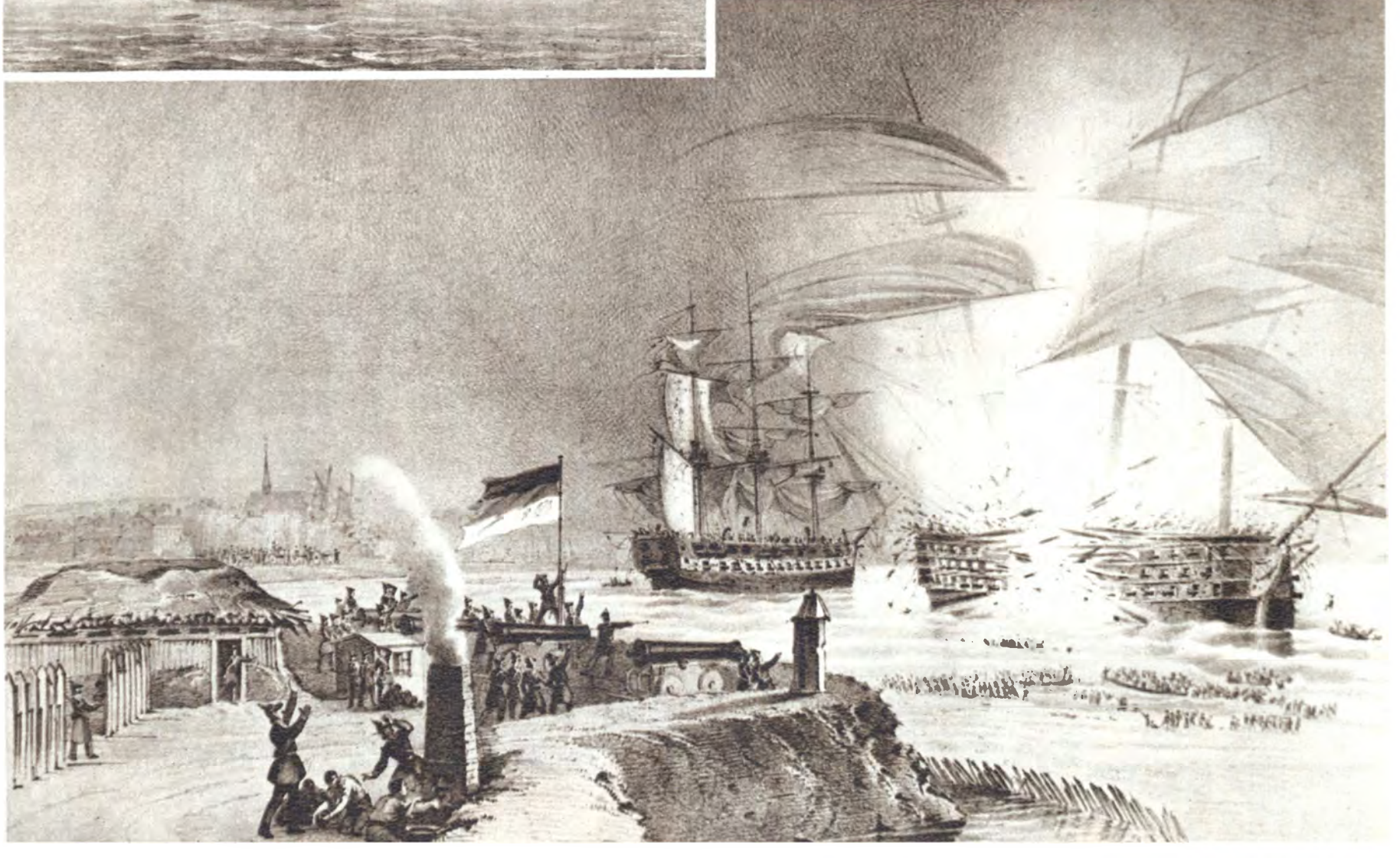

Strandbredden fyldtes efterhaanden med Vragstumper, Rester og Indventar fra det ødelagte Skib, og saarede og dræbte drev i Land.

Tabet af „Chr. VIII" gjorde et smerteligt Indtryk i Danmark, men skabte Jubel hos Tyskerne. Paa Krigens Gang fik det dog ingen Indflydelse. Hertil var den danske Overlegenhed paa Søen for stor. Krigsministeren benyttede imidlertid Lejligheden til at fjerne Krogh og Læssøe, som han ikke kunde lide, fra Ledelsen og lod i Stedet General Bülow indsætte som Øverstkommanderende med Oberstløjtnant Flensborg som Stabschef.

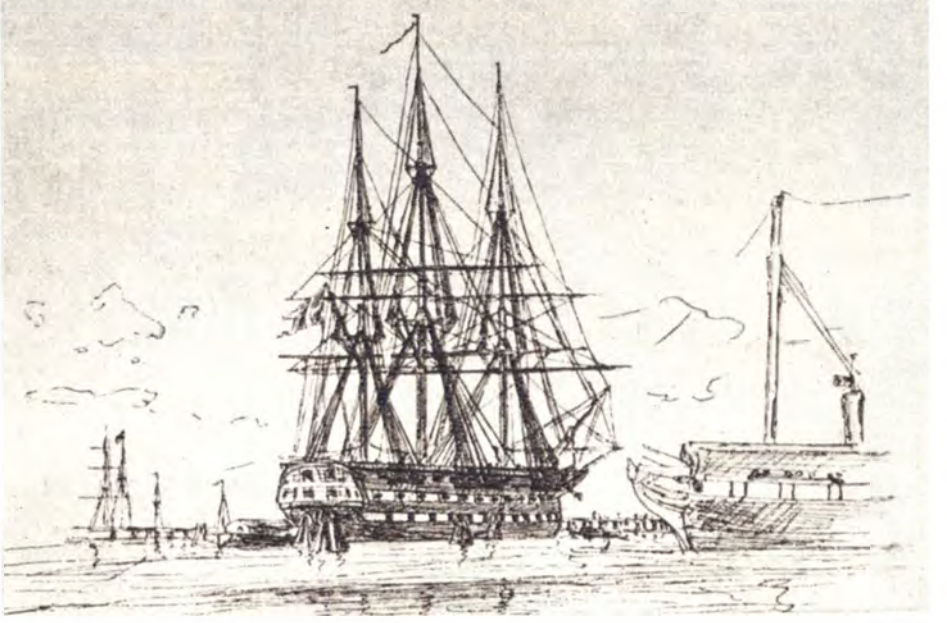

Som Erstatning for „Chr. VIII" indsattes Linieskibet „Skjold". (Emanuel Larsen).

Medens „Chr. VIII" ved Eksplosionen reddedes fra at gøre Tjeneste hos Fjenden, maatte „Gefion", som en Tid laa i Eckernförde Havn, finde sig i en saadan Skæbne.

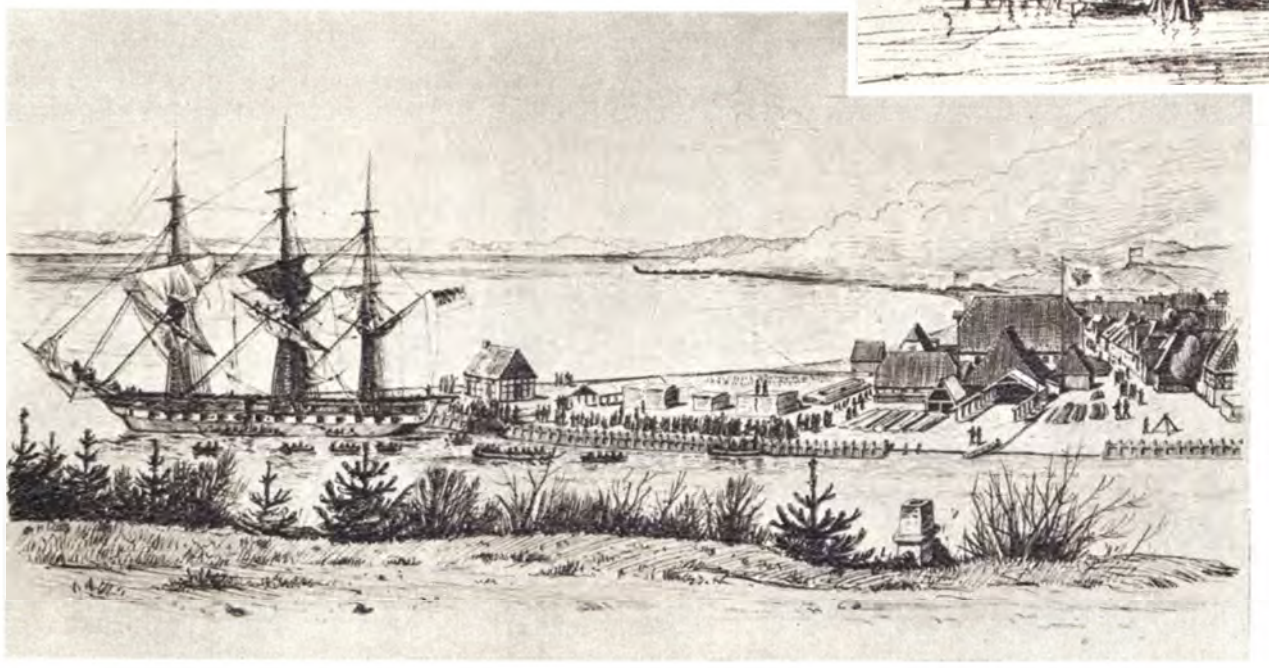



Kommandørkaptajn Paludan.



Den 6. April naaede Efterretningerne om Eckernförde til Sønderborg. Krigsministeren bestemte straks, at Hæren skulde trækkes tilbage fra Sundeved. Den 8. var den opstillet paa Als under General Bülow. Krogh fik Hovedkvarter i Middelfart. I Sundeved blev kun nogle Forposter tilbage. Samtidig holdtes Brohovederne besat. Nogle Dage tidligere havde en Fægtning fundet Sted ved Ullerup. (F. C. Lund).

Husene ved Kysten indrettedes flere Steder til Forsvar. (J. C. Hammer).





Medens Hæren laa paa Als kom det flere Gange til Forpostfægtninger. En Nat stak Tyskerne saaledes Ild paa en Gaard med en dansk Forpost. Denne var imidlertid blevet alarmeret, og det kom til en Kamp, som varede hele Natten. (F. C. Lund)

Langs Stranden anbragtes Vagtposter. (Niels Simonsen, Frederiksborg Museet).



For den Del af Hæren, som laa paa Als, gik Tiden i det store og hele langsomt og roligt. Vagtposterne havde fredelige Dage. (Niels Simonsen).

Gammelt Billede af Havnen i Sønderborg.

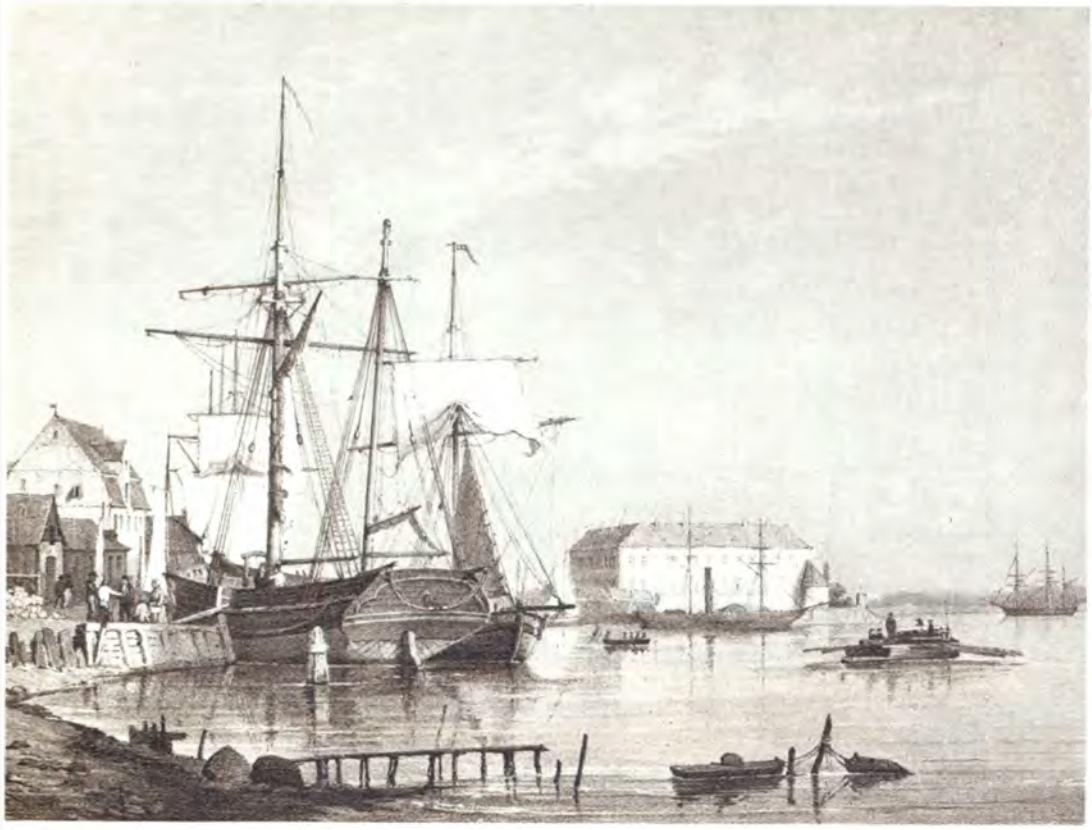



Flere Gange forsøgte Tyskerne at skræmme Indbyggerne i Sønderborg ved at beskyde Byen, men der anrettedes ved disse Angreb ikke store Skader.



Dybbøl Mølle brænder 13. April 1849. (Træsnit).



General Prittwitz, der troede, at den danske Hovedstyrke endnu stod ved Dybbøl, havde besluttet ved et natligt Angreb at storme Skanserne. Kl. 1 om Natten den 13. April rykkede derfor en bayersk Brigade frem fra Nybøl, medens en hessisk stod parat som Reserve. To sachsiske Batterier og to Bataillioner skulde omgaa Danskerne i Skanserne. Disse havde imidlertid trukket sig tilbage til Brohovedet og de der liggende Bygninger. Bayrerne holdt sig bag Bakkekammen, mens Sachserne satte sig fast omkring Møllen, hvorfra de beskød vore Batterier paa Als, som rigeligt gjorde Gengæld. Møllen brændte, ifølge de Danske, fordi Batterierne paa Als skød den i Brand, men Tyskerne berettede, at de bayerske Tropper havde sat Ild paa den.

To Kanoner blev erobret af 10. lette Bataillon, som efter Ordre fra General Bülow blev sendt ud for at hente dem. Kaptajn Kauffmann og Løjtnant Rosen udmærkede sig her ved denne Erobring.

Tyskerne ved Dybbøl Kirke. (Samtidigt tysk Billede).



Fra Kampen ved Alssund den 13. April 1849. (Skillingstryk).

Medens der kæmpedes til Lands, udfoldede vore Blokadeskibe deres Virksomhed saavel i Østersøen som i Vesterhavet og spærrede Indløbene til de tyske Havne.



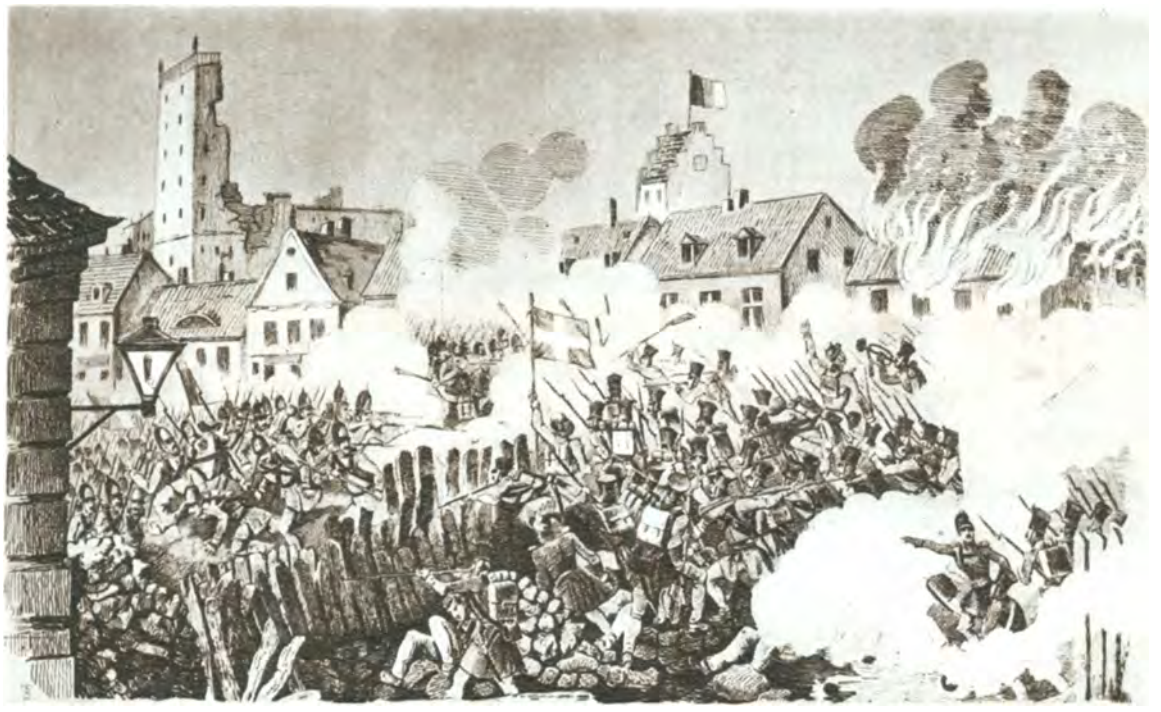



Kort over Kolding By i 1849.

General Rye og hans Korps havde siden den 7. April været i Kantonnement Nord for Kolding Aa. Fjenden var imidlertid rykket Byen meget nær, idet General Bonin med Oprørshæren stod i Haderslev. Om Morgenen den 20. April lod han sin Avantgarde rykke nordpaa for at kaste de Danske Syd for Kolding tilbage og besætte den sydlige Del af selve Byen, hvis de da ikke kunde tage hele Byen og derved skaffe Slesvig-Holstenerne et Brohoved Nord for Aaen.

Ved Sønderbro, som var spærret med en Palisadeport, opstod der en heftig Kamp, som varede i to Timer. Danskerne trak sig tilbage, da de havde faaet Ordre til at skaane Byen for Gadekampe, og Rye samlede sine Styrker i Alminddalen.

Aarsdagen for Slaget ved Slesvig, den 23. April, stod Kampen ved Kolding, idet General Bülow havde bestemt sig til at angribe de fjendtlige Styrker, inden de kunde naa at faa Hjælp.

Saavel uden for som inden i selve Byen kæmpedes voldsomme Kampe.

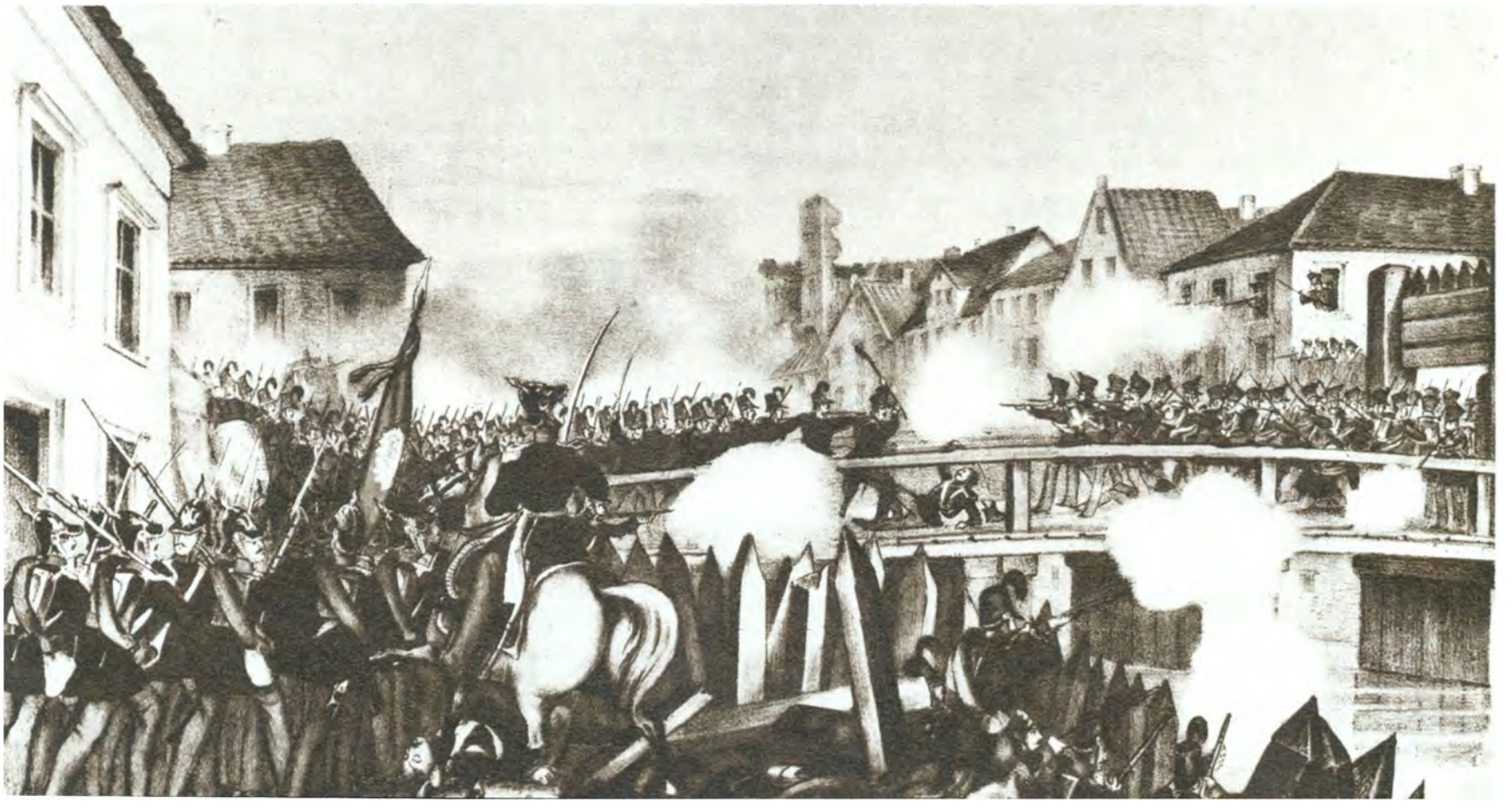



Major C. F. Krabbe havde med 9. Bataillon faaet Ordre til at komme 6. Reservebataillon inde i Byen til Undsætning. Trods stærk Beskydning fra de fjendtlige Batterier lykkedes det ham at samle de forsprængte Dele af 5. og 6. Reservebataillon og at foretage en rask Fremrykning inde i Byen.



En Del af vort Artilleri søgte at dække sig for de fjendtlige Batterier ved at køre op bag Slotsbankerne. Schleppegrell, der holdt Slottet, hvor der var en Del Fanger, befalede Batteriet Marcussen at forlade Stedet, men da den sidste Halvdel af Batteriet skulde igennem Slottet, blev den svære Port skudt af sine Hængsler og faldt tværs over Vejen. Kun med Besvær blev den fjernet, saa at Soldaterne kunde komme igennem.

Under Gadekampene blev mange Huse skudt i Brand af Granatild. I Hovedgaderne og paa Torvet rasede heftige Kampe, og Tyskerne fremstillede bagefter i kolorerede Billeder deres „heltemodige" Bedrifter i en By, hvis Bindingsværkshuse med Taarne og Karnapper ikke havde megen Lighed med Kolding.





Som et lysende Minde i Gardehusarregimentets Historie staar Husarangrebet ved Kolding. Under Sekondløjtnant Ludvig Castenskiold havde det faaet Ordre til at angribe en fjendtlig Skanse, men da det som en Stormvind for hen ad Fredericiavejen, standsede vel Fjendens Ild for et Øjeblik for derefter, da Rytterne var næsten paa Højde med Forskansningerne, at sende en Regn af Kugler ud mod dem. Kun nogle faa af Husarerne slap uskadt, derimellem Castenskiold, hvis Hest var blevet skudt under ham, medens en Kugle var gaaet gennem hans Chakot. Sammen med to menige Husarer naaede han ind bag sine egne Linier, men ingen af de fjendtlige Soldater skød efter ham paa Grund af hans modige Bedrift.

Fra Fredericiavejen foretoges under Major Schindel et rask Angreb paa Fjenderne, hvis Modstand hurtig blev brudt. (F. C. Lund). Under den sidste Del af Kampen faldt Majoren, antagelig skudt fra et Kælder-vindue.



General Moltke havde om Morgenen den 23. April ført den 4. Infanteribrigade frem fra Nord.



Sekondløjtnant Castenskiold.

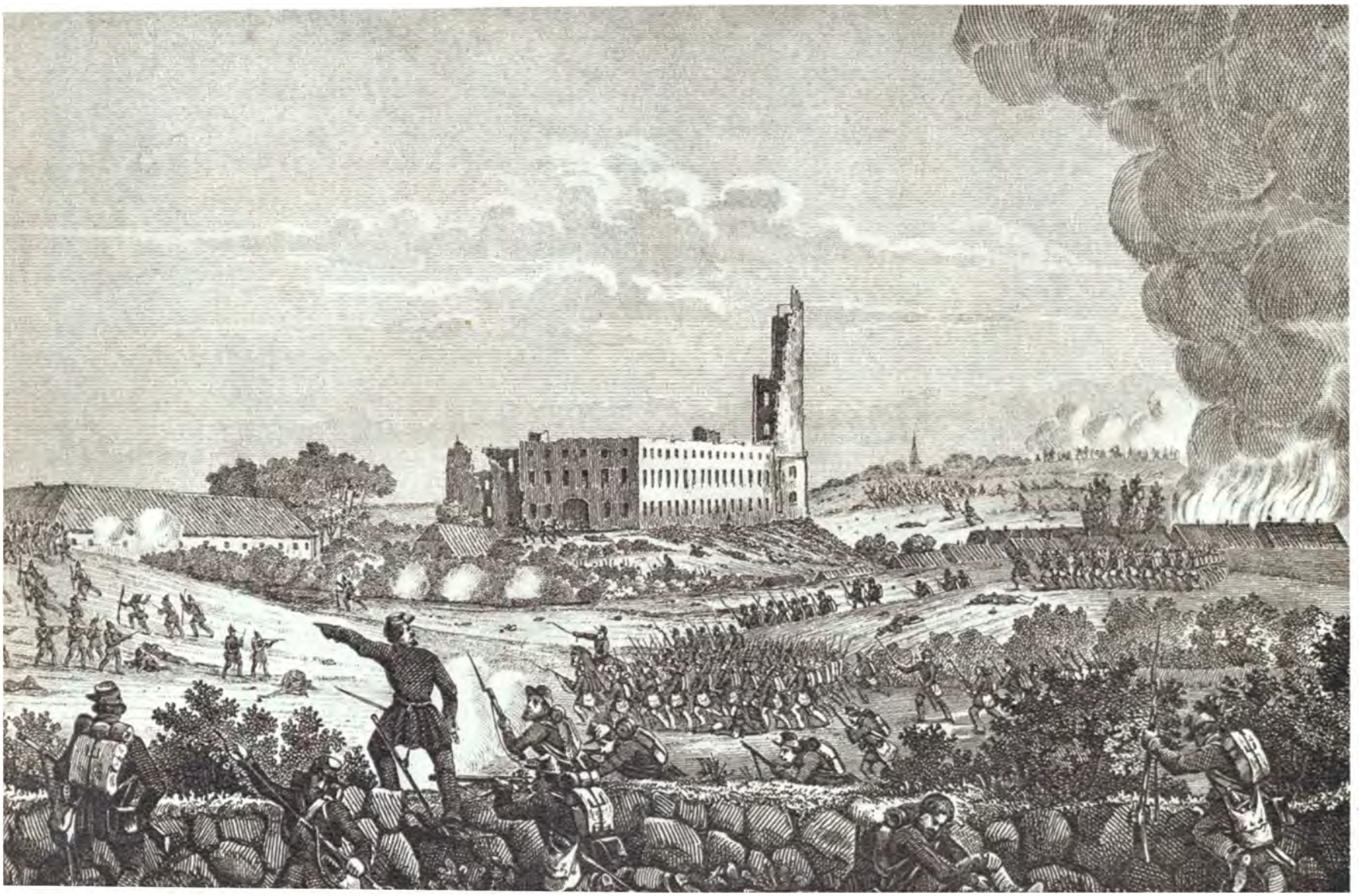

General Bülow var efter Kampene ved Kolding gaaet til Fredericia; men da han ikke mærkede noget til Fjenden, besluttede han at rykke frem Vest for Elbodalen. Ved Gudsø blev han den 7. Maj angrebet af General Bonin og Slesvig-Holstenerne. Skønt det var en haard Kamp for Fjenden, lykkedes det dog at skyde Byen i Brand og at faa vore Fodfolk og vore Espingoler til at trække sig tilbage. Over Krybily trak Bülow derefter langsomt de danske Tropper tilbage til Fredericia. (F. C. Lund).

Medens Kampene i Kolding stod paa, søgte General Rye at gaa gennem Egstrup, 6 Kilometer Vest for Kolding, for derefter Syd for Aaen at falde Fjenden i Ryg og Flanke. Egstrup var besat af Fjenden, men Major Thrane havde med sine Soldater Held til at kaste Fjenden ud og drive ham over paa den anden Side af Aaen. En Bro blev slaaet over Aaen, og det lykkedes Rye med sin Styrke at komme over; men den talstærke Fjende, som stod i Skovene, forhindrede ham i at trænge videre frem. (F. C. Lund).

Tyskerne rykkede efter Kampene ved Kolding op i Jylland, idet de fulgte General Rye, som for at aflede deres Opmærksomhed fra Fredericia skulde trække Fjenden op i Halvøen for at sprede og trætte ham. I Alminddalen kom det den 7. Maj til Kamp. Over for den overlegne tyske Styrke trak Rye sig tilbage bag Vejle Aa, idet Fjenden fulgte efter. (F. C. Lund).



Major Thrane fra Kampene ved Egstrup.







Hele Tiden maatte man være paa Vagt for at passe paa Fjenden. (Niels Simonsen).





I de faa stille Stunder blev der undertiden Lejlighed til at skrive hjem om Krigsbegivenhederne. (Simonsen).

Aftenerne tilbragtes undertiden med Kortspil. (F. C. Lund).

Forposttropperne maatte ogsaa være i Beredskab, saavel i selve Jylland som paa Als, hvor der stadig stod en dansk Styrke. (F. C. Lund).



Soldaterne marcherede mange Kilometer i disse Aar, ad støvede Veje og gennem Skove. (Niels Simonsen). Anstrengende var Tilbageturen op gennem Jylland for General Ryes Tropper. Smaakampe trættede Soldaterne, der kun af og til fik en haardt tiltrængt Hvile. Deres fuldstændige Tillid til Rye var en god Støtte. Den jydske Landbefolkning ydede en fortræffelig Hjælp og sørgede hele Tiden for at holde Tropperne underrettede om Fjendens Stilling.



Ved Kysterne patruljerede Strandvagterne stadig. (C. Dalgas, Kobberstik).





To Artillerister (Ufuldendt Tegn. af Dalgas, Kobberstik).



De mange Kampe og mindre Fægtninger krævede mange døde og saarede, men Ambulancesoldaterne var parat med deres Baarer. (Niels Simonsen).



Til hurtig Hjælp førte man de saakaldte Kantinetornystre med i Felten. (Niels Simonsen).



Tidens Ambulancevogne var ikke bekvemme. Til Transport af de saarede rekvireredes Bøndervogne udstyret med Bunde af Sejldug. Liggende paa Straasække, Dækkener og Halm førtes de saarede Soldater til Lazaretterne. (Niels Simonsen).



Dansk Husar paa Post. (Niels Simonsen)

Rye rykkede langsomt op i Nørrejylland, idet han drog den tyske Hær efter sig. Hele Tiden sørgede han for at holde Fjenden i Uvished om sine Styrkers Størrelse og Stilling. Soldaterne var hans bedste Hjælpere; men den jydske Landbefolkning og de jydske Øvrighedspersoner ydede ham enestaaende Støtte ved ligefrem at organisere et Efterretningsvæsen. Den 25. Maj stod han Nord for Aarhus, og her forblev han i næsten en Maaned. Paa Dragonregimentets Eksercerplads ved Aarhus fandt den 31. Maj en sejrrig Rytterfægtning Sted, som flere af Samtidens Malere har skildret. Allerede den 30. havde Rye erfaret, at Preusserne vilde besætte Aarhus den næste Dag, og han gav de Styrker, som stod i Marselisborg





Skov Ordre til at trække sig tilbage gennem Byen uden at gøre for stor Modstand, for ikke at udsætte Byen for Beskydning. Kl. 9 om Morgenen den 31. rykkede de første Preussere frem fra Marselisborg Skov og blev trukket gennem Aarhus for gennem den nordre Port at gaa mod Riis Skov. Udenfor stod de danske Dragoner, som nu huggede ind i Fjendens Husarer, hvis bageste Eskadron straks gjorde omkring og tog Flugten, medens de forreste maatte blive og slaas.

I Midten: J. V. Sonnes Maleri af Kavalerifægtningen ved Aarhus 31. Maj. Nederst: Tegning af F. C. Lund.

I en samtidig Tegning med ret fri Staffage fremstilles Fægtningen 31. Maj, hvor bl. a. Prins Adalbert af Salm-Salm blev taget til Fange. Hans Tjener gik bagefter frivilligt i Fangenskab for at hjælpe sin Herre. Samme Dags Aften kom mange af de saarede tyske Husarer til Skanderborg. Om Eftermiddagen var Aarhus igen i de danske Dragoners Varetægt.

Ogsaa paa et Maleri af N. Em. Holm skildres Kavaleriangrebet. Til højre angriber Ritmester v. Barth og Løjtnant Castenskjold med fynske Dragoner. Til venstre Indhug af Løjtnant v. Cetti med en Deling af 3. Dragonregiment og nogle af 6. Længst til højre Randers-Dragoner, der iler til Hjælp. I Baggrunden Domkirken og Marselisborg-Skovene.

Imidlertid trak Rye efterhaanden en Del af sine Tropper ud paa Helgenæs, for derfra at lade dem overføre til Bogense.

Flaaden var i al denne Tid ikke uvirksom, men spærrede næsten alle Tysklands Havne. Ved Helgoland stod saaledes den 4. Juni en Søtræfning, hvorved nogle tyske Skibe blev slaaet paa Flugt, da de fra Weseren sejlede ud for at angribe de danske Blokadeskibe. Flere Skillingstryk med Gengivelse af disse Søtræfninger udkom i Juni Maaned.



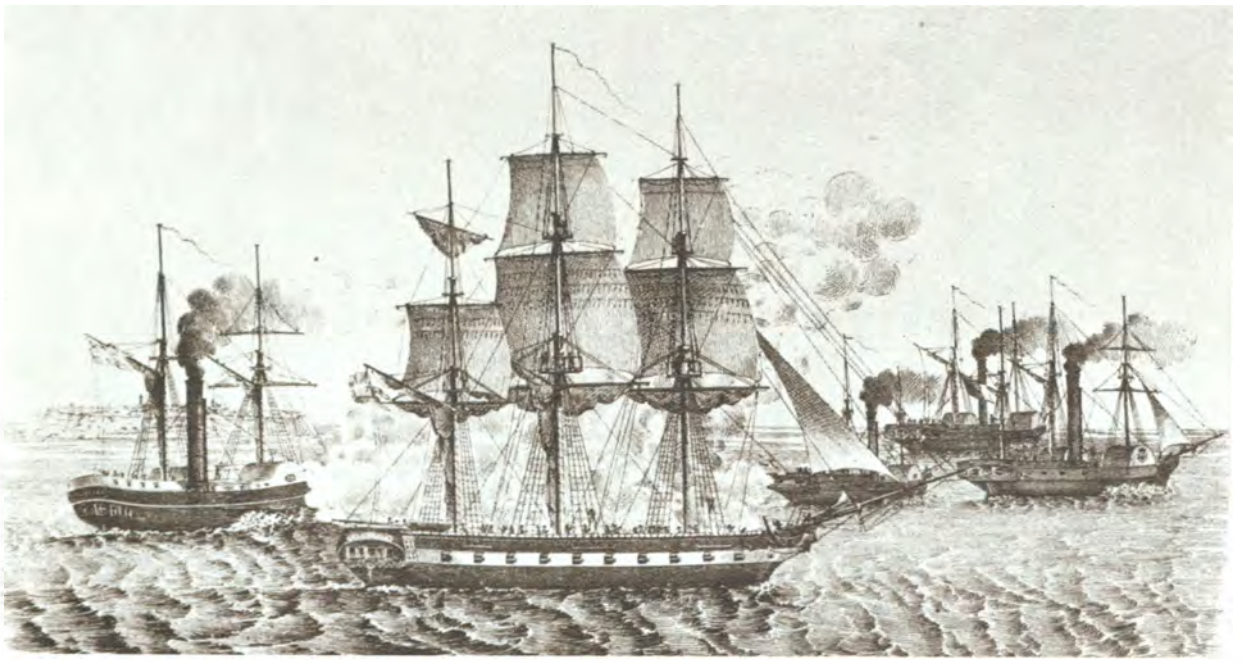

Fra Helgoland til Elben sejlede de tyske Skibe fulgt af Korvetten Valkyrien og Dampskibet Geisen. Ind i Weseren kunde de ikke komme, da Indsejlingen var spærret, og først senere lykkedes det dem at komme tilbage. For fuld Damp gik det, samtidig med at der fandt en Skududveksling Sted.

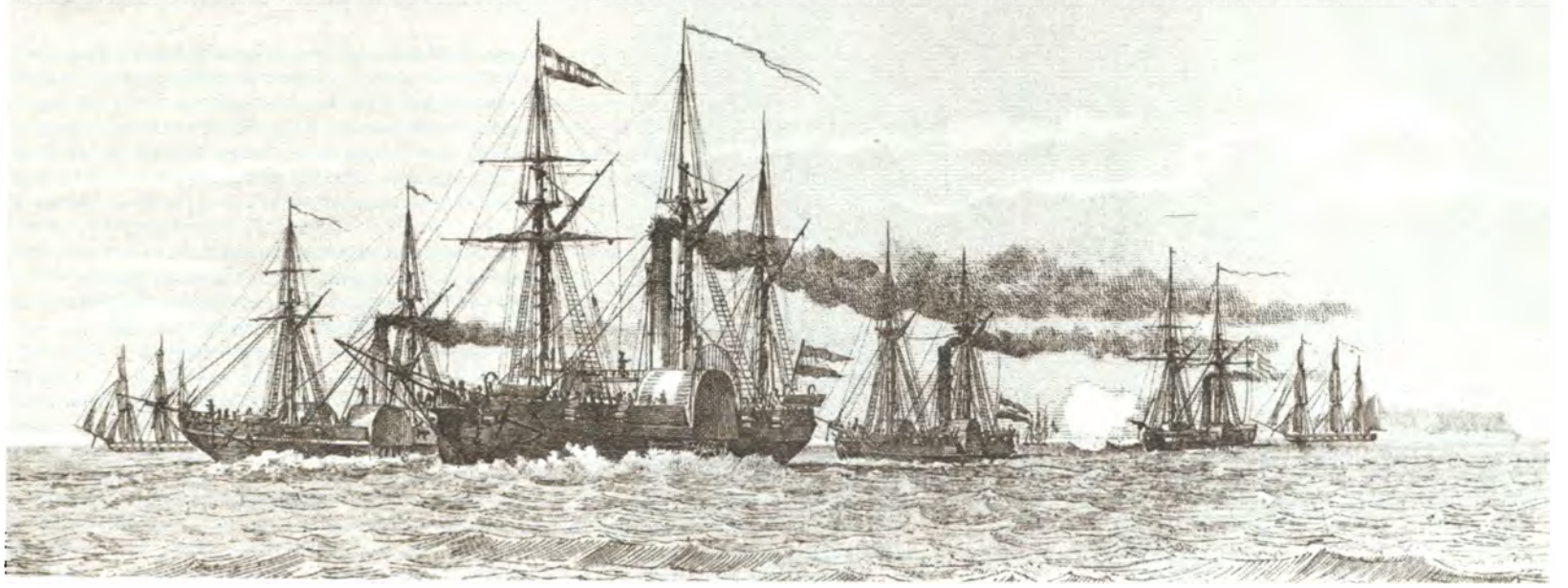

I Østersøen var de tyske Havne ligeledes spærrede. Hekla foretog bl. a. et Kryds langs Kysten for at lokke de tyske Skibe ud i Kamp, men det lykkedes ikke. Ved Swinemünde tog den fem tyske Skibe, uden at de tyske Batterier lod sig lokke ud til Hjælp.

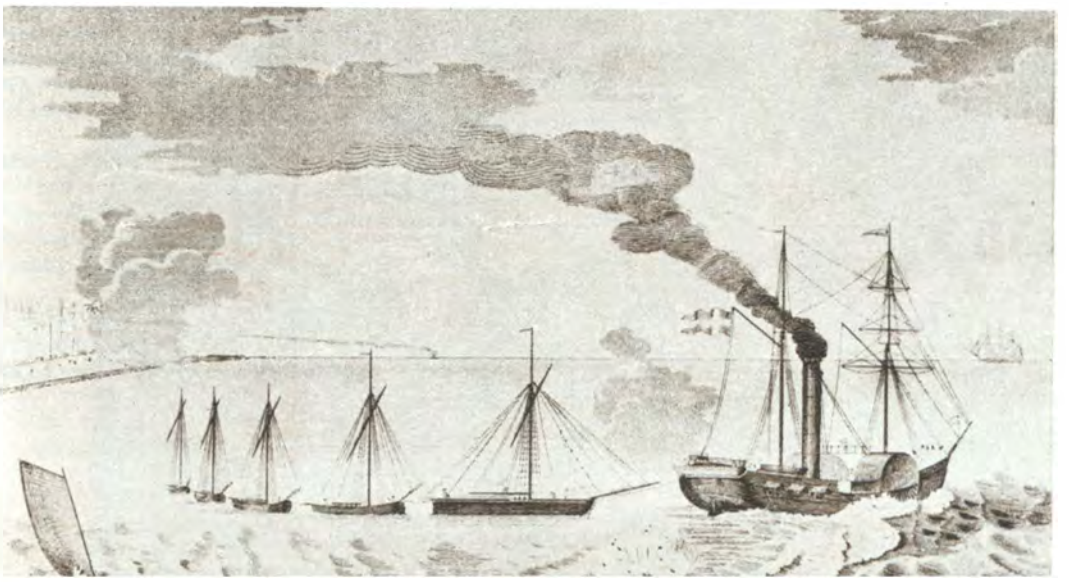

Dette Aars store og afgørende Kamp var General Bülows dristige Udfald fra Fredericia Natten til den 6. Juli. Samtidig Billede af Fredericia.



Indledningen til Felttoget 1849 bragte Skuffelser. Den heldigt paabegyndte Offensiv i Sundeved blev forpurret af Krigsministeren, den ulykkelige Udgang af Flaadedemonstrationen i Eckernførde Fjord den 5/4 voldte Sorg, og Kampen ved Kolding den 23/4 førte ikke til noget Resultat.

Men en gunstig militær Situation indtraadte, da Fjenden spredte sine Tropper. I Sundeved og ved Aabenraa efterlod han et Par Divisioner over for vor Besætning paa Als. Oprørshæren under General Bonin belejrede Fredericia, som med Dygtighed forsvaredes af Oberst Lunding, og General Rye drog under sit Tilbagetog efterhaanden de preussiske Divisioner op til Linien Skanderborg—Aarhus. Vor Overgeneral, Bülow, besluttede da at udnytte Øjeblikket til at tilføje den isolerede Oprørshær foran Fredericia et Nederlag. Rye's Brigade blev fra Helgenæs og de Meza's fra Als overført til Fyn og sammen med den derværende Hovedreserve til Fredericia.

Foran denne Fæstning omfattede Fjendens Angrebsarbejder, saaledes som vist paa Skitsen, en Gruppe af Skanser og Løbegrave ved Oversvømmelsen Nordvest for Fredericia, og en anden Gruppe, hvori Trelleskansen ved Kysten. Et Batteri, som skulde hindre vor Sejlads over Lillebælt, var blevet ødelagt ved et Udfald fra Fæstningen den 29/6. Den 6. Juli Kl. 1 rykkede vore Tropper, 19,000 Mand, i Stilhed ud fra Fredericia. Avantgarden skulde bryde igennem det aabne Rum mellem Fjendens Forskansningsgrupper. 1. lette Bataillon, der var forrest, naaede hurtigt frem og holdt sin Stilling trods Fjendens voldsomme Forsøg paa at kaste den. Den næste Bataillon, 2. lette, som blev efterfulgt af 2. Jægerkorps, skulde slutte op til venstre for 1. Bataillon, men opnaaede paa Grund af Mørket ikke Forbindelse med den. Begge Bataillonerne trængte derimod uden om Løbegravene og naaede under heftig Kamp helt frem til en Skanse, ca. 1 km længere tilbage. Beneral Bonin satte nu et stort Modangreb ind, og vore to Batailloner maatte vige. Samtidig var imidlertid Schleppegrells Brigade, som var rykket ud gennem Prinsens Port, rede, erobrede hurtigt de fjendtlige Løbegrave og sprængte de fremrykkende Oprørstropper.

Paa vor højre Fløj angreb Rye med sin Brigade. Ogsaa her toges Løbegravene hurtigt, men over for den stærke Trelleskanse afvistes vore gentagne Stormangreb. Rye tog intet Hensyn hertil. Han lod nogle Kompagnier forblive foran Skansen, som i øvrigt blev erobret nogen Tid efter, da et af vore Batterier var kommet til. Resten af sine Tropper sendte Rye frem mod Kristinebjerg, men selv faldt han under Kampen, som han havde ledet med overlegen Ro og Omsigt.

Da saaledes samtlige Fjendens Forskansninger var erobret, fortsatte vi under stadig Kamp vor Fremrykning, som vist ved Pilene paa Skitsen. Fjendens haardnakkede Modstand brødes overalt. Han havde store Tab, mistede mange Fanger og et stort Materiel, og Resterne af hans Hær maatte søge Tilflugt bag Elbodalen. General Bülow forfulgte ikke, da han maatte gaa ud fra, at Oprørshæren snart vilde blive optaget af de preussiske Tropper, som var ilet mod Syd.

Slaget ved Fredericia havde været udmærket planlagt og gennemførtes med saa stor Tapperhed af vore Soldater, at det staar som en af vor Hærs smukkeste Sejre. Det er ikke uden Grund, at Mindet om det endnu er saa levende i det danske Folk.



Den 14. April var Fæstningen, der som Kommandant havde Oberst Lunding, blevet erklæret i Belejringstilstand. Efter Affæren ved Gudsø den 7. Maj, da Kampen nærmede sig, lukkedes Moltkes og Schleppegrells Brigader ind. Næste Dag lod imidlertid General Bülow alle Styrker, som ikke tilhørte Garnisonen, overføre til Fyn. General Bonin laa nu udenfor med sine Slesvig-Holstenere og søgte ved Anlæggelse af Befæstningsværker at indeslutte og afskære Byen fra Forbindelser med den øvrige danske Hær. Den 16. Maj indledede Fjenden et Bombardement, som varede fire-fem Dage. Flere Gange i den følgende Tid fandt der natlige Udfald Sted. En Aften meldte danske Forposter, at Fjenden samledes i Omegnen, og efter Mørkets Frembrud rykkede Insurgenternes Jægere frem mod vore Vedetkæder, som dog hurtigt fik tilkaldt Hjælp. (F. C. Lund).



Et af de mange tyske, satiriske Billeder, som fremkom i denne Tid.

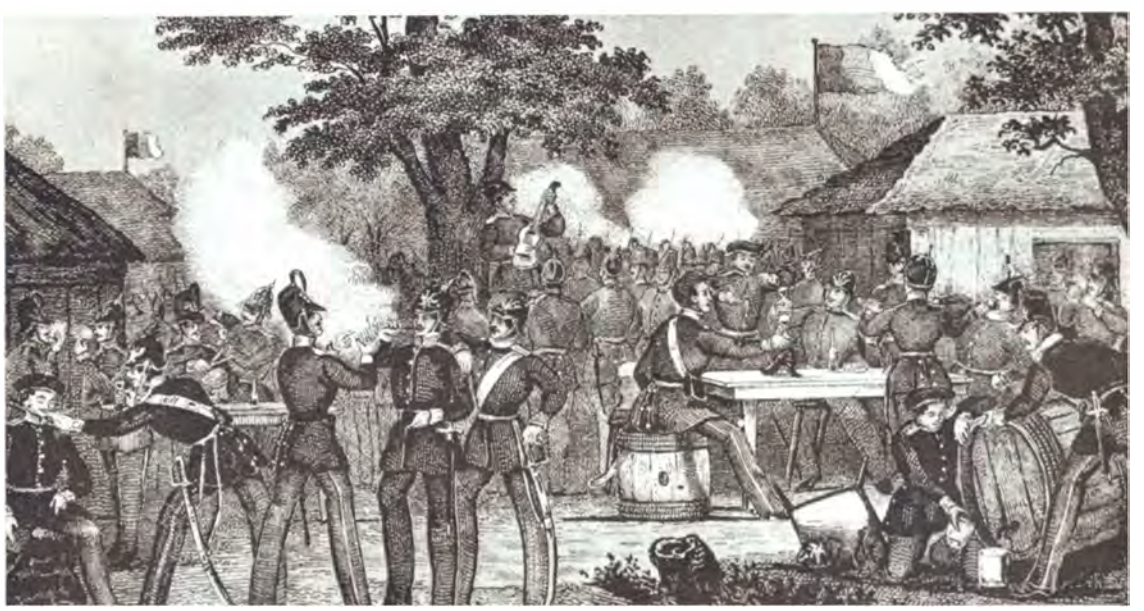

Livet i en slesvig-holstensk Bivouak ved Eritsø nær Fredericia. (Tysk Billede, Kgl. Bibl.).

Medens Fjenden ivrigt arbejdede paa at bygge Skanser, havde General Bülow i Stilhed trukket Tropper til og udfærdiget sin Slagplan. Den 4. Juli var et Krigsraad forsamlet i Vejlby Præstegaard — Generalerne Bülow, Moltke, Schleppegrell, Rye og de Meza, Obersterne Juel, Fibiger, Schlegel og Ræder, samt Kommandør Garde. Senere blev de tre Stabschefer Wørishøffer, Beck og Neergaard tilkaldt. Bülow meddelte her sin Plan.



Under Belejringen maatte Soldaterne indkvarteres, hvor man kunde finde Plads til dem. I Trinitatis Kirke søgte man at indrette sig saa godt som muligt. (Niels Simonsen).

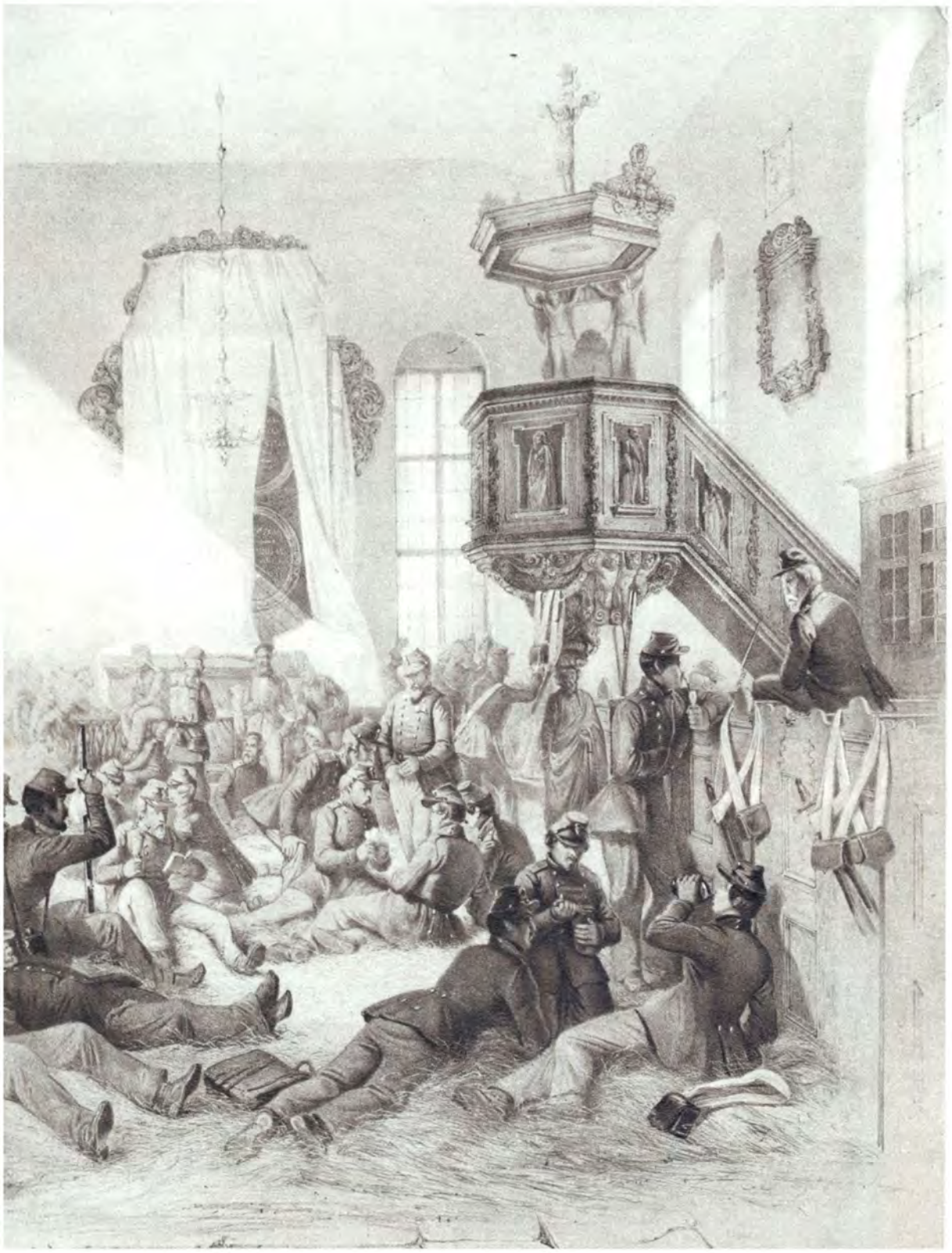



Oberst Lunding, Fredericias Kommandant, deltog ikke personlig i Slaget den 6. Juli. Ved sit energiske Arbejde med Befæstningen og med sit nøje Kendskab til den havde han i høj Grad bidraget til Sejren.



Oberst Fibiger deltog som Højestbefalende over Artilleriet i Slaget den 6. Juli, og forestod bl. a. Indbringelsen i Fæstningen af det betydelige, erobrede Materiel.



Oberstløjtnant Flensborg blev Læssøes Efterfølger som Stabschef. Saavel ved Fredericia som ved Isted viste han sig som en fortræffelig Raadgiver.

Natten til den 6. Juli skulde Udfaldet finde Sted. Oberst Lunding havde meldt General Bülow, at alt, endog Lokalerne til Fangerne, var i Orden. Kl. 1 om Natten traadte Soldaterne under Vaaben og gik gennem de snævre Udfaldsporte for derefter at sprede sig. Angrebsplanen blev ikke fulgt. I Stedet for at gaa frem i Rummene mellem Fjendens Skanser, og omgaa dem, stormede man imod Værkerne. (Niels Simonsen)

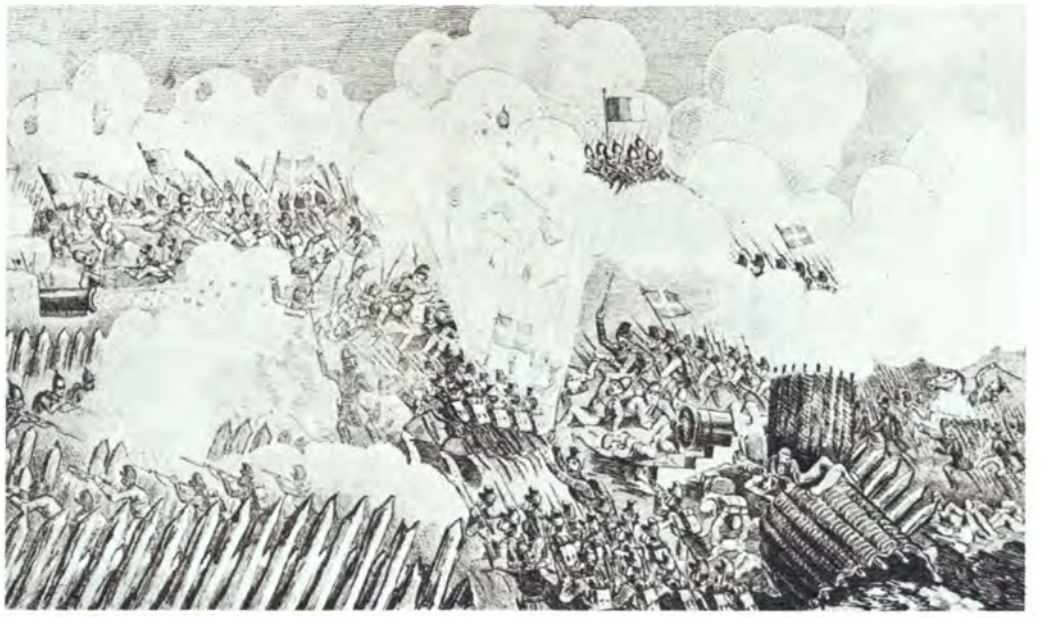

Snart lød Fjendens Alarmsignaler, og længe varede det ikke, førend Kampen var i fuld Gang. Tabene var store, og mange saarede bragtes tilbage, samtidig med at Fanger førtes til Fæstningen. Ogsaa meget fjendtligt Skyts blev taget.



Ved Koldingvejen trængte Jægerne fra Oversø Mose under voldsom Ild ind paa de fjendtlige Skanser, og Kompagnier af 2. Jægerkorps stormede fjendtlige Morterbatterier.



Rye red frem i Spidsen for sine Soldater. Hans Hest blev imidlertid skudt bort under ham, og til Fods maatte han derfor til sidst lede sine Styrker frem. Hans Mod og Myndighed var en stor Støtte for Soldaterne.

Ryes Brigade gik mod Treldeskansen. Det lykkedes ikke i første Omgang at tage den. En slesvig-holstensk Reserve, der var gaaet frem Vest om Skansen, blev sendt tilbage. Rye selv, der ved sit Eksempel opmuntrede Soldaterne til at gaa paa, blev her saaret og segnede om. Kort efter døde han, ramt af en Kugle i Underlivet.



General Rye som død, tegnet af H. Hammer.

Klokken var da lidt over tre. Under Kampen kom to Jægere hen til en Løjtnant af 7. Bataillon og meddelte, at der laa en saaret, højtstaaende Officer tæt bagved. Løjtnanten fulgte dem og fandt Rye liggende paa Grøftekanten, indhyllet i sin Kappe. Han var endnu ikke død, men kort efter udaandede han.



Stedet, hvor Generalen faldt, er nu markeret af en Mindesten.



Trelleskansen kunde ikke i Længden modstaa de heftige danske Angreb. Skanserne fyldtes med vore Soldater, og Insurgenterne maatte overgive sig. Niels Simonsen har givet en levende Skildring af Danskerne, der planter Dannebrog paa Brystværnet.





En fjendtlig Skandse ved Slagets Begyndelse.



Dannebroge plantes paa den sidst overvundne Skandse.

En Serie primitive Billeder skildrede Slaget om Fredericia. Ved Kampens Begyndelse vajede Fjendens Flag paa Skanserne, men de danske Soldater rev det ned og plantede Dannebrog. (Kgl. Bibl.).



Oberst Irminger.

Kampen var imidlertid ikke ganske endt. Avantgarden og 5. Brigade med Oberst Irminger var fulgt efter Fjenden i nordlig og vestlig Retning. Ved Randsfjord blev en Del af de flygtende Fjender taget til Fange, kun enkelte Afdelinger havde Held til at komme over, men med betydelige Tab.



Ved Fredericia opkastedes en Mindehøj for General Rye. Tidens Smag gav sig Udtryk i den Stendysse, som rejstes oven paa Højen for at symbolisere den nordiske Helte- og Krigeraand.



En Væver, der fulgte med Hæren, fandt paa at fremstille særlige Mindetørklæder, som solgtes til Soldaterne. Nogle har General Ryes Billede, andre har Kongens Navnetræk.



General Ryes Lig førtes fra Fredericia til Garnisons Kirkegaard i København. Monumentet krones af Billedhugger H. V. Bissens Buste af Rye. Det rejstes i 1852 af „General Ryes Korps".

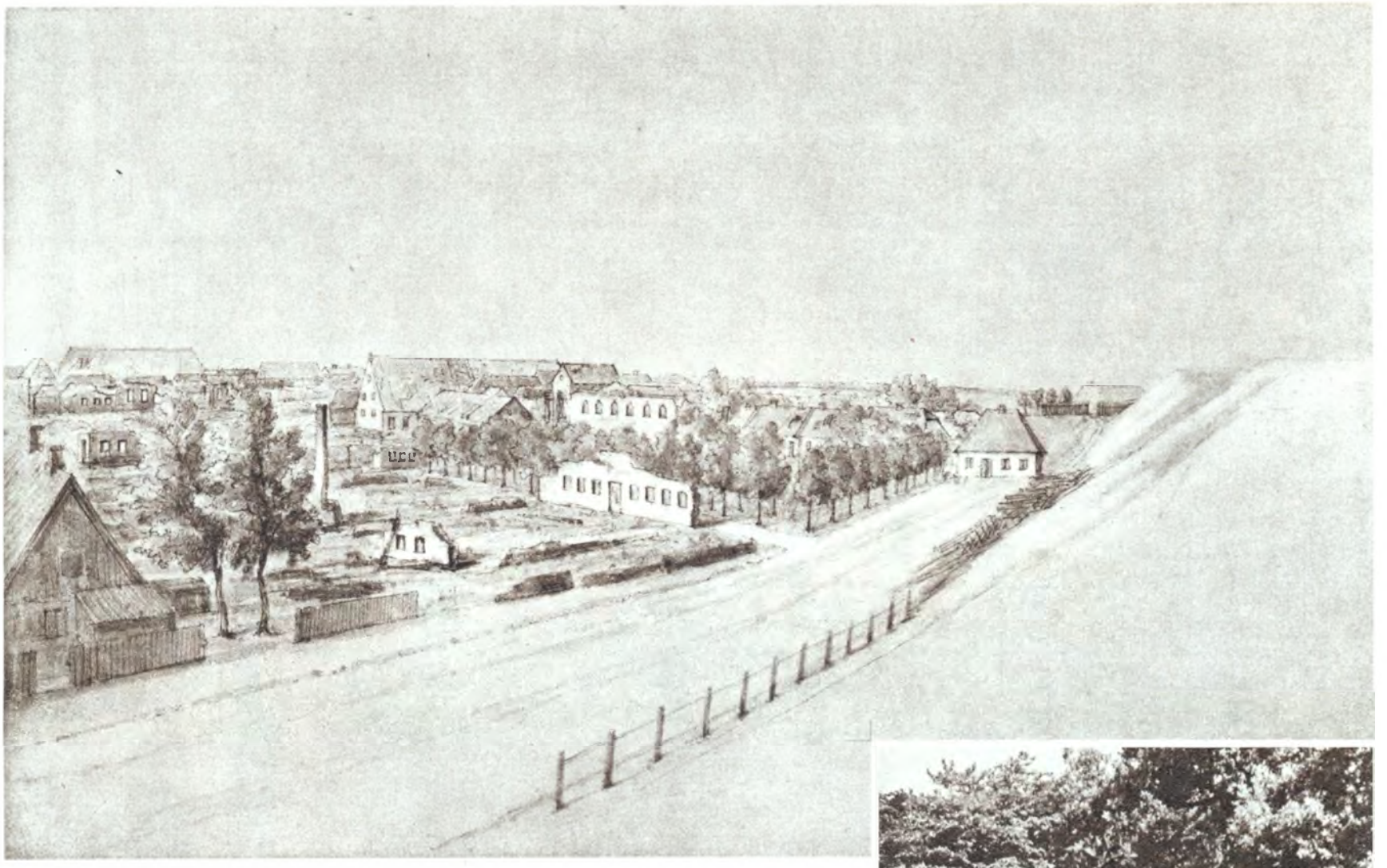

I Fredericia laa efter Bombardementerne Dele af Byen i Ruiner. (Tegn. Kgl. Bibl.).

Efter Fredericiaslaget kom Underhandlinger i Stand om en Vaabenstilstand, og den 17. Juli blev Papirerne underskrevet. Tyskerne trak sig ud af Jylland, og de danske Soldater kunde drage hjem.

De i Kampen faldne Soldater og Officerer begravedes i en Fællesgrav paa Trinitatis Kirkegaard, og en Mindehøjtidelighed blev holdt. Over Graven blev der opkastet en Mindehøj, som Medborgere senere smykkede med H. V. Bissens Relief af Soldaten, som bæres til Graven. Paa Granitsoklen staar Navnene paa de Faldne. (Samtidigt Litografi).





Til Minde om den menige Landsoldat afsløredes den 6. Juli 1858 inden for Prinsens Port Bissens Statue, der blev et Symbol for den danske Soldat.

Krigens sidste Aar 1850

Fredericiaslaget blev den egentlige Afslutning paa Felttoget i 1849. Ved den midlertidige Fred mellem Danmark og Preussen bestemtes, at Sydslesvig skulde besættes af et preussisk Korps, Nordslesvig af et svensk-norsk. Hele Sønderjylland skulde styres af en Kommission i Kongens Navn. Slesvig-Holstenerne vilde ikke anerkende Kommissionen. og Tyskerne gjorde intet for at faa dem til det. Krigsudsigterne var truende, og man saa sig nødsaget til at forstærke Afdelingerne paa Als og at gøre Forsvarsværkerne i Stand. Vinteren gik saaledes, og hen mod Midten af Maj besluttede Regeringen at mobilisere Hæren. Inden for Ledelsen skete der Forandringer. General Bülow, som man ønskede som Øverstbefalende, var syg, ogsaa de Meza, som man derefter udsaa, var syg. Krigsministeren, General Hansen, vilde helst selv have været Overgeneral, men da han ikke vilde opgive sin Ministerpost, maatte han indsætte General Krogh, som han Aaret i Forvejen havde fjernet. Oberst Flensborg vedblev at være Stabschef. Den 2. Juli sluttedes Fred mellem Danmark og Preussen; men selv om Danmark nu kun stod overfor Slesvig-Holstenerne alene, var det sønderjydske Spørgsmaal lige saa uløst som i Marts 1848. Den slesvig-holstenske Hær var imidlertid sat paa Krigsfod; den 13. Juli rykkede den ind i Sønderjylland for at komme Danskerne i Forkøbet.

Oberst Oluf Krabbe kommanderede i Slaget ved Isted 1. Brigade. Ved Vedelspang kæmpede han fra Kl. 3 om Morgenen til Kl. 4 om Eftermiddagen. Han blev senere General og døde i 1864.

Oberst C. A. Schepelern var i 1850 Chef for 3. Brigade under General Moltke. Det var ham, som modtog Ordren om at trække sig tilbage i Slaget ved Isted.



Oberst Oluf Krabbe.



Oberst C. A. Schepelern.



Den 16. Juli overskred den danske Hær Hertugdømmernes Grænser for at opsøge Fjenden. (Kgl. Bibl.).



General Willisen var Preusser, men var af forskellige Grunde traadt ud af den preussiske Hær og helligede sig Slesvig-Holstenernes Sag.

Efterhaanden samledes de forskellige Dele af Hæren i Flensborg, og den 23. Juli sammendroges hele Hæren i en Bivouakstilling Syd for Byen. (Niels Simonsen).

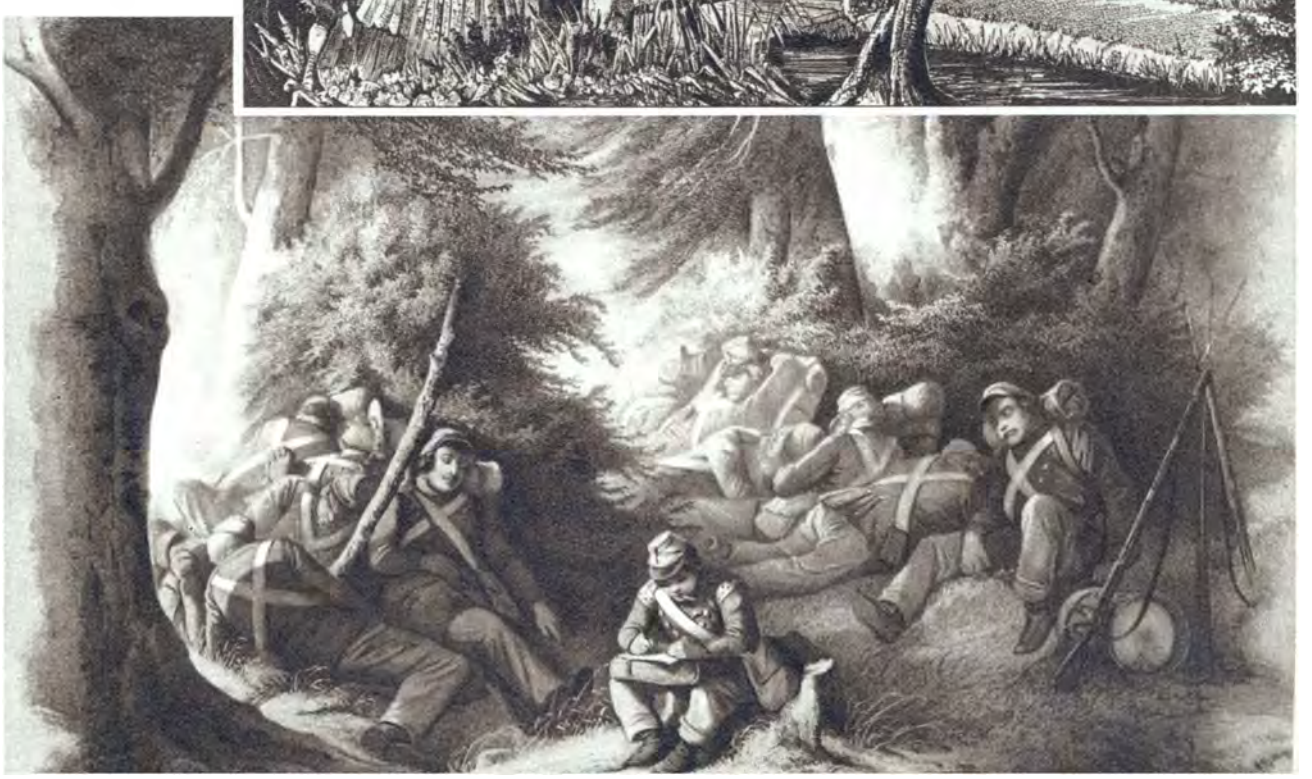

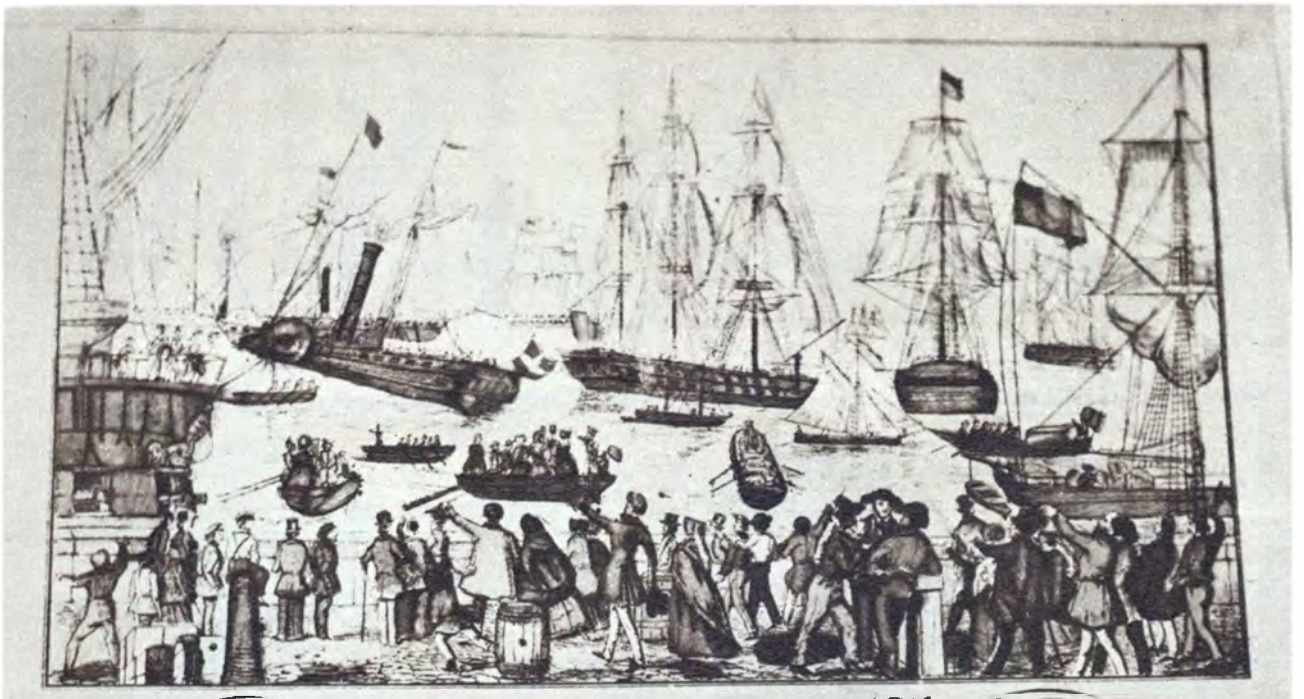

Den tapere Danske Krigs-Flaade,
bestaaende af Dronning Marie, Waldemar, Valkyrien, Geiser og Hekla
ꝛc. forlader Kjøbenhavn, og seiler til Slesvig, for at undertrykke In-
surgenterne, og møder Dampskibet v. d. Tann, som de seiler i Grund.

Dernede i den lumske Vugt, Den vaander sig i Trældoms Aag, De Tydske pynte Nat og Dag, Men Blodet kan de ei faae væk, Raabet høre Gutterne slaae,
Jndeluft, Stakkels Skrog! For og bag, Høit fra Dæk Vos kun paa!
Grønon staaer; Pinen er haard. Gesjons Stavn. Raaber det Herom. Bommelommelom.

De svare: Den er sværr, men den kan tæes.

Ligesom i de to foregaaende Aar var vor Flaade virksom. Slesvig-Holstenerne havde kun tre armerede Dampskibe, en Skonnert og nogle Kanonbaade.
Det ene af Dampskibene, Skruebaaden „Von der Tann", laa i Vesterhavet.

Den 20. Juli opdagede „Hekla" i Bugten ved Neustedt, at „Von der Tann" havde forladt sin hidtidige Plads. Da „Hekla" forfulgte den, sejlede den ind i Travemünde, men fik ikke Lov at blive her, hvorefter den om Aftenen igen maatte gaa til Søs. I Ly af Mørket søgte den om Natten ud, men blev set af „Hekla"s Kaptajn, E. Suenson, som stod ind mod den og skød den i Brand. Noget senere sprang den i Luften. (Maleriet af Carl Bille, Frederiksborg Museet.)

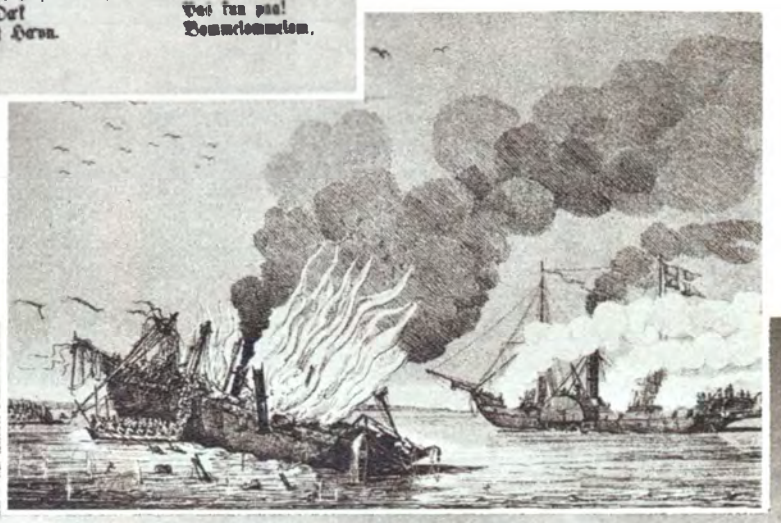

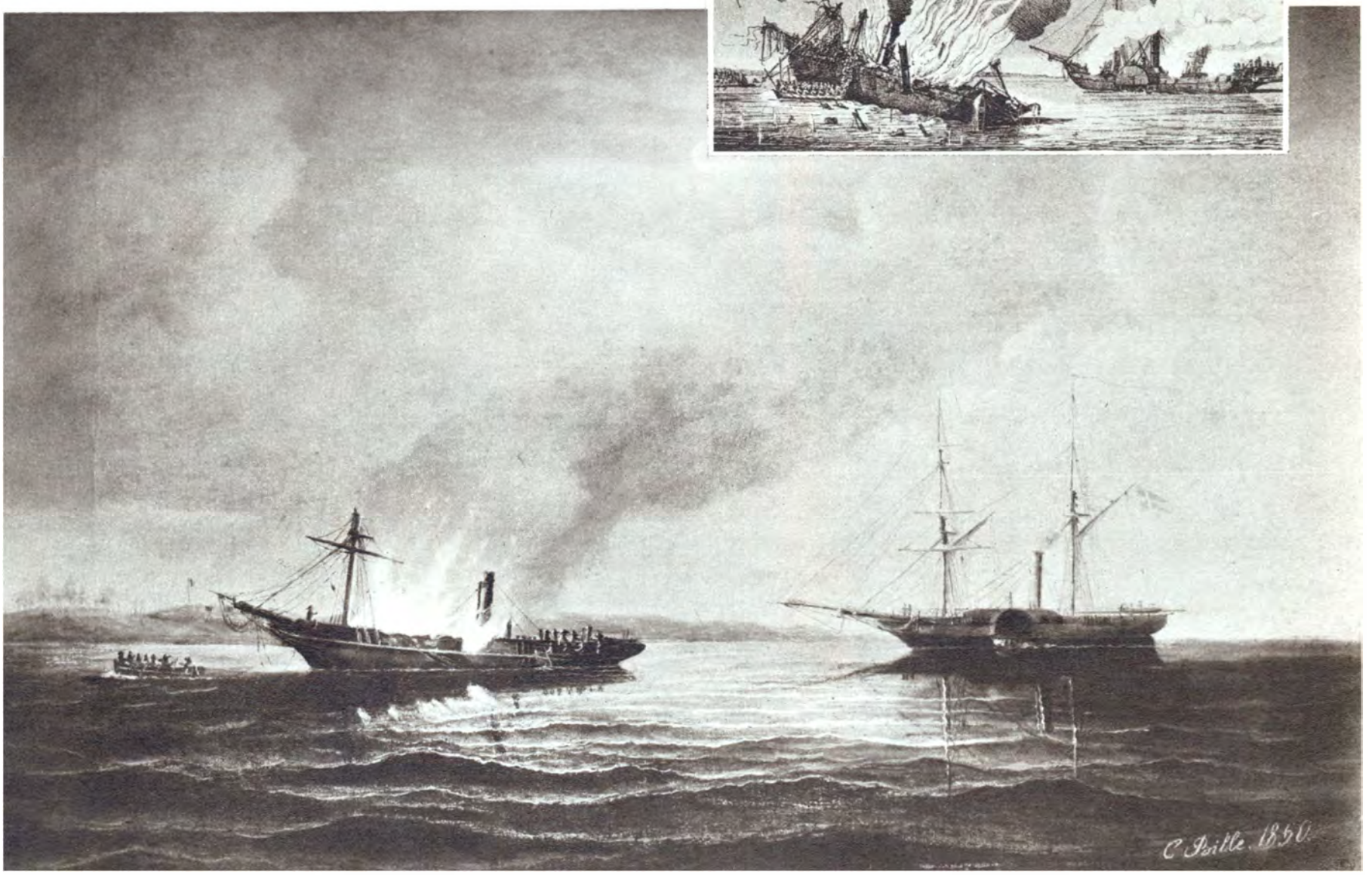

General Willisen havde oprindelig tænkt sig at gaa frem til Flensborg og der slaa den danske Hærs to Dele, hver for sig. Han fik imidlertid Betænkeligheder og bestemte sig til at gaa i Stilling ved Isted.
Udsigt over Isted i Dag. Paa den anden Side af Søen det Sted, hvor Læssøe faldt.



General Krogh, som mente, at Fjenden stod bag Langsø og Arnholt Sø, afholdt den 23. Juli Krigsraad i Bilskov Kro, hvor han forelagde sin Angrebsplan.

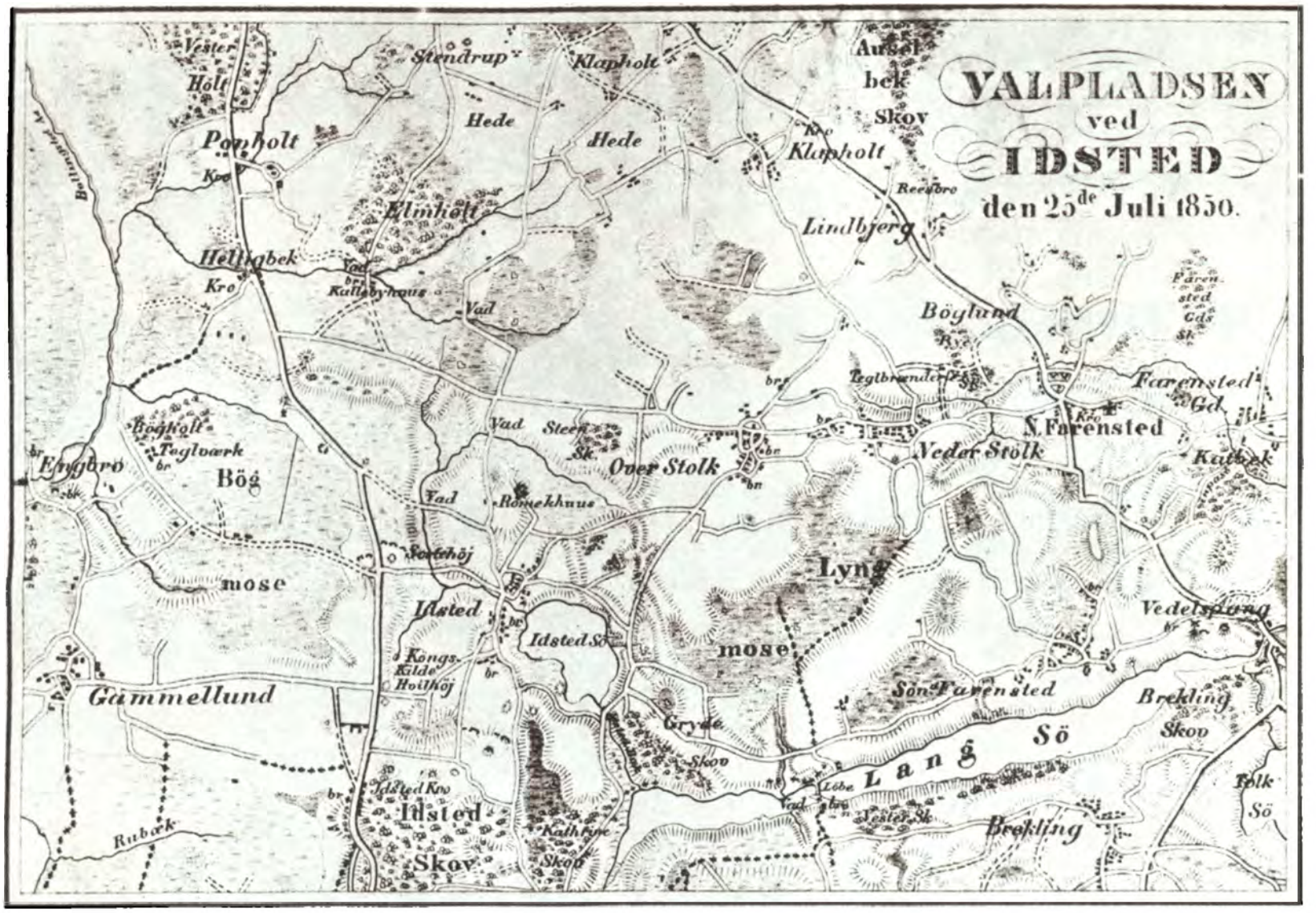

Den 2/7 1850 opnaaede vi ved russisk Hjælp endelig at faa afsluttet Fred med Preussen og det tyske Forbund, og samtidig fik vi Frihed til at slaa det slesvig-holstenske Oprør ned. Straks efter samledes vor Hær, 41,000 Mand under General Krogh ved Flensborg. Oprørshæren, 26—27,000 Mand under General Willisen stod Nord for Slesvig By, men nærmere Oplysning om den og Willisens Hensigter havde vor Overkommando ikke. Den formodede. at Fjenden vilde optage en Forsvarskamp mellem Langsø og Arnholt Sø (Syd for Rath Sø — se ovenstaaende Kort), og under denne Forudsætning traf General Krogh sine Dispositioner. Hovedangrebet skulde med 3 Brigader føres frontalt langs Hovedvejen til Slesvig, og 2. Division under General Schleppegrell, der fulgte Vejen over Klapholt — Øvre Stolk, skulde slutte op i Egnen om Isted. Langt ude mod Vest (uden for Kortets vestlige Kant) skulde Schepelern's Brigade foretage en stor, omgaaende Bevægelse ned mod Skovby (ca. 2½ km Syd for Arnholt Sø), for derfra at angribe Fjenden i Ryggen. Fremrykningen skulde begynde den 24. og for Hovedkolonnens Vedkommende standse ved Helligbæk, for 2. Divisions noget længere tilbage mod Nordøst. Willisen havde imidlertid slet ikke paatænkt nogen Defensiv, men vilde tværtimod angribe. Han gik ud fra, at hele vor Hær vilde følge Hovedvejen Flensborg—Slesvig. Hans Brigader skulde da rykke koncentrisk frem, henholdsvis fra Vedelspang, fra Gyldenholm (over en Løbebro over Langsø), fra Isted og fra Bøgholt, alle med Maalet Elmskov—Helligbæk). Da vore Forposter den 24. var udstillet ved Helligbæk, blev de angrebet af den fjendtlige Avantgarde, som først kastedes efter en ret langvarig Kamp.

Næste Dag, den 25. Juli brød vore Tropper op om Morgenen Kl. 5 i diset og regnfuldt Vejr. Det varede ikke længe, inden den forreste Brigade var indviklet i en heftig, frem- og tilbagebølgende Kamp ved Isted, i den vaade og vanskeligt fremkommelige Bøgmose og i Bøgholt. Overkommandoen maatte efterhaanden sætte flere Afdelinger ind fra andre Brigader, og under sejg Modstand havde vi henad Kl. 7,30 taget Isted og var trængt gennem Bøgholt frem mod Gammellund.

2. Division havde under sin March udskilt Oberst Krabbe med 3 Bataillioner mod Vedelspang, hvor det lykkedes ham at standse den derværende talmæssigt overlegne fjendtlige Brigade hele Dagen. Med Resten af Divisionen fortsatte Schleppegrell gennem Øvre Stolk, og da han hørte den stærke Skydning ved Isted, gav han sin Avantgarde under Læssøe Ordre til at trænge gennem Grydeskov, idet Divisionens Stød skulde rettes mod Isted Skov og Kathrineskov; derved vilde Fjendens Modstand ved Isted blive ophævet og et heldigt Udfald af hele Slaget sikret. Læssøe faldt, da hans Tropper stormede Grydeskov, hvis modsatte Udkant de snart naaede. De fjendtlige Afdelinger, der kæmpede ved Isted, blev grebne af Panik, og da de saa de Danske bagved sig, og dette i Forening med vor Erobring af Bøgholt bevægede Willisen til at befale Tilbagegang overalt.

Medens dette skete, var den fjendtlige Brigade, v. d. Horst, der var rykket over Løbebroen over Langsø, skjult af Regndisen uset naaet frem til Øvre Stolk. Schleppegrell, der paa dette Tidspunkt befandt sig lidt Sydvest for Byen, blev derved afskaaret fra sine bagvedværende Afdelinger, og faldt under Forsøget paa at naa frem til dem. 13. Bataillon, som netop da passerede Øvre Stolk, blev overrumplet ved det uventede Angreb, men satte sig saa kækt til Modværge, at det varede en Time inden Fjenden havde bemægtiget sig Byen. Paa dette Tidspunkt var Divisionens Reserve imidlertid naaet frem, gik straks over til Angreb og kastede v. d. Horst, som derefter trak sig tilbage gennem Grydeskov.

Om Episoden ved Øvre Stolk, der varede omtrent 1½ Time, havde vor Overkommando faaet alarmerende og overdrevne Meldinger. Den ansaa Situationen for saa kritisk, at den sendte kategorisk Ordre til Schepelern's Brigade om at vende om. Dermed var Planen om en fuldstændig Indkredsning og Tilintetgørelse af den fjendtlige Hær opgivet.

General de Meza, der skulde overtage Kommandoen over 2. Division efter Schleppegrell's Fald, fik, da han havde naaet Rømek, først efter nogen Tids Forløb Meldinger, der viste, at Situationen i Virkeligheden var god, og at han havde 9—10 kampdygtige Bataillioner til sin Raadighed. Willisen havde paa dette Tidspunkt ændret sin Beslutning og genoptaget Kampen, som nu rasede om Isted. de Meza greb imidlertid ikke ind, men afventede Overkommandoens Ordrer. Disse gik ud paa, at Hærens Angreb først skulde genoptages, naar dens til Dels sammenblandede Afdelinger atter var ordnet. Da dette var sket, brød Hæren frem Kl. 12½, paa samme Tid, som Schepelern modtog Befalingen til at vende om, og paa samme Tid, som Willisen paa Grund af de Meldinger, han havde modtaget om de danske Tropper i hans Ryg, atter opgav Kampen. Hans Tilbagegang fremskyndedes ved vort Angreb, og hans Tropper opløstes mere og mere. Istedslaget blev en dansk Sejr, men som Forholdene var blevet, kunde vi ikke hindre den fjendtlige Hær i at undslippe det fuldstændige Nederlag, som vilde tvinge Oprørsregeringen til Underkastelse. Willisen kunde føre sin Hær tilbage til Holsten, hvor den var i Sikkerhed, fordi det tyske Forbund endnu ikke havde ratificeret Fredstraktaten.

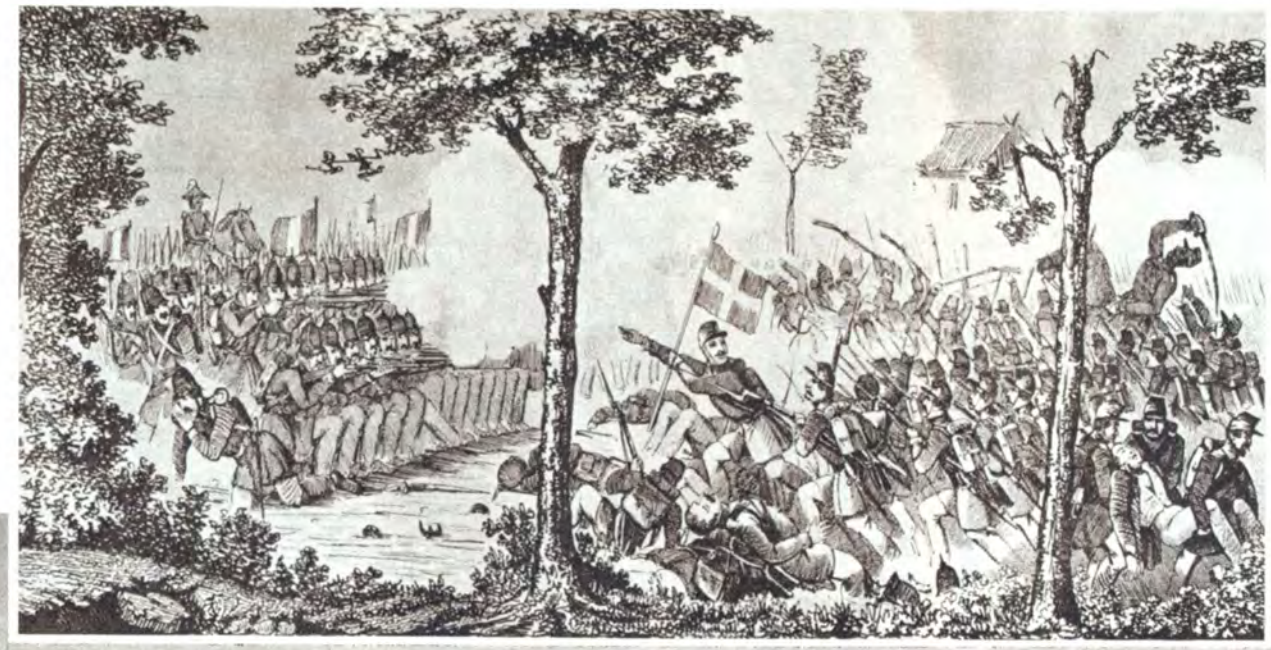

Hæren brød op tidligt næste Morgen for at gaa til en Mellemstilling ved Stenderup Aa i Nærheden af Hostrup. Da General Moltke imidlertid lod sine Folk rykke længere frem, kom det ved Helligbæk til en Kamp med Insurgenterne, der varede næsten hele Dagen (Kgl. Bibl.). Ogsaa ved Solbro, der fører over Trene, blev der kæmpet paa denne Dag.

Om Morgenen Kl. fem den 25. Juli brød den danske Hær op. Brigaden Ræder rykkede frem langs Slesvigs Landevej og blev snart indviklet i voldsom Kamp ved Isted og Bøgmose. Jørgen Sonne har skildret Slaget mellem Kl. 8 og 9 om Morgenen, da Kampene længe havde raset, og da den danske Hær allerede havde lidt to store Tab, idet General Schleppegrell og Oberst Læssøe var faldet. Til venstre ses den brændende Isted By, i Midten Batterierne Marcussen og Lund i Kamp med det fjendtlige Artilleri. Fjenden er ved at blive trængt tilbage gennem Bøgmose. (Frederiksborg).

En haard Kamp stod om Landsbyen Isted. Fjenden, som havde sat sig fast i nogle Huse, der var indrettet til Forsvar, beskød vore Soldater med Granater. Trods den stærke Modstand lykkedes det at skyde nogle af Husene i Brand og trænge ind i Landsbyen. General Willisen søgte forgæves at standse de flygtende Insurgenter.



Schleppegrell sendte en Del af Brigaden Krabbe mod Vedelspang, medens han med Resten fortsatte gennem Øvre Stolk. Han lod sin Avantgarde under Oberst Læssøe gaa forud; ved Gryde Skov stødte den paa stærk Modstand. Læssøe red op paa en Høj, hvorfra han kunde lede Kampen, men her traf en fjendtlig Kugle ham, og han styrtede af Hesten. Til sine Officerer sagde han: „Lad mig ligge, bring min Mor en Hilsen, og vil I gøre Eders Oberst en Tjeneste, inden han dør, saa tag Skoven." Kort efter døde han, samtidig med at hans Soldater tog Grydeskoven. (Træsnit fra 1852).



Paa det Sted, hvor Læssøe faldt, rejstes senere en Mindesten.



Imidlertid blev Kampene i Øvre Stolk voldsommere. Schleppegrell, der ikke vilde vige, lod sine Kanoner holde ud, og skønt Skaren omkring ham blev mindre, fortsatte han. I Spidsen for sine Soldater red han frem, men styrtede til Jorden ramt af en Kugle, og her fandt hans egne ham, da Øvre Stolk igen kom paa Danskernes Hænder. Bevidstløs førtes han til Flensborg, hvor han næste Morgen døde (Kgl. Bibl.).



Schleppegrell bæres bort; i Baggrunden ses de Meza, som overtog Kommandoen efter ham (Kgl. Bibl.).



Mindeblad i Anledning af Schleppegrells Død.

Ogsaa Stedet, hvor Schleppegrell faldt, er markeret af en Mindesten.

Kampene ved Øvre Stolk havde været haarde, men det lykkedes dog til sidst at tvinge Fjenden bort fra Bygningerne og vige mod Syd (J. Sonne). Lidt før Kl. 8 var Øvre Stolk renset for Fjender.

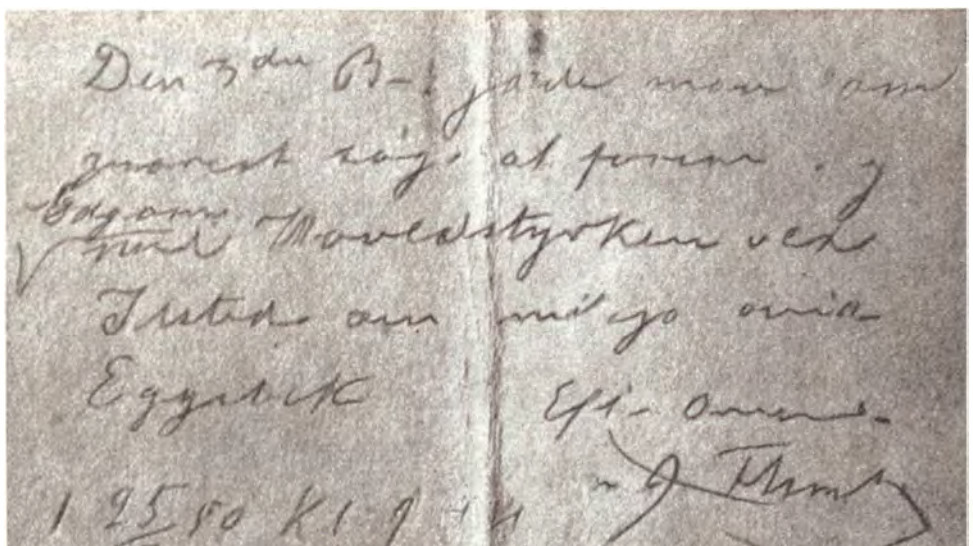

De Meddelelser, som Overkommandoen fik om Begivenhederne i Øvre Stolk, var saa uklare, at man ansaa Situationen for farlig. Den skæbnesvangre Ordre blev derefter sendt af Sted til Oberst Schepelern, der paa dette Tidspunkt rykkede frem over Solbro mod Øst. Det taagede, regnfulde Vejr var ham en Støtte, og overalt veg Fjenden for hans Fremrykning. General Willisen, der var klar over, at han var omgaaet, vilde trække sig tilbage. I Stedet for at følge efter, rettede Schepelern sig efter den givne Ordre, som var udstedt paa en Tid, da Situationen var anderledes. Hans Officerer søgte at faa ham fra det, men en Ordre var en Ordre og skulde adlydes. Fjenden undgik derved at blive sprængt.

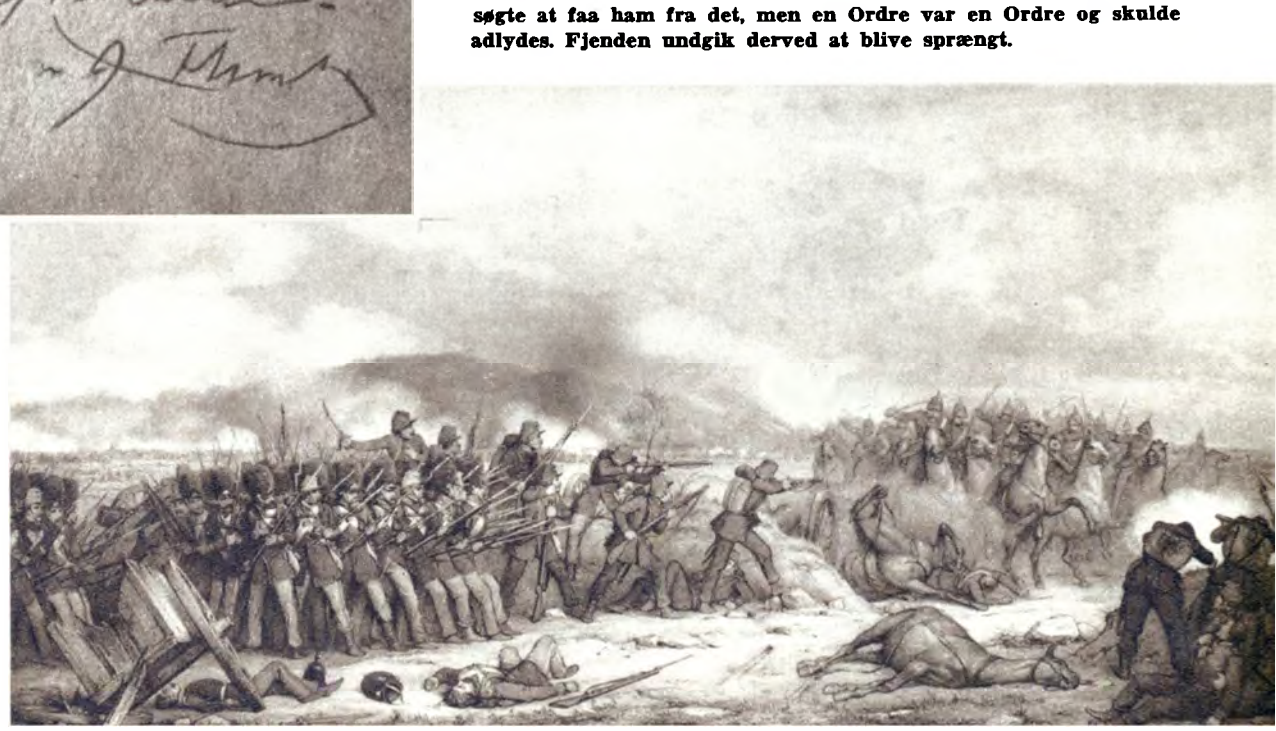

Bag et Gærde stod de slesvig-holstenske Kanoner og udsendte en livlig Ild mod de danske Gardere og Jægere, som i Løb stormede frem. Ved Tilbagegangen bragte Fjenden Forvirring i sit eget Fodfolk. Tre af hans Kanoner faldt ved denne Lejlighed i vore Hænder.





Slutningen af Kampen ved Isted.
Sejren var vundet, men den havde været dyr og kostet mange dræbte og saarede. At Fjenden ikke var fuldstændig knust, skyldtes den skæbnesvangre Ordre til Oberst Schepelern. Samtidig med Soldaternes Sejrsmarch mod Syd bragtes store Skarer af saarede nordpaa til Lazaretterne i Flensborg (Sonne, Frederiksborg Museet).



Udkast til Sonnes Billeder af Istedslaget (Tegn. Sonne, Kobberstiks.).





Udkast til Sonnes Billeder af Istedslaget (Tegn. Sonne. Kobberstiks.).



Efter at Fjenden havde trukket sig tilbage til Rendsborg, forefaldt der af og til krigerske Begivenheder. Den 28. Juli om Morgenen afløste en Eskadron Dragoner en Eskadron Husarer paa en Forpost Syd for Slesvig (Tegn. Sonne. Kgl. Bibl.).



En Patrouille paa 16 Heste, som Eskadronen sendte frem ad Rendsborgchausseen, blev i Nærheden af Krop angrebet af to fjendtlige Eskadroner, der slog den tilbage mod Klosterkro. Den afløste Husareskadron havde imidlertid faaet Ordre til at vende om for at understøtte Dragonerne. Husarerne sprængte først Fjendens Eskadroner, men senere forsøgte Fjenden igen at gøre Front lidt Nord for Jagel. Efter en voldsom Kamp blev Fjenden sprængt og flygtede, forfulgt af de danske Husarer (Kgl. Bibl.).

Hæren stod nu igen ved Dannevirke. Ind i Holsten maatte den ikke rykke. — Dannevirke Syd for Bustrup (Efter Maleri af F. C. Kierschow).



Fra Hovedstillingen ved Dannevirke udsendtes et Flankekorps foran Mysunde og et mod Vest til Frederiksstad. Stillingen blev forstærket ved Befæstningsanlæg, I September stod Dannevirkestillingen færdig.

De første primitive Hytter var tilstrækkelige i Sommertiden, men da Efteraaret begyndte, var de ikke lune og tætte nok, og man maatte derfor opføre ordentlige Baraklejre.



En Feltvagt ved Dannevirke i August 1850. (F. C. Lund, Kobberstiks.).

Ruiner af en Baraklejr ved Dannevirke efter Krigen. (H. J. Hammer, Kobberstiks.).

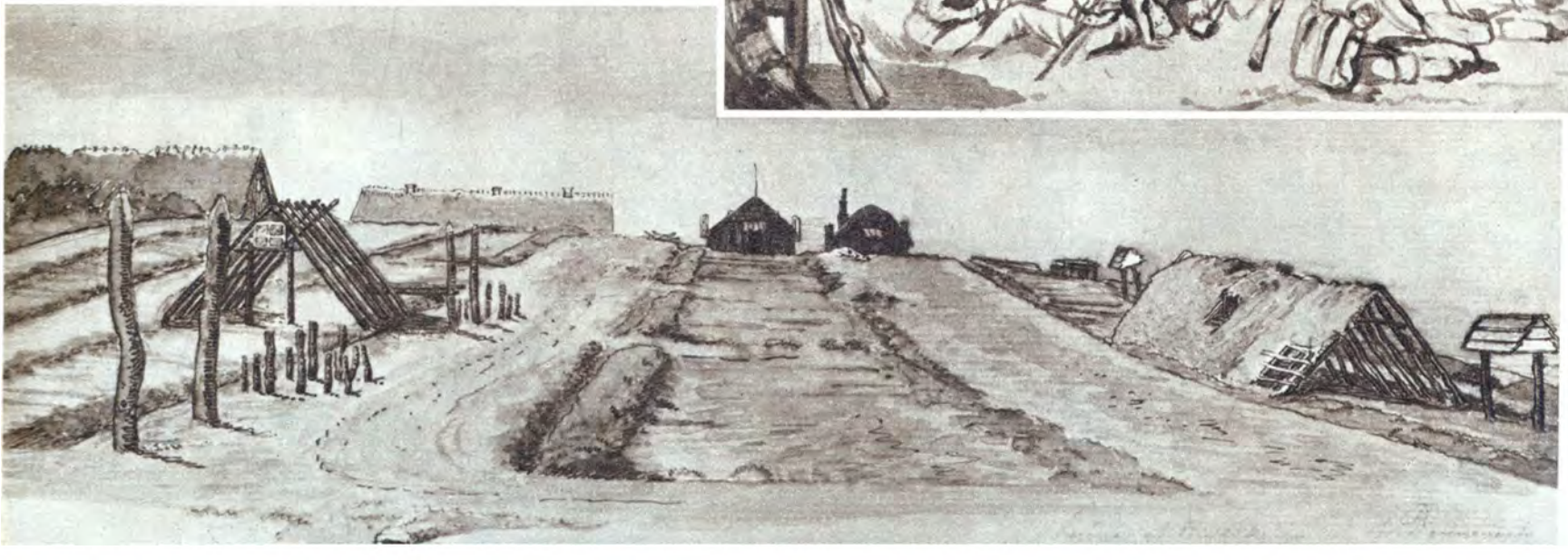



Slien ved Mysunde Færgested.



Efter nogle Tildragelser i August forefaldt der ingen større Begivenheder før i September. General Willisen, der ventede, at Danskerne skulde gaa over til Angreb, havde hidtil ligget stille, men Insurgenternes Statsholderskab ønskede, at der skulde ske noget. Straks efter Istedslaget havde Fjenden afbrudt Broen ved Mysundesnævringen og sænket Færgen. Danskerne gik allerede den 26. Juli i Gang med at bringe Færgeforbindelsen i Orden, og faa Dage efter var den ny Skibsbro ogsaa færdig. Marinevagt paa Skibsbroen. (Niels Simonsen).

Presset af Statholderskabet fik Oprørerne den 11. September Ordre til Fremrykning mod Mysunde, og den næste Dag stod en voldsom Kamp. Særlig heftig var Artillerikampen, som fra dansk Side blev fortræffeligt ledet af Kaptajn Dinesen. Fjenden led trods sin overlegne Styrke Nederlag. Da Mørket faldt paa, lod Oberst Krabbe Brigaden hvile ud Nord for Slien, og næste Dag gik den frem til sin gamle Stilling fra før Kampen. (Niels Simonsen).







Kampen om Frederiksstad blev den sidste større Handling i Treaarskrigen .Byen, der ligger i Marskegnene, er paa Nord- og Sydsiden begrænset af Floderne Trene og Ejderen. Terrænet, der overalt gennemskæres af brede, vandfyldte Grøfter, kunde kun befærdes ad Digerne.

I Begyndelsen af August var Byen blevet besat, og den norskfødte Oberstløjtnant Hans Helgesen, der havde levet adskillige Aar i Sønderjylland, blev Kommandant.

Efter Istedslaget besatte den danske Hær Danevirkestillingen, der efterhaanden forstærkedes ved Skanseanlæg m. v. Paa sin Side satte Oprørshæren, som efterhaanden modtog stor Tilgang af Frivillige og Hvervede fra Tyskland, sig fast ved Sorgfloden, støttet til Fæstningen Rendsborg. Den 12/9 forsøgte Willisen at trænge over Slien ved Mysunde, men blev fuldstændig afvist. I Slutningen af Maaneden vendte han sig da mod vor højre Fløj ved et Angreb paa Frederiksstad. Denne By var faldet i vore Hænder, da vi fra Danevirke udsendte Styrker, der skulde genoprette den danske Konges Herredømme over hele det sydvestlige Slesvig. I Byen blev lagt en lille Garnison under Kommando af Oberst Helgesen, og der blev, som vist paa Kortet, anlagt en Række Skanser ved Vejene og Digerne, de eneste Fremrykningslinier, Fjenden vilde kunne finde i dette udprægede Marskland.

Den 29/9 blev Fjendens første Angreb afvist. I de følgende Døgn iværksatte han en overvældende Artilleriild mod Byen og dens Befæstningsanlæg, og da han mente, at vor Modstandsevne derved var brudt, foretog han den 4/10, endnu mens det var mørkt, sit afgørende Stormangreb. Men over for vore krigsvante Soldater og over for Helgesens ubøjelige Viljekraft maatte hans Anstrengelser bryde sammen, og om Morgenen opgav han hele sit Foretagende.

Denne ærefulde Vaabendaad blev Krigens sidste større Kamp, og i de følgende Maaneder afventede begge Hære i deres forskansede Stillinger Krigens Afslutning.

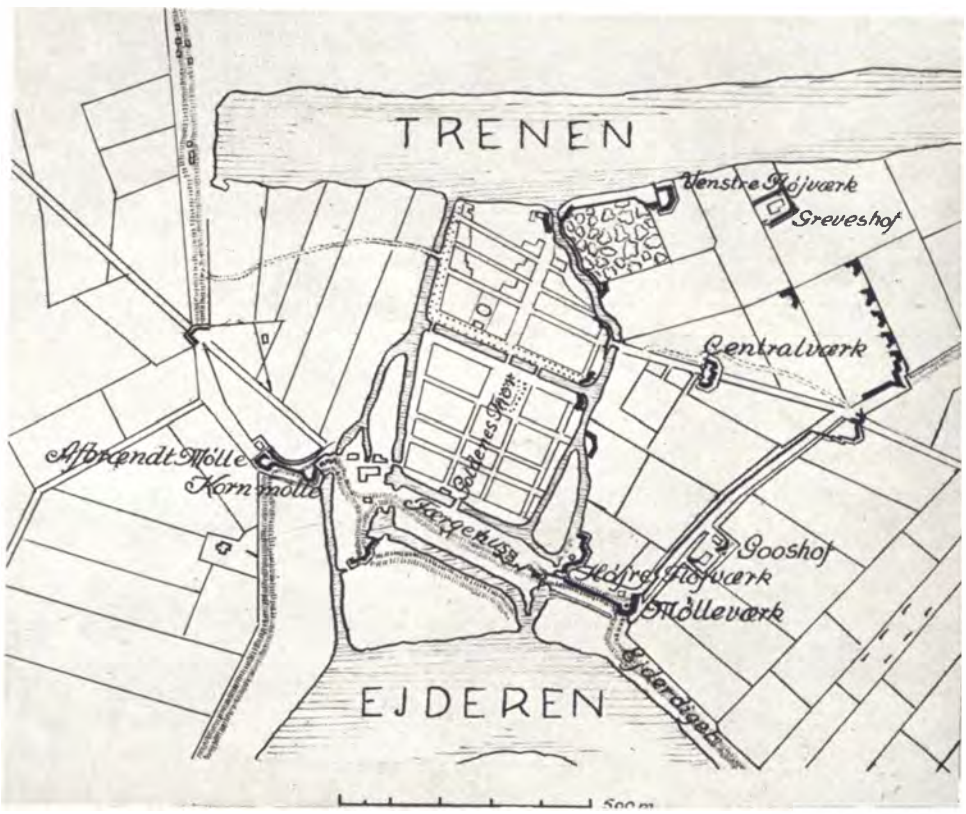



Efter flere Dages Bombardement indsaa den fjendtlige Oberst von der Tann, at han ikke kunde gennemføre Belejringen, og gik derfor over til Storm. Den 4. Oktober om Eftermiddagen indledte han sit Angreb. — Helgesen bag Befæstningsværkerne. (F. C. Lund).





Hen mod Kl. 5 blev Fjendens Skydning stærk. Den var især koncentreret om Mølleskansen og Færgehusbatteriet. Ved det sidste Sted blev et Skydeskaar skudt sammen og den bagvedstaaende Kanon begravet i Jord. Den blev gravet ud, men kunde ikke mere bruges. Skydeskaaret blev udfyldt med en Skansekurv, og Kanonen blev trukket ned bag Diget. Helgesen opholdt sig, hvor Faren var størst. (Niels Simonsen).

Det lykkedes endog enkelte at plante en Fane, der straks blev revet ned af Danskerne. Selv om Hovedkampen kun varede i knap halvanden Time, var Slaget dog først forbi henad Kl. 11 om Aftenen (Kgl. Bibl.). Da Skydningen var ved at høre op, udbrød Helgesen: „Saa Børn, nu vil jeg gaa hjem og ryge min Pibe." Saa først kunde Helgesen fejre sin 57 Aars Fødselsdag.

Med Brædder og Stiger søgte Slesvig-Holstenerne at storme Mølleskansen. Under Geværernes og Espignolernes Kugleregn trængte de frem til Graven uden om Skansen og kom over den. (Niels Simonsen, Kobberstiks.).



Helgesen var straks gaaet i Gang med at befæste Byen og bygge Skanser. Slesvig-Holstenerne var i Begyndelsen af August blevet fordrevet fra Byen, men nu vilde Willisen, under Pres fra Statholderskabet tilbageerobre den. Angrebet begyndte den 29. September med en mislykket Storm. Willisen besluttede da at skyde Byen i Grus, inden han gik over til en ny Storm. Det planløse Bombardement varede i flere Dage. (Niels Simonsen).





Fjenden ophævede efter Kampen sin Belejring og trak sig tilbage til sine gamle Stillinger. Statholderskabet kunde ikke formaa General Willisen til at indlade sig i flere Kampe med Danskerne. Vor Hær vedblev at ligge ved Dannevirke. Selv om der af og til blev Tid til en lille Hvilepause, maatte vore Soldater hele Tiden være beredt, da Fjenden ustandseligt udfordrede til Smaakampe. (F. C. Lund).

En Erindring fra Oktober 1850. Fem Soldater. (Tegn. F. C. Lund).





Flere Gange skete der i Oktober og November Overfald paa vore Forposter. Ind imellem hyggede man sig i Barakkerne, saa godt man kunde. (F. C. Lund).

Indendørs Aftenscene i Stillingen ved Ejderen. (H. C. Hammer, Kobberstiks.).



Krigen døde hen i Januar 1851. Den 23. Januar var Slesvig-Holstenerne Syd for Ejderen, og den 9. Februar stod danske Tropper igen i Rendsborg, Den aktive Hær vendte hjem, og kun Reserve- og Forstærkningsafdelingerne blev tilbage i Sønderjylland. Hele Landet forberedte sig paa at give de hjemvendende Soldater en festlig Modtagelse.

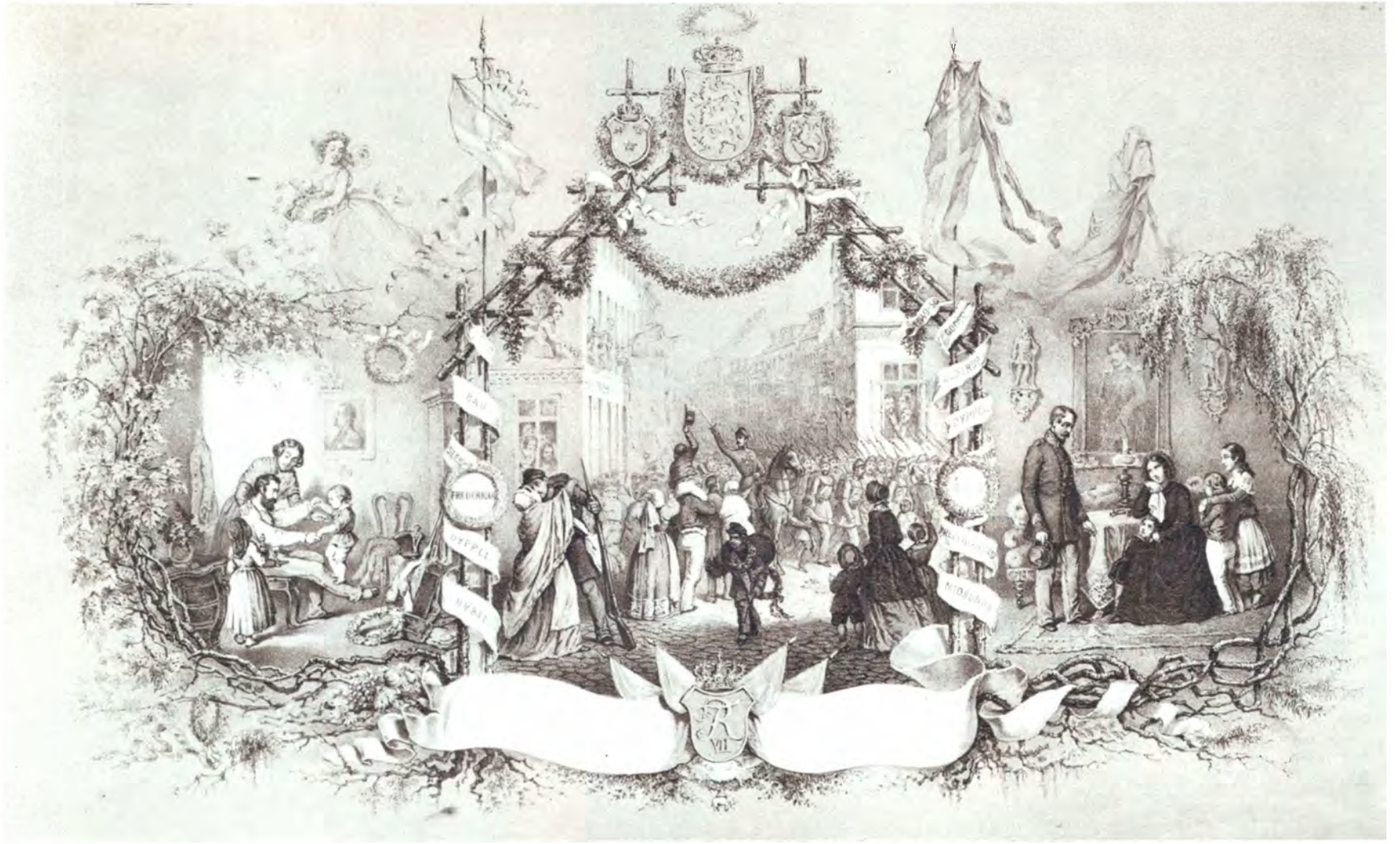

I København drog Soldaterne ind gennem Vesterport, ad Frederiksberggade, over Gammeltorv, ad Vimmelskaftet, over Højbroplads og Slotspladsen til Ridebanen, hvor man i Ridehuset havde foranstaltet Festmaaltid. Kongen var ofte til Stede ved Festerne og takkede sine Soldater. Blandt dem, der i Billeder har skildret Indtoget i København, var ogsaa den svenske Maler Höckert.



Hjemkomsten i de forskellige Provinsbyer var ikke mindre festlig. I Odense modtoges saaledes 6. Dragonregiment, de berømte fynske Dragoner, med en hjertelig Hyldest.



Paa Sct. Marie Kirkegaard i Flensborg jordedes i en stor Fællesgrav de Officerer og Menige, som var faldet i Istedslaget.



Istedløven, H. V. Bissens monumentale Værk, afsløredes paa Kirkegaarden den 25. Juli 1862; som et Æres- og Gravminde over de Faldne fra Istedslaget. I 1864 slæbte Tyskerne Monumentet til Berlin.

General Hedemann døde 31. Maj 1859 og blev begravet paa Garnisons Kirkegaard. Medborgere rejste et Monument over ham.





En Mindehøj opkastedes i 1862 paa Flensborg Kirkegaard. Heri hviler foruden Krogh og Schleppegrell, Læssøe og Helgesen, talrige Officerer og Menige. Navnene staar paa de mange Mindeplader.

Billedhugger Klewing satte denne Sten for den ukendte Soldat.





I Efteraaret 1945 overdrog Amerikanerne i Berlin Monumentet til Kong Christian X. En midlertidig Plads har Istedløven fundet i Tøjhusmuseets Gaard.

Billedudvalg og Tekster:
Museumsinspektør, mag art. ADA BRUHN
Tøjhusmuseet

Indledning og Forklaringer til Kort og Skitser:
Oberstløjtnant JENS JOHANSEN

Forsidebilledet: N. Habbe: Reservesoldater paa Marchen 1848 (Det nationalhistoriske Museum, Frederiksborg).

Tryk
DET BERLINGSKE BOGTRYKKERI
DYBTRYK

Monies: Soldaternes Indtog i København i September 1849.